

Kaavaselostus

Kilpisjärven osayleiskaava

Enontekiön kunta

Käsittelyvaiheet

- 7.3.2012 Kuulutus vireilletulosta
- 12.3.2012 Osallistumis- ja arviointisuunnitelma nähtäville (MRL 63 §)
- 27.3.2012 Viranomaisneuvottelu (MRL 66 § ja MRA 26 §)
- 3.9.–30.9.2012 Kaavaluonnos nähtävillä, valmisteluvaiheen kuuleminen (MRL 62 § ja MRA 30 §)
- 3.3.2021 ja 16.3.2021 Poronhoitolain 53 § mukainen neuvottelu
- 9.3.2021 ja 5.5.2021 Saamelaiskäräjälain 9 § mukainen neuvottelu
- 11.6.–16.7.2021 Kaavaehdotus 1. julkisesti nähtävillä (MRL 65 § ja MRA 27 §)

- 16.8.2022 Kunnanhallitus § 170, Kilpisjärven yleiskaavatyön jatkaminen
- 14.12.2022 Viranomaisten työneuvottelu
- 12.10.2023 Paliskuntaneuvottelu
- 4.4.2024 Saamelaiskäräjälain 9 § mukainen neuvottelu
- pv.pv.vvvv § xx Kunnan toimielin, 2. kaavaehdotuksen käsittely
- pv.-pv.vvvv Kaavaehdotus 2. julkisesti nähtävillä (MRL 65 § ja MRA 27 §)
- pv.pv.vvvv Viranomaisneuvottelu (MRL 66 § ja MRA 26 §)
- pv.pv.vvvv § xx Kunnan toimielin hyväksyi kaavaehdotuksen
- pv.pv.vvvv § xx Kunnanvaltuusto hyväksyi kaavaehdotuksen

Kaavakartta

Kaavakartta, 2.ehdotus 1:20 000 28.6.2024

Liitteet

Liite 1 Osallistumis- ja arviointisuunnitelma 12.03.2012, tarkistettu 2024

Liite 2 Vastine 1. ehdotuksesta annettuun palautteeseen 2024

Liite 3 Luontoselvitys 2023

Liite 4 Meluselvitys 2023

Liite 5 Natura-vaikutusten arviointi ja toimenpidesuunnitelma 2024

[täydentyy Liite 6 Vastine 2. ehdotuksesta saatuun palautteeseen 2024]

Tausta-aineisto, erillisselvitykset

Työpajat 2022

Työpalaverit ELY-keskuksen ja Metsähallituksen kanssa 2022–2024

Sulamisvesiselvitys 2024

Tulvaselvitys 2024

Sisältö

1.	Johdanto.....	5
1.1	Suunnittelualue.....	5
1.2	Kaavan tarkoitus.....	5
2.	Osallistuminen ja vuorovaikutus.....	6
2.1	Suunnittelun vaiheet.....	6
2.2	Osallistuminen ja vuorovaikutus.....	6
2.2.1	Vuorovaikutustilaisuudet.....	7
2.2.2	Viranomaisyhteistyö.....	7
3.	Lähtökohdat.....	8
3.1	Yleiskaavan sisältövaatimukset.....	8
3.2	Suunnittelutilanne.....	8
3.2.1	Maakuntakaava.....	8
3.2.2	Lappi-sopimus.....	11
3.2.3	Lapin liikennejärjestelmäsuunnitelma 2040.....	13
3.2.4	Yleiskaavat.....	14
3.2.5	Asemakaavat ja ranta-asemakaavat.....	14
3.2.6	Rakennusjärjestys.....	15
3.2.7	Pohjakartta.....	15
3.2.8	Muut mahdolliset selvitykset, hankkeet ja inventoinnit.....	15
4.	Suunnittelualueen nykytilanne.....	16
4.1	Yleistä.....	16
4.2	Luonnonympäristö.....	16
4.2.1	Luonnonsuojelu.....	16
4.2.2	Maa- ja kallioperä.....	20
4.2.3	Kasvillisuus ja luontotyypit.....	24
4.2.4	Eläimistö.....	29
4.2.5	Pintavedet.....	30
4.2.6	Pohjavedet.....	31
4.2.7	Tulva-alueet.....	32
4.2.8	Pilaantuneet maa-alueet ja maaperän pilaantumisriskit.....	33
4.3	Maisema.....	34
4.3.1	Maisemamaakunta ja maisemaseudut.....	34
4.3.2	Maiseman yleiskuvaus.....	35
4.3.3	Arvokkaat maisema-alueet.....	35
4.3.4	Maisemarakenne.....	36
4.3.5	Maisemakuva.....	37
4.3.6	Perinnemaisemat.....	41
4.3.7	Maankäyttösuositukset.....	42
4.4	Rakennettu ympäristö.....	43
4.4.1	Yhdyskuntarakenne ja asutuksen nykytila.....	44
4.4.2	Valtakunnallisesti arvokkaat alueet ja kohteet.....	46
4.4.3	Maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaat alueet ja kohteet.....	47
4.5	Arkeologinen kulttuuriperintö.....	48
4.6	Liikenne ja reitit.....	49
4.7	Virkistys.....	49
4.8	Vesihuolto.....	51
4.8.1	Talousvesi.....	51
4.8.2	Jätevesi.....	52
4.8.3	Vesihuollon toiminta-alueet.....	53
4.9	Maanomistus.....	55

4.10	Väestö, elinkeinot ja palvelut.....	56
4.11	Saamelaiskulttuuri ja poronhoito	56
4.12	Ympäristön häiriötekijät	59
4.12.1	Liikennemelu	59
5.	Tavoitteet.....	60
1.1	60	
5.1	Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet	60
5.2	Kunnan tavoitteet osayleiskaavan laadinnalle	61
5.3	Osallisten tavoitteet osayleiskaavan laadinnalle	62
6.	Suunnittelun vaiheet.....	63
6.1	Suunnittelun tarve.....	63
6.2	OAS ja luonnos.....	63
6.3	Ensimmäinen ehdotus.....	63
6.4	Toinen ehdotus.....	63
6.5	Vaihtoehdot ja niiden vertailu	64
7.	Yleiskaava ja sen perustelut.....	65
7.1	Kaava-alueen rajaus.....	65
7.2	Yleiskaavan kuvaus.....	65
7.2.1	Aluevaraukset.....	65
7.2.2	Osayleiskaavamerkinnot ja -määräykset	66
7.2.3	Koko kaava-alueen koskevat yleismääräykset	72
7.3	Yleiskaavan suhde valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin.....	72
7.4	Yleiskaavan suhde maakuntakaavoitukseen	73
8.	Yleiskaavan vaikutukset	76
8.1	Ympäristövaikutukset	76
8.1.1	Vaikutukset maisemaan, kyläkuvaan, kulttuuriperintöön ja rakennettuun ympäristöön.....	76
8.1.2	Vaikutukset luontoon, maa- ja kallioperään, veteen ja ilmastoon	78
8.1.3	Vaikutukset liikenteeseen ja infrastruktuuriin	83
8.2	Vaikutukset alue- ja yhdyskuntarakenteeseen sekä yhdyskunta- ja energiatalouteen.....	84
8.3	Sosiaaliset vaikutukset	84
8.4	Vaikutukset saamelaiskulttuuriin ja poronhoitoon	84
9.	Yleiskaavan toteuttaminen	89
9.1	Oikeusvaikutteisen osayleiskaavan merkitys	89
9.2	Yksityiskohtainen suunnittelu	89
9.3	Vaihteellisuus, epävarmuustekijät.....	90
9.4	Seuranta	90

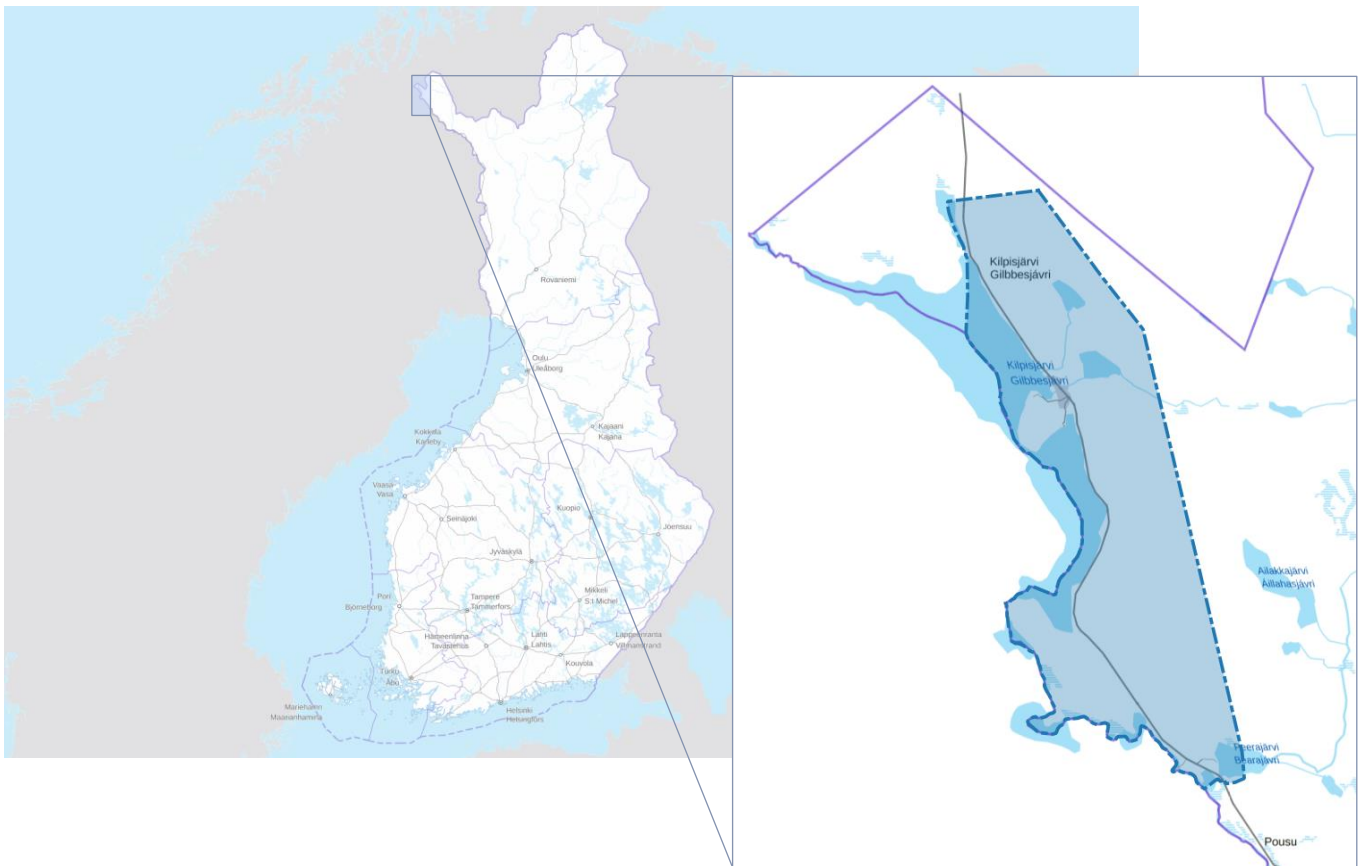
1. Johdanto

Perus- ja tunnistetiedot

Kunta:	Enontekiön kunta
Kaavan nimi:	Kilpisjärven osayleiskaava
Kaavan laatija:	Kaavoitusarkkitehti Sanukka Lehtiö, YKS-446, Sweco Finland Oy
Vireilletulo:	7.3.2012 Kuulutus vireilletulosta

1.1 Suunnittelualue

Suunnittelualue sijaitsee Enontekiön kunnan luoteisosassa, Siilasjärven ja Peerajärven välisellä alueella. Lännessä suunnittelualue rajautuu Suomen ja Ruotsin väliseen valtakunnan rajaan. Suunnittelualueen laajuus on kokonaisuudessaan noin 135 km².

1.2 Kaavan tarkoitus

Kilpisjärven seutu on geologisen historiansa ja luontonsa kannalta ainutlaatuinen kokonaisuus ja valtakunnallisesti arvokas maisema-alue. Nämä tekijät alueen paikalliskulttuurin kera antavat erinomaiset lähtökohdat alueen kehittämiseksi. Kilpisjärvi on yksi Suomen perinteisimpiä matkailualueita ja kunnan voimakkaimmin kehittyvä kylä. Osayleiskaava tarkoituksena on esittää alueen kestävä kehityksen mukainen rakentuminen ja sen arvoaiheiden vaaliminen.

2. Osallistuminen ja vuorovaikutus

2.1 Suunnittelun vaiheet

Osayleiskaavahanke on ollut pitkään vireillä. Kaavan laatija on vaihtunut ehdotusvaiheessa.

Kaava on kuulutettu vireille 7.3.2012 ja osallistumis- ja arviointisuunnitelma on valmistunut 12.3.2012. Seitap Oy:n Tapani Honkasen avulla järjestettiin viranomaisneuvottelu 27.3.2012 ja valmisteluvaiheen kuuleminen (MRL 62§, MRA 30§) 3.9. - 30.9.2012. Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaiset neuvottelut pidettiin 10.4.2012, 9.3.2021 ja 5.5.2021 sekä poronhoitolain 53 §:n mukaiset neuvottelut 3.3.2021 ja 16.3.2021.

Osayleiskaavasta laadittiin ensimmäinen kaavaehdotus, josta pyydettiin viranomaisilta lausunnot ja osallisilla oli mahdollista jättää muistutus 1.6.–16.7.2021. Viranomaisten kesken pidettiin työneuvottelu 17.11.2021, jonka johtopäätöksensä oli selvitysten laatiminen ja ehdotusaineiston vähäistä suurempi tarkistaminen eli ehdotuksen päivitys sekä nähtävillä pidon uusiminen.

Kaavaehdotuksen päivitystyöhön kunta kilpailutti toukokuussa 2022 uuden kaavakonsultin. Kunta valitsi kaavan laatijaksi Swecon kaavoitusarkkitehdin Sanukka Lehtiön (YKS-446). Toinen kaavaehdotusvaihe käynnistettiin osallistumis- ja arviointisuunnitelman päivittämisellä ja viranomaisten työneuvottelulla marraskuussa 2022.

2.2 Osallistuminen ja vuorovaikutus

Maankäyttö- ja rakennuslain 62 § mukaan kaavoitukseen osallisia ovat alueen maanomistajat ja ne, joiden asumiseen, työntekoon tai muihin oloihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa. Lisäksi osallisia ovat viranomaiset ja yhteisöt, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään. Osallisilla on mahdollisuus osallistua kaavan valmisteluun, arvioida kaavan vaikutuksia ja lausua, kirjallisesti tai suullisesti, mielipiteensä asiasta.

Yleiskaavan keskeisiä osallisia ovat ainakin seuraavat tahot:

- Maanomistajat
- Ne, joiden asumiseen, työntekoon tai muihin oloihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa:
 - Kaavan vaikutusalueen asukkaat ja loma-asukkaat sekä vuokralaiset
 - Yritykset (mm. matkailuyritykset) ja niiden työntekijät
 - Laitokset ja niiden käyttäjät
 - Elinkeinojen harjoittajat
- Viranomaiset ja hankkeessa niihin verrattavat yritykset ja keskeiset yhteisöt:
 - Enontekiön kunta
 - Lapin ELY-keskus
 - Lapin liitto
 - Museovirasto
 - Saamelaismuseum Siida
 - Saamelaiskäräjät
 - Lapin pelastuslaitos
 - Rajavartiolaitos
 - Puolustusvoimat
 - Metsähallitus
- Yhteisöt, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään:
 - Kilpisjärven Kyläyhdistys
 - Käsivarren paliskunta
 - Enontekiön Sähkö Oy
 - Enontekiön Vesihuolto Oy
 - Lapin luonnonsuojelupiiri ja luonnonsuojeluyhdistykset

2.2.1 Vuorovaikutustilaisuudet

Kaavaehdotuksen valmistelun siirryttyä Swecolle osayleiskaavaan liittyen on järjestetty seuraavat vuorovaikutustilaisuudet:

27.–28.11.2022	Työpajat kunnanhallituksessa ja yleisötilaisuudessa
14.12.2022	Viranomaisten työneuvottelu
26.1.2023	Työneuvottelu ELY:n liikennepuolen kanssa
31.1.2023	Työneuvottelu ELY:n ympäristöpuolen ja Metsähallituksen kanssa
24.8.2023	Yleisötilaisuus
12.10.2023	Paliskuntaneuvottelu
20.12.2023	Viranomaisten työneuvottelu
7.3.2024	Työneuvottelu Metsähallituksen kanssa
4.4.2024	Saamelaiskäräjälain 9 § mukainen neuvottelu

2.2.2 Viranomaisyhteistyö

Yleiskaavaprosessi on toteutettu vuorovaikutuksessa eri viranomaistahojen kanssa. Kaavaprosessin mittaan on järjestetty useita työneuvotteluja viranomaisten kanssa.

Viranomaisilta on pyydetty lausunnot valmistelu- ja ehdotusvaiheessa. Annettuihin lausuntoihin on laadittu vastineet. Myös toisesta ehdotuksesta pyydetään lausunnot ja osalliset saavat jättää muistutuksia. Tarvittaessa järjestetään varsinainen viranomaisneuvottelu ennen hyväksymisvaihetta.

3. Lähtökohdat

3.1 Yleiskaavan sisältövaatimukset

Yleiskaavan sisältövaatimusten (MRL 39 §) mukaan yleiskaavaa laadittaessa on maakuntakaava otettava huomioon siten kuin siitä maankäyttö- ja rakennuslaissa (1.1.2025 alkaen alueidenkäyttölaissa) säädetään.

Yleiskaavaa laadittaessa on otettava huomioon:

- 1) yhdyskuntarakenteen toimivuus, taloudellisuus ja ekologinen kestävyys;
- 2) olemassa olevan yhdyskuntarakenteen hyväksikäyttö;
- 3) asumisen tarpeet ja palveluiden saatavuus;
- 4) mahdollisuudet liikenteen, erityisesti joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen, sekä energia-, vesi- ja jätehuollon tarkoituksenmukaiseen järjestämiseen ympäristön, luonnonvarojen ja talouden kannalta kestäväällä tavalla;
- 5) mahdollisuudet turvalliseen, terveelliseen ja eri väestöryhmien kannalta tasapainoiseen elinympäristöön;
- 6) kunnan elinkeinoelämän toimintaedellytykset;
- 7) ympäristöhaittojen vähentäminen;
- 8) rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen; sekä
- 9) virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyys.

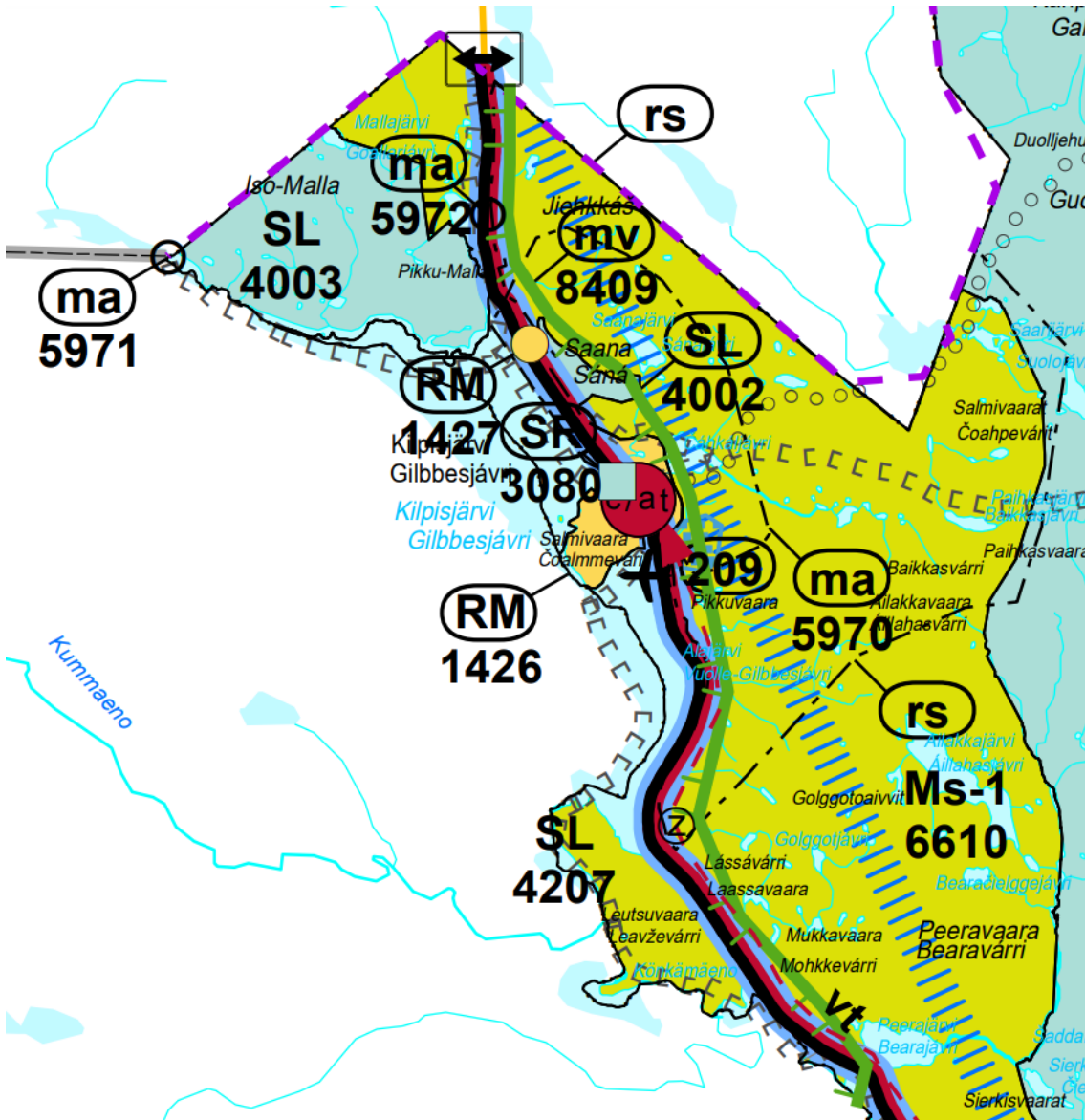
Edellä tarkoitetut seikat on selvitettävä ja otettava huomioon siinä määrin kuin laadittavan yleiskaavan ohjaustavoite ja tarkkuus sitä edellyttävät.

Yleiskaava ei saa aiheuttaa maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle kohtuutonta haittaa.

3.2 Suunnittelutilanne

3.2.1 Maakuntakaava

Maakuntaaavoituksella ohjataan maakunnan alueiden käytön suunnittelua ja luodaan linjauksia kuntakaavoitukselle. Suunnittelualueella ovat voimassa Tunturi-Lapin maakuntakaava. Ympäristöministeriö vahvisti kaavan 23.6.2010 ja se sai lainvoiman, kun korkein hallinto-oikeus hylkäsi 16.5.2012 valitukset.

Ote Tunturi-Lapin maakuntakaavasta.

KAAVAMERKINTÄ MERKINNÄN SELITE

Ms-1

Luontaitalous- ja poronhoitovaltainen alue

Merkinnällä osoitetaan pääasiassa luontaiselinkeinokäyttöön ja poronhoitoon tarkoitettuja alueita, joita voidaan käyttää pääasiallista käyttötarkoitusta sanottavasti haittaamatta ja luonnetta muuttamatta myös muihin tarkoituksiin.

sa

Saamelaisten kotiseutualue

Merkinnällä osoitetaan saamelaisten kotiseutualue. Alueella tarkoitetaan Enontekiön, Inarin, Utsjoen kuntien alueita sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevaa Lapin paliskunnan aluetta. (Laki saamelaiskäräjistä N:o 974/1995 4§)

Viranomaisten on varattava saamelaiskäräjille tilaisuus tulla kuulluksi ja neuvotella kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana ja jotka koskevat saamelaisten kotiseutualueella yhdyskuntasuunnittelua, valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, vuokrausta ja luovutusta, kaivoskivennäisten valtausta ja kaivospiirin perustamista tarkoittavia

lupahakemuksia taikka muuta vastaavaa saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa alkuperäiskansana vaikuttava alueiden käyttöön liittyvää asiaa.

Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojelu on sovittava yhteen Saamelaiskäräjistä annetussa laissa tarkoitetulla saamelaisten kotiseutualueella siten, että saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan, sekä poronhoitolaissa tarkoitetulla poronhoitoalueella siten, että poronhoitolaissa säädetyt velvoitteet täytetään.

Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain mukaisissa toimenpiteissä on kiinnitettävä erityistä huomiota saamelaisten mahdollisuuksiin ylläpitää ja kehittää kulttuurimuotoonsa kuuluvia elinkeinoja saamelaisten kotiseutualueella.

Saamelaisten kotiseutualueella metsätalouden tulisi käyttää luontaista uudistamista sille soveltuvilla kohteilla ja välttää maanpinnan voimakasta käsittelyä.

Keskustatoimintojen alue ja keskuskylä

Merkinnällä osoitetaan keskuskylä, joissa pyritään säilyttämään tai joihin suunnitellaan maaseudun peruspalveluita, joita voidaan pitää sopivina rakentamisalueina ja joiden keskeisille alueille voidaan sijoittaa laajan alueen ja rajakaupan palveluja, myös vähittäiskaupan suuryksiköitä.

Alueella tulee säilyttää ja kehittää monipuolisesti maaseudun elinkeinoja, palveluja, asutusta ja kulttuuriympäristöä.

Matkailupalveluiden alue /-kohde

Merkinnällä osoitetaan seudullisesti merkittäviä matkailupalveluiden alueita, kuten matkailu- ja lomakeskuksia, lomakylä, lomahotelleja, leirintäalueita tai muita vastaavia matkailua palvelevia toimintoja.

Lentopaikka

Matkailun vetovoima-alue, matkailun ja virkistyksen kehittämisenkohdealue

Merkinnällä osoitetaan matkailun ja virkistyksen vyöhykkeitä, joihin kohdistuu alueidenkäyttöllisiä kehittämistarpeita ja niiden yhteensovittamista.

Aluetta tulee kehittää matkailukeskusten, maaseutumatkailun, palvelujen ja reitistöjen yhteistoiminnallisena kokonaisuutena alueen pääkäyttötarkoitusten kanssa yhteen sopivalla tavalla.

Maakuntakaavassa suunnittelualue on osoitettu pääosin luontaistalous- ja poronhoitovaltaisena alueena (Ms-1). Koko suunnittelualue on saamelaisten kotiseutualuetta (sa). Kilpisjärven kylä on merkitty maakuntakaavaan keskustatoimintojen alueena ja keskuskylänä (c/at). Matkailupalveluiden alueina on osoitettu Kilpisjärven kylän pohjoisosan leirintäalue (1427) ja valtakunnallinen Salmivaaran matkailualue (1426), joka sisältää Kilpisjärven matkailupalveluiden alueet sekä mahdolliset lomarakennusalueet. Alueen eteläpuolelle on osoitettu lentopaikka. Osa suunnittelualueesta kuuluu matkailun vetovoima-alueeseen sekä matkailun ja virkistyksen kehittämisen kohdealueeseen (mv). Alue (8409) sisältää Kilpisjärven kylän ja Salmivaaran alueet sekä vt 21 varren Norjan rajalle saakka, siihen sisältyy myös Saanan alue ja siltä löytyy majoitus- ja ravintolapalveluita sekä ohjelmapalveluita.

KAAVAMERKINTÄ MERKINNÄN SELITE

Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue / kohde

Alueen suunnittelussa on turvattava merkittävien kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen.

Luonnonsuojelualue / -kohde

Merkinnällä osoitetaan luonnonsuojelulain nojalla suojeltuja tai suojeltavaksi tarkoitettuja alueita tai kohteita.

Rakennussuojelualue / -kohde

Merkinnällä osoitetaan kirkkolain, rakennussuojelulain ja valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen (480/85) tai maankäyttö- ja rakennuslain nojalla suojeltuja tai suojeltavaksi tarkoitettuja alueita tai kohteita.

Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeinä alueina on osoitettu valtakunnallisesti arvokas Saanan maisema-alue (5970) ja Ahdaskurun silta (5972). Saanan luonnonsuojelu-, lehtojensuojelu- ja Natura-alue (4002) sekä Tornio-Muoniojoen Natura-alue (4207) osoitettu maakuntakaavassa SL-alueina. Alueella sijaitsee myös rakennussuojelukohde (SR 3080), Kilpisjärven hotelli.

KAAVAMERKINTÄ MERKINNÄN SELITE

Revontulentie

Merkinnällä osoitetaan valtakunnallisesti tärkeä kansainvälinen liikennekäytävä.

Revontulentietä kehitetään kansainvälisenä liikennekäytävänä, jonka maankäytön suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota liikenteen sujuvuuteen ja turvallisuuteen, liikenteen ja matkailun palveluihin, liikenneympäristön laatuun sekä luonnon-, maiseman- ja kulttuuriympäristöarvoihin. Maankäytön suunnittelussa on otettava huomioon korkealuokkaisen maantien sekä energia- ja tietoliikennejohtojen tilavaraukset ja rajoitukset ympäröivälle maankäytölle.

Merkittävästi parannettava tie

Raideliikenteen kehittämiseksi selvítettävä yhteys

Suunnittelualueen läpi kulkee valtakunnallisesti tärkeä kansainvälinen liikennekäytävä Revontulentie, joka on osoitettu merkittävästi parannettavana tienä. Alueen kautta on maakuntakaavassa osoitettu myös raideliikenteen kehittämiseksi selvítettävä yhteys.

3.2.2 Lappi-sopimus

Lappi-sopimus sisältää sekä Lapin maakuntaohjelman 2022–2025 että maakuntasuunnitelman vuoteen 2040. Lappi-sopimus on kehittämisstrategia, joka esittää kokonaiskuvan maakunnan strategisesta kehittämisestä ja rahoituksen suuntaamisesta, sekä pitkän tähtäimen tulevaisuuskuvat. Lapissa maakuntaohjelmaan sisältyy saamelaiskulttuuria koskeva osa. Lapin liiton valtuusto hyväksyi Lappi-sopimuksen marraskuussa 2021.

Lappi-sopimuksessa aluekehittämistä ohjaavat seitsemän Lapin vahvuuksiin perustuvaa strategista painopistettä:

1. Arktinen talous ja teollisuus kasvavat kestävästi uudistumalla
2. Väestökehityksen ja työvoiman riittävyyden haasteet hallintaan
3. Osaamisen kehittäminen vastaamaan toimintaympäristön nopeita muutoksia
4. Elinympäristön laatu, hyvinvointi ja peruspalvelut hyvän elämän osatekijöinä
5. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen
6. Hyvä saavutettavuus kilpailukyvyyn ja kasvun mahdollistajana
7. Saamelaiskulttuurin elinvoimaisuus

Lappi-sopimus tiivistettynä kaaviona.

Lappi-sopimuksessa on esitetty aluerakennesuunnitelma, joka ylittää vuoteen 2040. Visiossa on esitetty pitkän tähtäimen tulevaisuuskuvia. Kilpisjärveä suoraan koskevat visiot liittyvät erityisesti matkailuun ja kansainvälisen taloudellisen toiminnan kehittämiseen esimerkiksi liikenneyhteyksiä parantamalla:

Valtakunnallinen kehittämiskäytävä:

Länsi-Lapin käytävä mahdollistaa yhteyden Jäämerelle ulottuen Perämeren kaaren teollisuus- ja energiavyöhykkeeltä länsirajaa myöten Kilpisjärven kautta Skibotteniin. Tämä käytävä sivuaa Levi-, Ylläs-, Pallas- ja Olos-tuntureiden muodostamaa Suomen merkittävintä matkailu- ja energiavyöhykettä. Länsi-Lapin kehityskäytävän sisällä Tornionlaakso muodostaa itsessään laajan rajayhteistyö-, matkailu- ja liikennevyöhykkeen. Käytävä sitoo logistiikkaan, elinkeinotoimintaan ja rajayhteistyöhön perustuen läntisen Lapin kunnat toiminnallisesti yhteen.

Matkailuvyöhykkeet:

Matkailutoiminnot muodostavat omat edelleen vahvistuvat vyöhykkeensä. Matkailun ja siihen läheisesti liittyvien toimintojen merkitys aluerakenteeseen ja palveluvarustukseen on suurin Tunturi-Lapin, Pohjois-Lapin ja Itä-Lapin matkailuvyöhykkeiden alueilla. Paikallisia matkailuvyöhykkeitä on kehittynyt Utsjoelle Tenojokivarteen, Ranuan ympäristöön, Meri-Lappiin ja Kilpisjärvelle. Matkailualueiden saavutettavuus tukeutuu lentoasemiin ja rautateiden henkilöliikenteen pääteasemiin sekä henkilö- ja linja-autoautoliikenteen tarvitsemiin laadukkaisiin tieyhteyksiin.

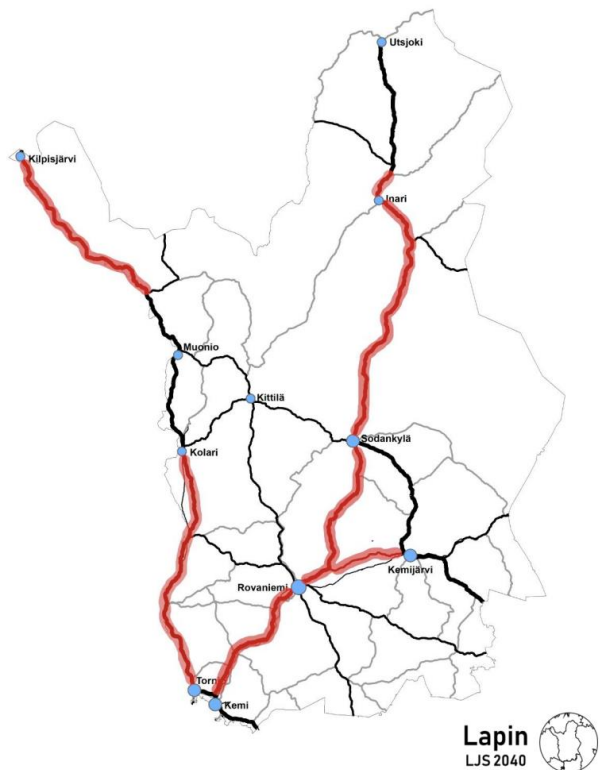
Lapin laajoihin valtion alueisiin, etenkin kansallispuistoihin sekä muihin luonto- ja virkistysalueisiin tukeutuvalla luontomatkailulla on keskeinen asema Lapin matkailussa. Pito- ja vetovoiman näkökulmasta Lapin luontokohteiden merkitys Lapille on erittäin merkittävä.

Lapissa toteutettava matkailu perustuu kestävän kehityksen periaatteille. Niihin sisältyvät muun muassa paikallisten asukkaiden hyvinvoinnin turvaaminen ja luontoympäristöjen säilyttäminen matkailua kehitettäessä. Saamelaisen kotiseutualueella matkailun kehittämistä ohjaa matkailun eettinen ohjeistus. Kestävä matkailu vaatii runsaasti kehittämispanoksia ja maankäyttömuotojen yhteensovittaminen on maankäytön suunnittelussa ratkaistava haaste.

3.2.3 Lapin liikennejärjestelmäsuunnitelma 2040

Lapin liikennejärjestelmäsuunnitelma pohjautuu pitkälti Lappi-sopimuksessa asetettuihin tavoitteisiin. Suunnittelualueutta koskee valtakunnan tasolla edistettävä kärkihanke, valtatie 21 parantaminen välillä Tornio–Kilpisjärvi:

Valtatie 21 välittää kasvavaa kansainvälistä pohjois-eteläsuuntaista tavaraliikennettä Suomen länsirajalla. Tie on nykyisin erityisesti pohjoisosaltaan kapea ja huonokuntoinen aiheuttaen raskaalle liikenteen runsaasti tieltä suistumisia. Tietä tulee parantaa vaiheittain rahoituksen ja resurssien mukaan. Keskeisimpinä vaikutuksina tieyhteyden liikenteen sujuvuus ja turvallisuus paranee. Elinkeinoelämän kuljetusten varmuus ja matka-aikojen ennustettavuus paranee.

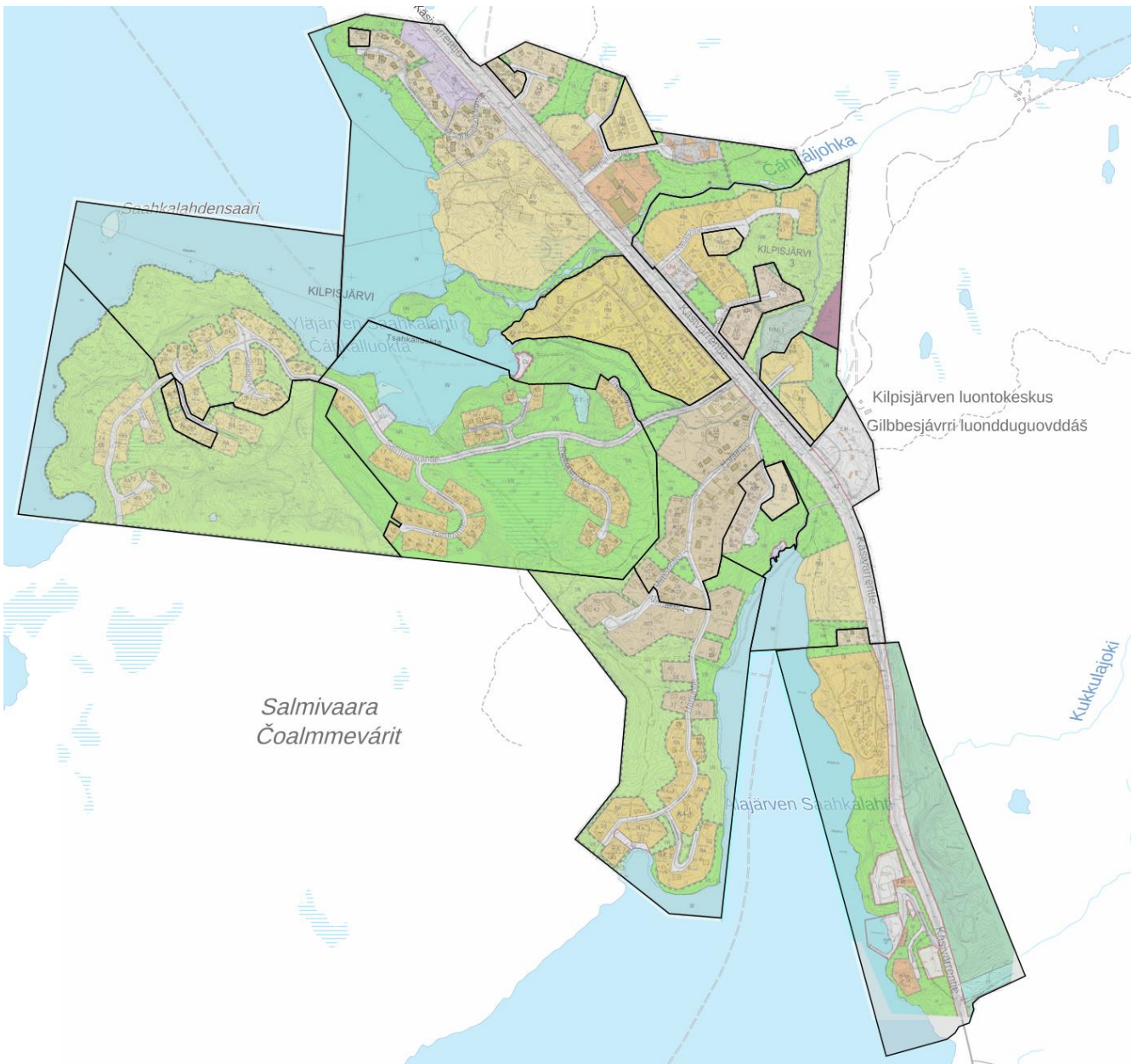
Valtakunnan tasolla edistettävät kärkihankkeet. Kartta: Lapin liikennejärjestelmäsuunnitelma 2040

3.2.4 Yleiskaavat

Alueella ei ole voimassa olevaa oikeusvaikutteista yleiskaavaa. Alueen kaavat ja muu maankäyttö on pitkälle toteuttanut Kilpisjärven alueelle laadittua oikeusvaikutuksetonta yleiskaavaa.

3.2.5 Asemakaavat ja ranta-asemakaavat

Kilpisjärven kyläalueella on asemakaava ja Salmivaaran alueella on ranta-asemakaava. Kilpisjärven Saanaojen asemakaava ja asemakaavan muutos sijoittuu Kilpisjärven kyläkeskuksen pohjoispuolelle ja on kooltaan noin 26 hehtaaria ja ollut ehdotuksena nähtävillä 21.2.2024 - 22.3.2024. Pohjois-Kilpisjärven asemakaavaluonnos on ollut nähtävillä 11.6. – 16.7.2021.

Ote ajantasa-asemakaavasta.

3.2.6 Rakennusjärjestys

Enontekiön kunnan voimassa oleva rakennusjärjestys on laadittu vuonna 1992.

3.2.7 Pohjakartta

Suunnittelun pohjana käytetään maastotietokanta-aineistoa ja tarpeen mukaan muuta karttamateriaalia mittakaavassa 1:20 000.

3.2.8 Muut mahdolliset selvitykset, hankkeet ja inventoinnit

Osayleiskaavan lähtökohtina ovat olleet Kilpisjärven kehittämissuunnitelman 2020 strategiset päämäärät vuodelta 2011 ja niitä on tarkastettu hallituksen työpajassa 28.11.2022.

- toimintojen sijoittaminen luontoon ja maisemaan siten, että perusvetovoima luonto ja maisema säilyvät
- hallittu vakituisen asukasmäärän kasvu ja liiketoimintojen kehittäminen ~~kolmikertaiseksi nykyisestä~~ ympärivuotiseksi
- kaupallisten majoituspalvelujen lisääminen ja tason nostaminen
- reitistöjen ja ohjelmapalvelujen kehittäminen ja monipuolistaminen
- yrittäjien yhteistyö
- kohti ympärivuotisuutta ja kansainvälisyyttä

4. Suunnittelualan nykytilanne

4.1 Yleistä

4.2 Luonnonympäristö

Alueella on toteutettu luontoselvityksiä kaavoitusprosessin eri aikoina. Yleiskaavaprosessissa hyödynnettyjä luonnonympäristöön liittyviä selvityksiä ovat:

- Kilpisjärvi 2020 -hanke, luonnontilan selvitys. Finnish Consulting Group, 2020.
- Kilpisjärvi 2020 -hanke, uhanalaisten sammalten ja sammalille tärkeiden elinympäristöjen kartoitus Kilpisjärvellä 2011. Juutinen, R., Tynys, S. ja Paalamo, P., 2011.
- Uhanalaisten ja silmälläpidettävien perhoslajien esiintyminen Enontekiön Kilpisjärven lähituntureilla ja Kuonjarvarrin–Tuelljehuhputin alueella 2008–2011. Raportti Metsähallitukselle 31.10.2011. Välimäki, P. ja Männistö, K., 2011.
- Kilpisjärven eteläinen asemakaava, kasvillisuus- ja luontotyyppiselvitys. Ramboll Finland Oy, 2022.
- Pohjois-Kilpisjärven asemakaava, luontoselvityksen täydennys. Ramboll Finland Oy, 2022.
- Pohjois-Kilpisjärven asemakaavan Natura-arviointi. Ramboll Finland Oy, 2023.
- Kilpisjärven osayleiskaava, luontoselvitys. Sweco Finland Oy, 2023.
- Kilpisjärven osayleiskaavan, Pohjois-Kilpisjärven asemakaavan ja Saanaojen asemakaavan Natura-arviointi. Sweco Finland Oy, 2024.

4.2.1 Luonnonsuojelu

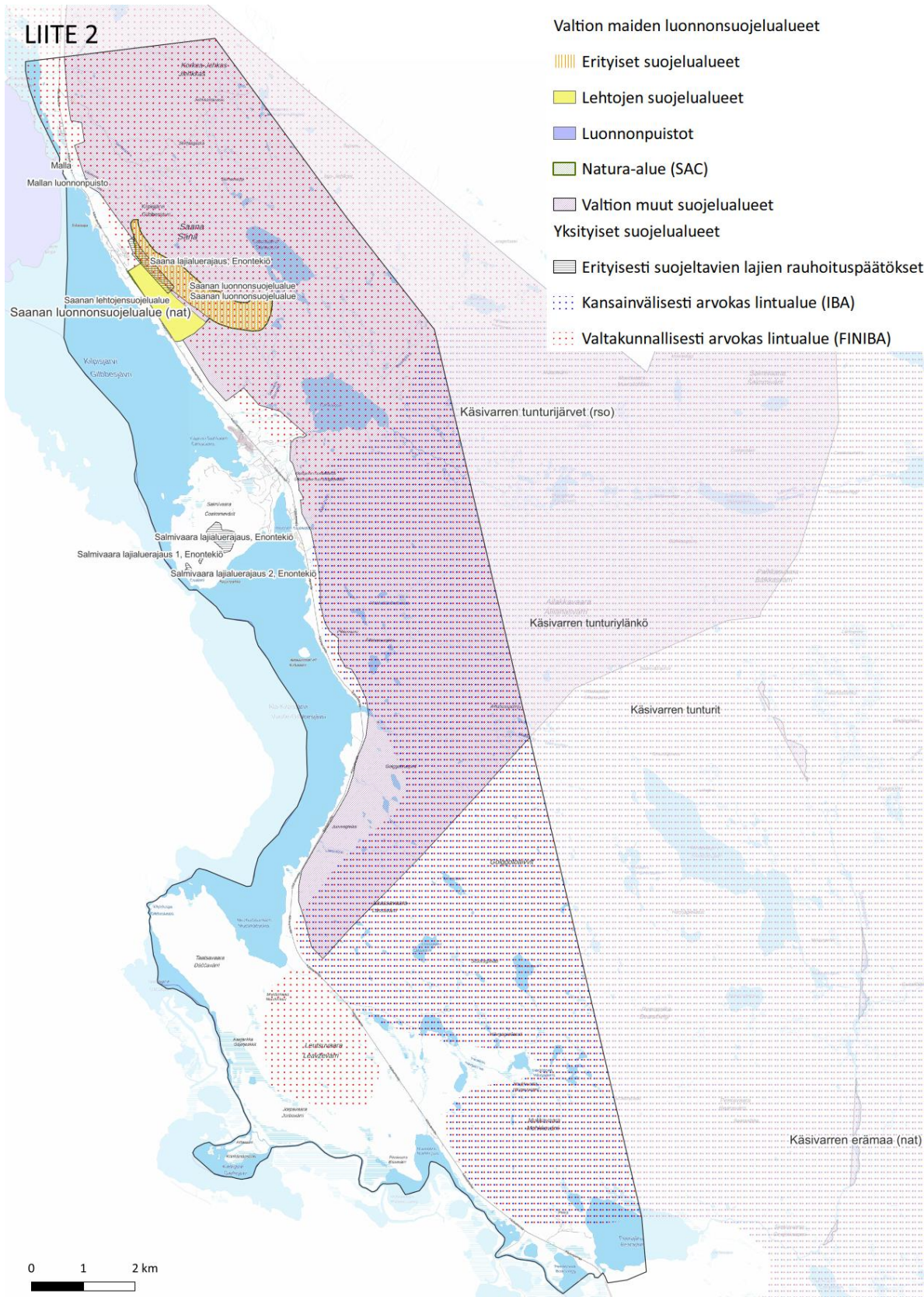
Yleiskaavatyön yhteydessä on toteutettu Natura-arviointi (Sweco Finland Oy, 2024). Tässä kaavaselvityksen luvussa tukeudutaan pitkälti kyseisen arvioinnin tietoihin.

Kilpisjärven osayleiskaavan alueella sijaitsee Natura-alue Saanan luonnonsuojelualue (FI1300102, SAC) sekä osittain Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöjen Natura-alue (FI1300912, SAC). Mallan Natura-alue (FI1300102) rajautuu idässä kaava-alueeseen. Kilpisjärven lounaispuolella, Ruotsissa, sijaitsee Pältsan Natura-alue (SE0820620) 1,7 kilometriä kaava-alueen rajasta. Kaava-alueen itäpuolella, lähimmillään 3,2 kilometrin etäisyydellä, on Käsivarren erämaan Natura-alue (FI1300105).

Kaava-alueella ja sen lähistöllä sijaitsee lisäksi useita luonnonpuistoja, yksityismaiden luonnonsuojelualueita, sekä luonnonsuojeluohjelma- ja rantojensuojeluohjelma-alueita. Yksityismaiden luonnonsuojelualueita kaava-alueella ovat lajien suojelua varten perustetut alueet Saana lajialuerajaus (ERA206143), Salmivaara lajialuerajaus (ERA206746), Salmivaara lajialuerajaus 1 (ERA206747) ja Salmivaara lajialuerajaus 2 (ERA206867). Luonnonsuojeluohjelmien kohteita kaava-alueella ovat Saana (LHO120390) ja laaja kaava-alueen koillis- ja itäpuolelle jatkuva rantojensuojeluohjelman kohde Käsivarren tunturijärvet (RSO120123).

Useat erityyppiset suojelualueet sijaitsevat samoilla alueilla Natura-alueiden kanssa. Esimerkiksi Saanan Natura-alueella sijaitsee Saanan luonnonsuojelualue ja lehtojensuojelualue Saanan lehdot. Mallan Natura-alueella taas sijaitsee myös Mallan luonnonpuisto, joka on valtion maiden luonnonsuojelualue.

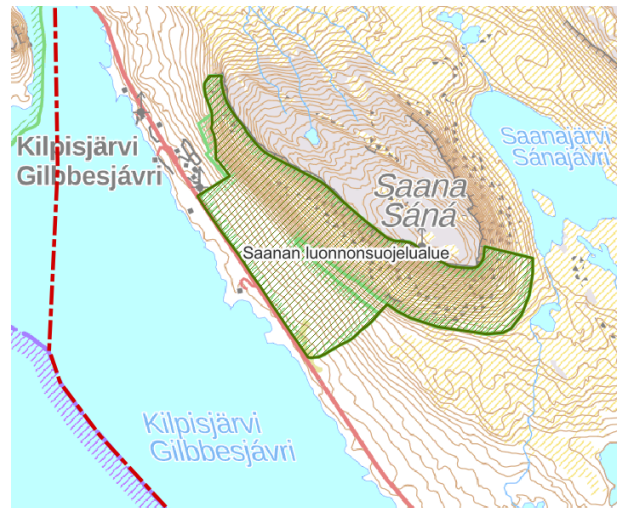
Natura-alueet esitellään tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

Saanan luonnonsuojelualue

FI1300112, SAC

Saanan luonnonsuojelualan Natura-alue on kooltaan 240 hehtaaria ja Saanan huippu sijaitsee 1029 metriä merenpinnan yläpuolella. Alue on kokonaan valtion omistuksessa. Alue kuuluu Natura-verkostoon SAC-alueena, eli se on suojeltu luontodirektiivin nojalla. Natura-alue muodostuu Saanan luonnonsuojelualueesta, joka on perustettu luonnonsuojelulain mukaiseksi suojelualueeksi, ja Saanan lehdoista, joka on perustettu luonnonsuojelulain mukaiseksi lehtojensuojelualueeksi (LHO120390). Niiden väliin jää kapea kaistale, joka ei kuulu kumpaankaan suojeluohjelmaan. Suurin osa Natura-alueesta kuuluu rantojensuojelualueeseen Käsivarren tunturijärvet (RSO120123). Saanan lajialuerajaus (ERA206143) on suurimmalta osin Natura-alueella. Saanan luonnonsuojelualan Natura-alue sijaitsee poronhoitoalueella. Aluetta käytetään puolustusvoimien harjoitus- ja ampumatoimintaan.

Saana kuuluu Kölin vuoristoon, joka edustaa Suomen geologisesti nuorinta kallioperää. Kallioperässä on kalkkia, mikä näkyy rehevässä kasvillisuudessa. Saanan putkilo- ja sammallajistossa on monia kalkinvaatioita tai -suosijoita. Saanan rinteiden kalkkikalliot, kalkkivyörylohkareikot, lapinvuokkokankaat, lähteiköt, lähdepurot ja ohutturpeiset lettosuot ovat uhanalaisen kasvilajiston arvokkaimpia elinympäristöjä. Alue on tärkeä erityisesti uhanalaisten kasvien ja perhosten suojelun kannalta.

Saana on hyvin tunnettu ja suosittu käyntikohta ja helposti saavutettavissa aivan kyläkeskusten ja valtatie vieressä. Saanan alue on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi ja Saanatunturi on saamelaisen pyhä paikka eli seita. Saanan alueella on hyvä latu- ja polkuverkosto. Suurin osa reiteistä kulkee Natura-alueen ulkopuolella. Alueen suosituin kesäretkeilykohta on Saanatunturi, jonka huippu sijaitsee Natura-alueen ulkopuolella. Osalla Natura-aluetta on voimassa liikkumisrajoitus.

Saanan Natura-alueen suojeluperustana on luontodirektiivin liitteen I luontotyyppijä ja liitteen II lajeja. Näiden lisäksi Naturatietolomakkeessa on mainittu muina tärkeinä lajeina erityisesti putkilo- ja sammallajeja, jäkälälajeja ja selkärangatonlajeja. Monet Saanan ja lähiympäristön harvinaiset kasvilajit ovat Norjan ja Ruotsin puolelle sijoittuvan levinneisyysalueensa reunoilla. Uhanalaislajistossa on useita erittäin harvinaisia pahdoilla tai vyörylouhikoissa esiintyviä lajeja. Saanan ja sen lähiympäristön merkitys selkärangattomille on Suomen olosuhteissa korvaamaton. Saanan uhanalaiselle ja silmälläpidettävälle selkärangatonlajistolle tärkeimmät elinympäristöt ovat pääasiassa samoja kuin kasveille. Perhoslajiston kannalta erityisen arvokkaita ovat vyörysoarikot, tunturiniityt ja tunturikankaat/lapinvuokkokankaat.

Saanan alueen pesimälinnusto koostuu tunturikoivikkojen metsälajistosta sekä avoimien tunturimaiden linnustosta. Alueella pesii useita uhanalaisia ja häiriöille herkkiä lajeja.

Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöt

FI1300912, SAC

Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöjen Natura-alue käsittää 3600 km jokireittejä Kilpisjärveltä Perämerelle. Alueen pinta-ala on noin 32 000 ha. Suunnittelualueelle sijoittuu vain pieni osa Natura-alueesta. Suurimmat järvet vesistöalueella ovat Kilpisjärvi, Jerisjärvi ja Äkäsjärvi. Tornionjoki-Muonionjoki on Suomen ainoa ja Kalixjoen ohella ainoa koko EU:n säännöstelemätön suuri vesistöalue. Veden laatu vesistöalueella on suurimmaksi osaksi hyvä tai erinomainen. Jokien yläosat ovat luonnontilaisia ja vain vähän kuormitettuja. Ihmistoiminnasta aiheutuva kuormitus painottuu joen alaosalle. Jokireittiä on 1900-luvun keskivaiheilla käytetty puutavaran uittoon, ja vesistöissä (pääasiassa pääuoman ulkopuolella) on tehty uittoverkkoja. Uittojen päätyttyä sivujokia on paikoin kunnostettu.

Tornionjoen ja Muonionjoen Natura-alue kuuluu Natura-verkoston SAC-alueena. Suojelu toteutuu Suomen ja Ruotsin välisen rajasopimuksen sekä vesilain, koskiensuojelulain ja ympäristönsuojelulain keinoin. Vesistö on suojeltu myös vesipuidedirektiivin nojalla.

Tornionjoki on arvokas vaelluskalajoki, ja yksi kahdesta joesta Suomessa, jossa on luonnonvaraisesti lisääntyvää Itämeren lohikantaa. Jokeen nousee kutemaan myös meritaimen ja vaellussiika.

Malla

FI1300102, SAC

Suomen ensimmäinen luonnonsuojelualue, Malla, perustettiin vuonna 1919 rauhoitusalueeksi. Vuonna 1938 alueesta perustettiin Mallan luonnonpuisto. Alueen pinta-ala on 3 089 hehtaaria josta 227,2 hehtaaria on vesialuetta. Mallan luonnonpuisto edustaa geologisesti nuorta Kölivuoriston kallioperää, joka poikkeaa Lapin muusta luonnosta. Alueen kallioperässä on kalkkia, mikä näkyy rehevässä kasvillisuudessa. Mallalla esiintyy useita lajeja, joita ei tavata Suomessa missään muualla. Mallan korkein kohta, Iso-Mallan laki, on 951 metriä merenpinnan yläpuolella. Malla on maastomuodoiltaan vaihteleva. Vesistöt ovat luonnontilaisia ja niiden tila on erinomainen.

Aluetyyppi on SAC, eli suojeluperusteena ovat luontodirektiivin liitteen I luontotyytit ja liitteen II lajit. Muina tärkeinä lajeina on mainittu erityisesti putkilokasvi- ja sammallajeja, selkärangattomlajeja ja lintulajeja. Natura-alueelta tunnetaan noin 30 putkilokasvilajia, joita ei esiinny muualla kuin Kilpisjärven alueella. Mallan luonnonpuisto on valtakunnallisesti merkittävä alue selkärangattomille

eläimille. Luonnonpuiston merkitys on suuri erityisesti sellaiselle lajistolle, jonka levinneisyys Fennoskandiassa rajoittuu Kõlivuoriston alueelle. Mallan luonnonpuiston lintulajisto on tunturialueiden lajistoa. Malla kuuluu laajempaan Käsivarren tunturiylänkö -FINIBA-alueeseen, joka on monen tunturilajin tärkein pesimäalue maassamme.

Mallan Natura-alue on kokonaan valtion omistuksessa. Alue sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella ja erityisellä poronhoitoalueella. Luonnonpuiston ensisijaisena tehtävänä on palvella tieteellistä tutkimusta ja luonnonsuojelua. Sen takia liikkuminen alueella on rajoitettua. Lumettomana aikana liikkuminen on sallittua vain jalan ja ainoastaan merkityillä reiteillä. Talvisin saa hiihtää vapaasti, mutta moottorikelkkailu ja koiravaljakolla ajo on kielletty luonnonpuistossa. Myös kaikki eränkäynti on kiellettyä. Myös poronhoito on kielletty luonnonpuistossa, mutta käytännössä poroja laiduntaa alueella.

Pältsa

SE0820620, SAC

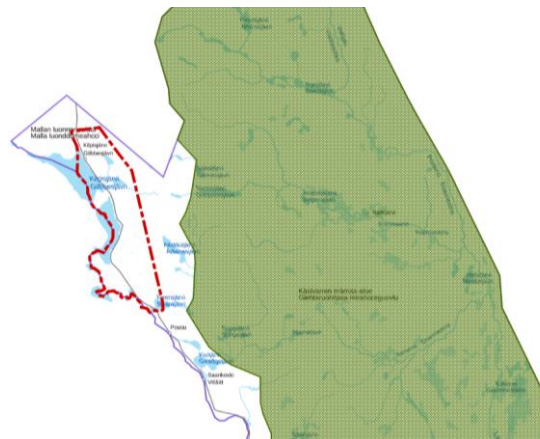
Pältsan Natura-alue sijaitsee Ruotsin pohjoiskärjessä, Mallan lounaispuolella. Alue on koskematon ja tietöntä erämaata; tuntureista, jäätiköistä ja vesistöistä muodostuva mosaiikki. Muinaisjäännöksiä ihmisen asumuksista löytyy, mutta ei uudenaikaisia ihmisen rakennelmia tai muita ihmisen käytön jälkiä. Alue on ollut vuosisatoja porojen laidunnusalueita.

Käsivarren erämaa

FI1300105, SAC/SPA

Käsivarren erämaa on laaja ja erämainen kokonaisuus, johon kuuluu Suomen korkeimmat tunturit. Alueella onkin useita yli tuhannen metrin yltäviä lokia ja huippuja, korkeimpana Halti. Alueen luoteisosaa kuuluu Kõlivuoristoon, jonka kallioperä on maamme nuorinta. Kirkasvetiset purot ja joet sekä järvet ovat olennainen osa maisemaa.

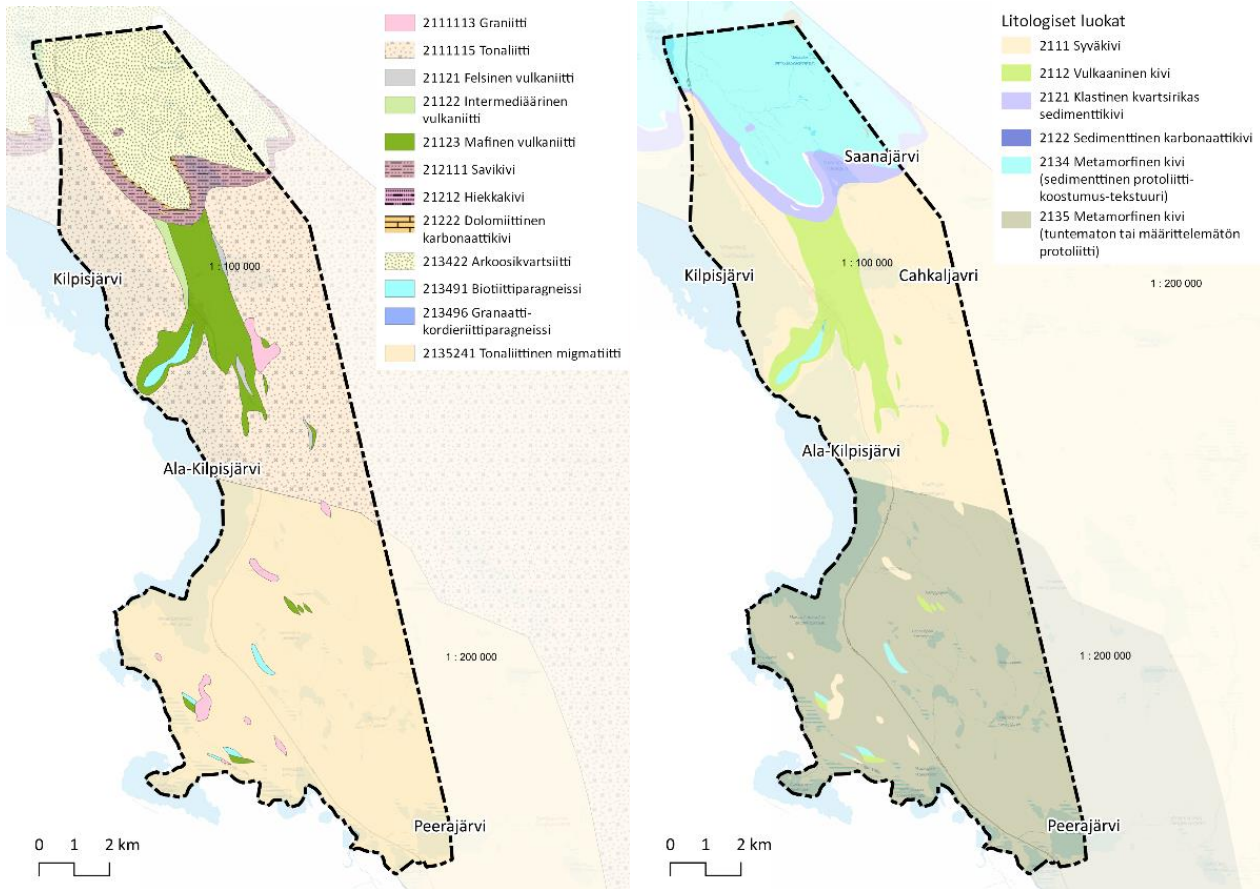
Alueen merkitys poronhoidolle ja muille luontaiselinkeinoille on korvaamaton. Lisäksi se on suosittu retkeily- ja eränkäyntikohde. Asutusta alueella on ainoastaan Raittijärven kylässä sekä osavuotista asutusta Pihtusjärvellä.

4.2.2 Maa- ja kallioperä

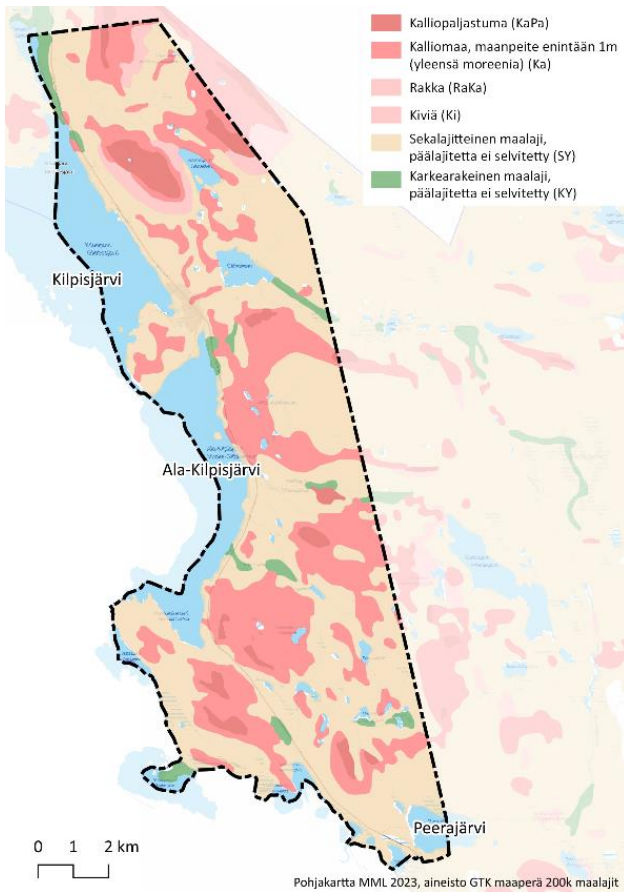
Kilpisjärven alue on geologisesti hyvin ainutlaatuinen. Kilpisjärvellä Suomen ikivanha 2,8 miljardia vuotta vanha peruskallio kohtaa Kõlivuoriston verrattain nuoren 400–600 milj. vuoden ikäisen kallioperän. Nuorena kallioperässä on helposti rapautuvaa kalkkipitoista dolomiittia. Alueen yleisin kivilaji on granodioriitti, jonka lisäksi peruskalliossa on runsaasti myös graniittia ja graniittigneissejä.¹

¹ Helsingin yliopisto, Kilpisjärven luonto Osoitteessa: <https://www.helsinki.fi/fi/tutkimusasemat/kilpisjarven-biologinen-asema/tietoa-asemasta/kilpisjarven-luonto>

Alueen kallioperä GTK kallioperä 1:200 000.

Kaava-alueen maaperä tuntureilla ja korkeimmilla vaaroilla on kalliomaata kalliopaljastumiseen. Lähes koko muulla alueella maaperä on moreenia. Moreenipeitteen paksuus vaihtelee ja on paksuimmillaan laaksoissa. Alueella on moreenikumpuja ja seläniteitä. Turvetta maaperässä on etupäässä alueen eteläosalla Taatsavaaran ja Mukkavuopion välisellä alueella, mihin keskittyvät alueen palsasuot (Kujansuu 1967, FCG 2010 mukaan). Siilasjärven itärannalla on harjumuodostuma, jossa on sora, hiekkaa ja hietaa. Sora/hiekkamaita on myös Ailakkavaaran ja Alajärven alueella.

Kaava-alueen maaperä (GTK 1:200 000).

Saananturinin luoteis-, lounais- ja koillisrinteillä. Kivikot ovat pakkasrapautumisen seurauksena syntyneitä. Koko kohde kuuluu Saanan arvokkaaseen maisemakokonaisuuteen (MAO120156). Kohteen länsiosa kuuluu Saanan luonnonsuojelualueeseen ja Natura-alueeseen (FI1300112).

Tsahkaljärven eteläpuolinen kivikko sijaitsee Tsahkaljärven eteläpuolella, noin 2 kilometriä Kilpisjärven keskustasta itään. Kohteen eteläosan läheltä kulkee kalottireitti. Kohde on melko laaja, hyvin kehittynyt kumpumoreenin pintakivikko. Kohde koostuu kahdesta tiheämmän kivikon alueesta, joista pohjoisempi, Tsahkaljärven rannan alueella oleva kivikko on osaksi uhkurakkaa. Kohde kuuluu osana laajaan kumpumoreeni- ja harjukenttään, jossa on useita muitakin moreenin pintakivikkotihentymiä. Pohjavesi pilkistää uhkurakkaosan kivien raoista.

Muotkatakan itäpuolen talusmuodostuma sijaitsee Muotkatakan itäpuolisen kalliopahdan eteläpuolella, noin 11 kilometriä Kilpisjärven keskustasta eteläkaakkoon. Kilpisjärventie kulkee kohteen länsipuolella. Kohde on laajahko, melko hyvin kehittynyt talusmuodostuma kartalla nimettömän kalliopahdan etelärinteellä. Pituutta vierekkäisten talusten kokonaisuudella on vajaat 400 metriä. Kivikko on syntynyt pakkasrapautumisen seurauksena.

Mukkavaara sijaitsee Mukkavaaran länsirinteellä, noin 16 kilometriä Kilpisjärven keskustasta eteläkaakkoon. Kohde on kohtalaisesti kehittynyt rakka, jossa on talusmaisia piirteitä. Pääasiassa kivikko on paikalleen rapautunutta rakkaa, mutta kivet ovat vierineet osittain rinteitä alaspäin. Kivikot ovat syntyneet pakkasrapautumisen seurauksena.

Arvokkaat geologiset muodostumat

Suomessa geologisten muodostumien suojeleminen perustuu pääasiassa luonnonsuojelulakiin ja maanaineslakiin. Pienialaisia geologisia esiintymiä on rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla luonnonmuistomerkkeinä.

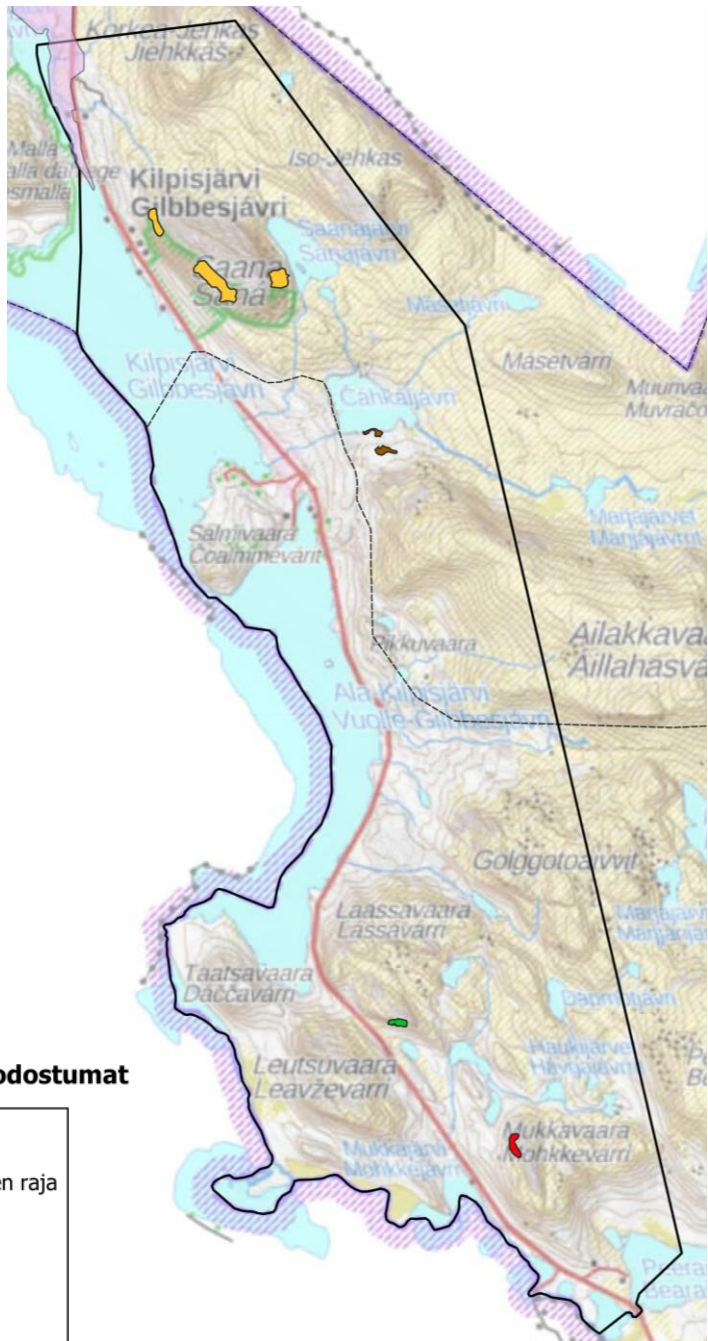
Geologisen monimuotoisuuden selvittämiseksi ja turvaamiseksi ympäristöhallinto on alan asiantuntijalaitosten kanssa inventoinut ja arvottanut geologisia muodostumia. Arvokkaat harjualueet on suojeltu valtioneuvoston periaatepäätöksellä vuonna 1984 harjunsuojeluohjelmalla. Valtakunnallisia inventointeja on tehty 1990-luvulta lähtien luonnon ja maisemansuojelun kannalta arvokkaista kallioalueista, kallioperän pienkohteista, arvokkaista moreenimuodostumista sekä arvokkaista tuuli- ja rantakerrostumista. Vuonna 2011 aloitettiin kivikkotyyppien valtakunnallinen inventointi Geologian tutkimuskeskuksen ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyönä.

Kaava-alueelta on tunnistettu neljä valtakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltua kivikkoa²: Saanan kivikot (KIVI-19-200), Tsahkaljärven eteläpuolen kivikko (KIVI-19-201), Muotkatakan itäpuoli (KIVI-19-202) ja Mukkavaara (KIVI-19-209).

Kilpisjärven keskuskylän pohjoispuolella sijaitsevat Saanan kivikot, jotka muodostuvat kolmesta laajasta, kohtalaisesti kehittyneestä talusmuodostumasta

² Räisänen, J., Teeriaho, J., Kananoja, T. & Rönty, H. 2019. Valtakunnallisesti arvokkaat kivikot: Osat 1 ja 2. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Lisäksi Siilasjärven pohjavesialueella sijaitsee paikallisesti arvokas harjualue, joka on inventoitu Lapin Pohjavesien suojelun ja kiviaineshuollon yhteensovittamishankkeen (Poski-hanke) 2. vaiheen (2016–2020) yhteydessä. Siilasvuoman harjualue erottuu selvästi ympäristöstään ja on maisemallisesti merkittävä. Alueen pinta-ala on n. 395 ha. Tunturien väliseen laaksoon kerrostuneessa harjujakson osassa on noin 6,3 km pitkä, pohjoiseteläsuuntaisena polveileva kapea selänne. Kapealakisen selänteen korkeus on 10–20 m. Rinnakkaisia selännteitä on muutamassa kohdassa, sivuharjanteita ja kumpuja on runsaasti. Pohjoisimmassa osassa harju koostuu lähes yksinomaan kivistä ja lohkareista. Valtakunnanrajan tuntumassa on ylivirtauskynnys, jossa jäätikköjoki on huuhtonut kallioalustan puhtaaksi ja avannut siihen kolme pienehköä ylivirtauskurua, joista kaakkoisimmassa on noin 10 m syvä hiidenkirnumainen syvennys. Harjun kerrostumisen jälkeen myös Kilpisjärven jääjärven lasku-uoma on aluksi sijainnut Siilasvuoman laakson pohjoispäässä. Kalliokynnyksen molemmilla puolilla on selänne-harjanne-kumpu-kuoppaverkkoa. Heti Norjan puolella on pieni sandurtasanne. Alueen eteläosassa selänteen laki on tasolla 480–500 m mpy, keskiosassa tasolla 515–520 m mpy ja pohjoisimman osan korkeimmat kummut tasolla 545 m mpy.

Arvokkaat geologiset muodostumat

—	Yleiskaava alueen raja
⬜	Suurtunturin maisema-alueen raja
⬜	Siilasvuoman harjualue
■	Mukkavaara
■	Muotkatakan itäpuoli
■	Saanan kivikot
■	Tsahkaljärven eteläpuolen kivikko

Arvokkaat geologiset muodostumat kartalla.

Taulukko 2. Arvokkaat geologiset muodostumat yleiskaava-alueella.

Muodostuman nimi	Muodostuma	Muodostuman korkeus	Pinta-ala (ha)	Arvoluokka
Saanan kivikot	Talus	220 m	38,4	1
Tsahkaljärven eteläpuolinen kivikko	Moreenikivikko / Uhkurakka	32 m	5,7	3
Muotkatakan itäpuoli	Talus	125 m	3,6	2
Mukkavaara	Rakka / Talus	90 m	5,5	4
Siilasvuoman harjualue	Harju	10–20 m	395	4

4.2.3 Kasvillisuus ja luontotyypit

Kilpisjärven alueen kasvillisuus on omaleimaista ja monipuolista. Pääosa Suomen kallioperästä kuuluu ns. prekanbriseen peruskalliokilven alueeseen, jolla tunturialueiden kallioperä on hapanta ja kasvillisuus karua varpukangasta. Kilpisjärven alueen kasvillisuus poikkeaa muista Suomen tunturialueista. Kilpisjärven seudulla esiintyy runsaasti kalkinvaatijakasveja ja -sammalia alueen paikoin kalkkipitoisen maaperän vuoksi. Enontekiön Käsivarren luoteisimmat osissa on kalkkialueilta, joilla tavataan kalkkia vaativaa ja kalkkia suosivaa tunturikasvillisuutta ³. Alue sijaitsee suurtuntureilla, yli 400 metriä meren pinnan yläpuolella. Etäisyyttä Pohjoiselle Jäämerelle on vain 40 kilometriä, joten alueella esiintyy suomalaisittain poikkeuksellisia mereisiä lajeja ⁴.

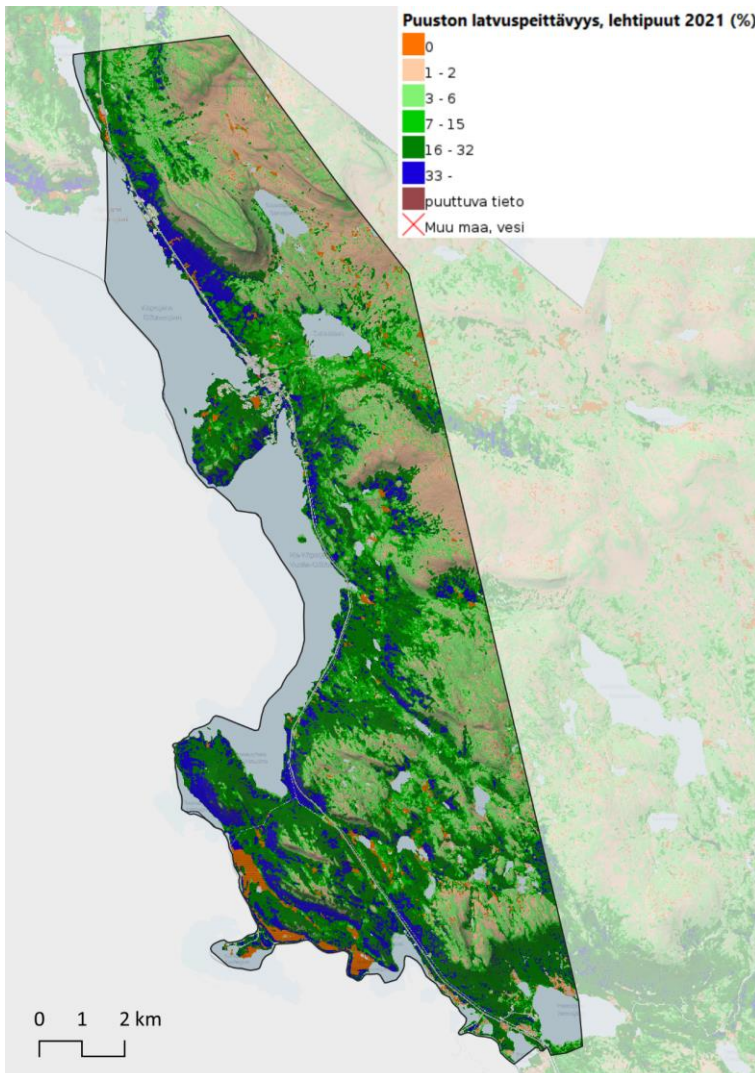

Kuva kaava-alueelta Ala-Kilpisjärven suunnasta Salmivaaran yli Saanan suuntaan. Kuvassa erottu hyvin Saanan ja taustan muiden tunturien lakialueiden puuton paljakkia. Kilpisjärven ranta-alueet ja tunturien alarinteet ovat puuston peittämää tunturikoivikkoa. (Kuva Lentokuva Vallas)

Kilpisjärven seutu sijaitsee Tunturi-Lapin kasvillisuusvyöhykkeellä. Tunturikoivikot peittävät laajoja alueita. Kilpisjärvellä, kylmänkostean mereisen ilmaston alueella, metsänrajametsät muodostaa tunturikoivikko. Metsänrajan yläpuolella tunturien lailla on puutonta paljakkaa. Metsänrajan sijaintia määräävät ekologisina syinä kallioisuus, kivisyys, tuulisuus ja tykky. Tunturi- ja hallamittari tuhoavat tunturikoivikoita ajoittain laajalti. Tämän lisäksi porojen kesälaidunnus näillä alueilla ja toistuva siementaimien ja vesojen syönti pitävät yllä puuttomia alueita. Paljakan korkeusvyöhykkeet vaihtelevat maantieteellisen sijainnin ja ilmastollisten tekijöiden mukaan. Pinnanmuotojen kaltevuuden, rinteiden ilmansuunnan, varjostuksen ja tuulisuuden vuoksi pienilmasto voi samalla korkeudella vaihdella huomattavasti eri paikoissa.

³ Kontula, T. ja Raunio, A. (toim.) 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja. Suomen ympäristö 5. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö.

⁴ Helsingin yliopisto, Kilpisjärven luonto Osoitteessa: <https://www.helsinki.fi/fi/tutkimusasemat/kilpisjarven-biologinen-asema/tietoa-asemasta/kilpisjarven-luonto>

Kuvassa on esitetty lehtipuiden puuston latvuspeittävyys (%) Luonnonvarakeskuksen aineiston (MVMI 2021) mukaan. Kilpisjärven rannoilla tunturikoivikot ovat peittävimpiä. Tunturien ja vaarojen rinteillä puusto harvenee ja lakialueet ovat puutonta paljakkaa.

ne ovat säilyviä (LC) luontotyyppi. Tunturialueen virtavesistä joet ovat silmälläpidettäviä (NT), muut luontotyypit säilyviä (LC). Lähteikköluontotyypit ovat vaarantuneita (VU) tai silmälläpidettäviä. Tunturialueen suot ovat paljakkasoita ja tunturien piensoita, palsa- ja rинnesoita sekä kausikosteikkoja. Tunturialueen soista ja suoyhdistymistä uhanalaisia ovat palsasuot, jotka on luokiteltu vaarantuneiksi (VU).

Luontoselvityksen maastokäynnit tehtiin 10.–14.7.2023. Ne kohdistettiin alueille, joilla kaavassa on osoitettu muuttuvaa maankäyttöä. Maastossa tarkistettujen alueiden kasvillisuus on kuvattu tarkemmin luontoselvityksessä ⁸. Kuvaukset esitetään kaavaselostuksessa tiivistelmänä.

Tunturikoivikot ovat tunturikoivumetsiä. Luontotyypin kuvauksen ⁵ mukaan luontotyyppiin luetaan alueet, joilla puuston kokonaispeittävyys on vähintään 70 %. Tunturikoivikot voidaan jakaa ravinteisuutensa mukaan eri kasvillisuustyyppisiin. Näitä ovat kuivat ja kuivahkot, tuoret sekä lehtomaiset tunturikoivikot ja tunturikoivulehdot. Suomen luontotyyppien uhanalaisuusluokituksen ⁶ mukaan tunturikoivikot kokonaisuutena ovat luontotyyppiltään vaarantuneita (VU). Muita tunturialueen puustoisia luontotyyppisiä ovat mm. haavikot.

Puuttomilla alueilla puuston kokonaispeittävyys on korkeintaan 10 %. Tunturialueen puuttomia luontotyyppisiä ovat tunturikangaspensaikot, tunturikankaat, tunturien heinäkankaat ja tunturiniityt, lumenviipymät ja -pysymät, kuviomaat, routanummet sekä tunturien hiekkapaljastumat. Puuttomista luontotyyppistä tunturikankaissa on useita uhanalaisia ja silmälläpidettäviä luontotyyppisiä. Lumenviipymillä ja lumenpysymillä on useita äärimmäisen uhanalaisia (CR) luontotyyppisiä. Puuttomia kallioiden ja kivikoiden luontotyyppisiä ovat laakeat kalliot, jyrkänteet, kivikot ja vyöryorat. ⁷

Tunturialueen sisävesien luontotyyppisiä ovat järvet, tunturilammet, tunturialueen norot, latvapurot, pikkujot ja joet. Pohjois-Lapin järvet ovat uhanalaisuusluokitukseltaan silmälläpidettäviä (NT). Tunturilammet eivät ole uhanalaisia, vaan

⁵ Kontula, T. ja Raunio, A. (toim.) 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja. Suomen ympäristö 5. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö.

⁶ Kontula, T. ja Raunio, A. (toim.) 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja. Suomen ympäristö 5. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö.

⁷ Kontula, T. ja Raunio, A. (toim.) 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja. Suomen ympäristö 5. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö.

⁸ Sweco Finland Oy, 2023. Luontoselvitys 2023. Kilpisjärven osayleiskaava.

Karttamerkintöjen selitykset

- Paljakkaluuet (sis. tunturikankaat ja niityt sekä rakka-alueet)
- Tunturikoivikot
- Lehdot

- Muut suot
- Palsasuot
- Purot ja joet

- Luonnonsuojelualue
- Lehtojensuojelualue
- Selvitysalueen rajaus

Luontotyypit

Liite 3

Kaava-alueen luontotyypit kartalla. Alueella on runsaasti paljakkaa ja tunturikoivikkoa.

Suunnittelualueen puusto koostuu matalaksi jäävistä tunturikoivuista.

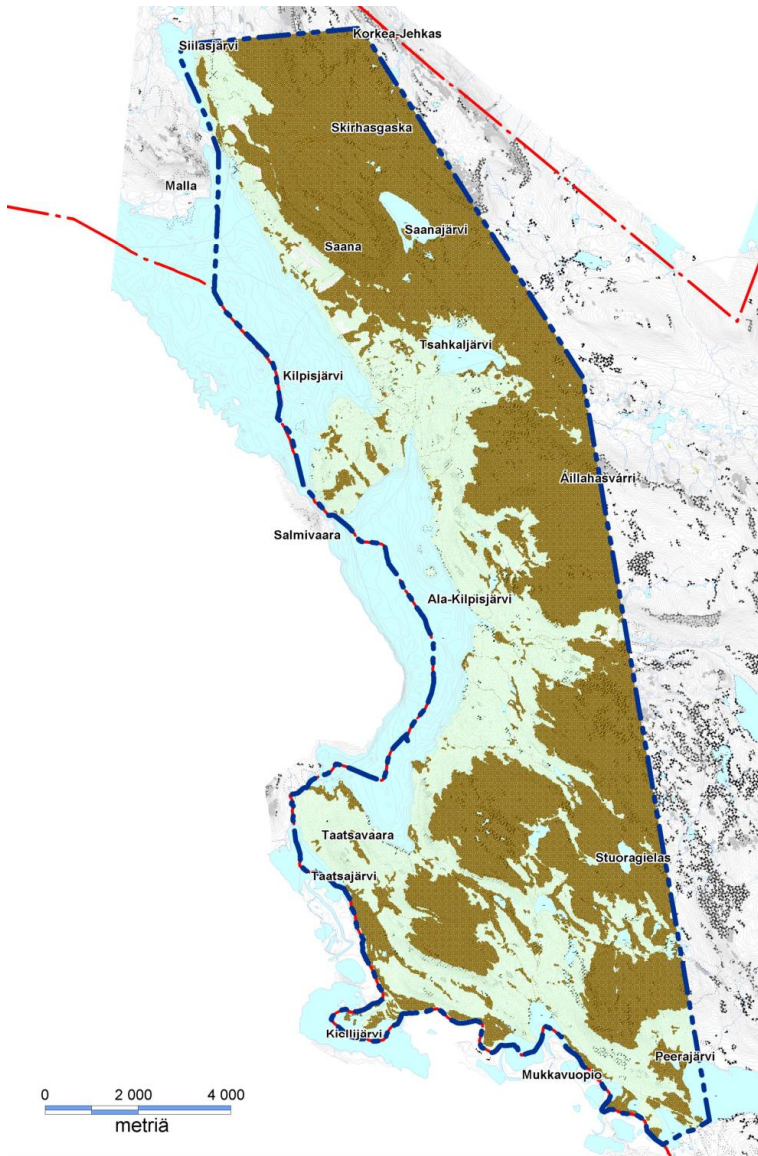

Metsärajan yläpuolella tunturikoivikkoalue vaihtuu paljakaksi.

Rakennettuja alueita, kuten teitä, pihvoja ja muita maaperältään muokattuja alueita lukuun ottamatta alueen luonto on kokonaisuutena luonnontilaista tai luonnontilaisen kaltaista. Maastokäyntialueet sijoittuvat tunturikoivuvyöhykkeelle. Tunturikoivikot vaihtelevat tyypiltään kuivahkoista lehtomaisiin. Lehtomaiset tunturikoivikot ovat silmälläpidettävä (NT) luontotyyppi, kuivahkot ja tuoreet tunturikoivikot vaihtelevat

vaarantuneesta (VU) erittäin uhanalaiseen (EN). Tunturikoivikot ovat kokonaisuudessaan vaarantunut (VU) luontotyyppi.

Maastokäyntialueilla on useita luonnontilaisia lähteitä ja lähdepuroja. Luonnontilaiset lähteet ovat vesilain 2. luvun 11 § mukaisia vesiluontotyyppejä, joiden luonnontilan vaarantaminen on kielletty.

Merkintöjen selitykset
 Erittäin heikko
 Heikko
 Selvitysalueen raja
 Kulutuskestävyys
 Liite 5

Kaava-alueen kasvillisuuden kulutuskestävyys (Finnish Consulting Group, 2010).

Arvokkaan lajiston esiintymät keskittyvät Saanan rinteille ja suurimmaksi osaksi suojelualueille. Uhanalaista ja muita arvokasta lajistoa esiintyy kuitenkin muuallakin, mutta Saanan alue on parhaiten tunnettu. Maastokäynnillä havaittiin silmälläpidettävää pussikämmekkää. Asemakaavojen selvityksissä on löydetty myös uusia lajiesiintymiä. Kilpisjärven alueen uhanalainen sammallajisto esiintyy kalkkivaikutteisissa elinympäristöissä letoilla, lähteiköissä, puronvarsissa ja paljaalla kalkkikivellä. Lettojen, lähteiden ja lähdesoiden lisäksi muita sammalille tärkeitä elinympäristöjä ovat mm. kalkkivaikutteiset kivikot ja paljaat turvepinnat, tunturialueen latvapurot, norot ja pikkujouet sekä lehdot.

Kasvilajien esiintymisen ja luontotyyppien lisäksi on arvioitu kaava-alueen kasvillisuuden kulutuskestävyttä. FCG:n luontoselvityksessä (2010) kulutuskestävyttä on tarkasteltu yleispiirteisesti: tunturikankaiden ja tunturiniittyjen sekä soiden ja lehtojen kulutuskestävyys on erittäin heikko ja tunturikoivikoiden kulutuskestävyys heikko. Pohjoinen ja erityisesti alpiininen kasvillisuus on herkkää kulumaan ankaran elinympäristön ja lyhyen kasvukauden sekä hitaasti uusiutuvan kasvillisuuden vuoksi.

Kivitasku kuuluu suunnittelualan linnustoon.
Kuva: Andreas Trepte, lisenssi: [CC BY-SA 2.5](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.5/)

Alueella esiintyy sopuleita. Kuva: kyleditsch, lisenssi: [CC BY-SA 2.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/)

4.2.4 Eläimistö

Vuonna 2010 on tehty pesimälinnuston linjalaskentoja Salmivaaran, Saana-Tsahkaljärven sekä Saanan luoteisrinteen alueella⁹. Uhanalaisten ja silmälläpidettävien perhoslajien esiintymistä on selvitetty Kilpisjärven lähituntureilla Välimäen ja Männistön (2011) seurantaselvityksessä¹⁰. Selvitysalue kattaa kaava-alueen pohjoisosan.

Alueen tyypillisimpiä ja näkyvimpiä nisäkkäitä ovat useimmat pikkujyrsijät sekä kärppä, lumikko, saukko, minkki ja aika-ajoin runsaana esiintyvä tunturisopuli. Alueella näkyvin ja kasvillisuuteen sekä luontotyypeihin vaikuttava ei-luonnonvarainen nisäkäs on poro.¹¹ Alueen karu ja kylmä elinympäristö tarjoaa niukasti elinmahdollisuuksia, joten kaikkia eläimiä on verraten vähän. Poikkeuksen muodostavat sopulien ja muiden pikkujyrsijöiden huippuvuodet.¹²

Kilpisjärven alue tunnetaan erityisen rikkaasta ja harvinaisesta kasvilajistosta ja tämän vuoksi myös perhoslajisto on poikkeuksellisen monipuolinen, käsittäen useita harvinaisia lajeja. Salmivaaralla ei ole löydettävissä merkittäviä elinympäristöjä varsinaisille tuntureilla eläville perhoslajeille. Sen sijaan Salmivaaran alueen tunturikoivikot ovat osittain hyviä elinympäristöjä monille niissä eläville lajeille¹³.

Kilpisjärven alueen elinympäristöjen karuuden ja lyhyen pesimäkauden vuoksi linnusto alueella on varsin niukkaa. Lintulajisto koostuu tunturikoivikoiden lajeista sekä vesi- ja rantalinnuista. Tunturikoivuvyöhykkeen varpuslinnuista runsaimpia ovat pajulintu, järripeippo, urpiainen, järripeippo, punakylkirastas ja leppälintu sekä sinirinta. Soiden ja vesialueiden rantamilla esiintyy pajusirkku. Kanalinnuista tunturikoivuvyöhykkeellä viihtyy riekko. Puuttomien paljakkaluokien lajistoa ovat kivitasku, lapinsirkku ja pulmunen sekä rakka-alueilla kiiruna. Vesi- ja rantalintuja ovat mm. tavi, haapana ja telkkä. Petolinnuista runsaita ovat ampuhaukka tunturikoivikoissa ja piekana tunturiylänköjen pahoilla. Kyläkeskuksen alueella talviruokinnan turvin menestyvät talitiainen, viherpeippo, harakka ja varpunen.¹⁴

Vuoden 2010 pesimälinnustoseelvitysten mukaan Salmivaaran pesimälinnuston tiheys oli alhainen. Runsaimpia pesimälajeja olivat pajulintu, järripeippo, kivitasku, leppälintu ja punakylkirastas. Ampuhaukka pesii alueella. Saanajärvi-Čáhkáljávri alueen runsaimmat pesimälajit olivat kivitasku ja niittykirvinen. Alueella havaittiin myöhemmin runsaasti sinirintapoikueita. Saanan luoteisrinteen tiheimmät pesimäkannat ovat pajulinnulla, järripeipolla, punakylkirastaalla ja urpiaisella.¹⁵

⁹ Finnish Consulting Group, 2020. Kilpisjärvi 2020 -hanke. Luonnontilan selvitys. Enontekiön kunta.

¹⁰ Välimäki, P. ja Männistö, K., 2011. Uhanalaisten ja silmälläpidettävien perhoslajien esiintyminen Enontekiön Kilpisjärven lähituntureilla ja Kuonjarvarrin-Tuellihehuputin alueella 2008–2011. Raportti Metsähallitukselle 31.10.2011.

¹¹ Finnish Consulting Group, 2020. Kilpisjärvi 2020 -hanke. Luonnontilan selvitys. Enontekiön kunta.

¹² Helsingin yliopisto, Kilpisjärven luonto Osoitteessa: <https://www.helsinki.fi/fi/tutkimusasemat/kilpisjarven-biologinen-asema/tietoa-asemasta/kilpisjarven-luonto>

¹³ Finnish Consulting Group, 2020. Kilpisjärvi 2020 -hanke. Luonnontilan selvitys. Enontekiön kunta.

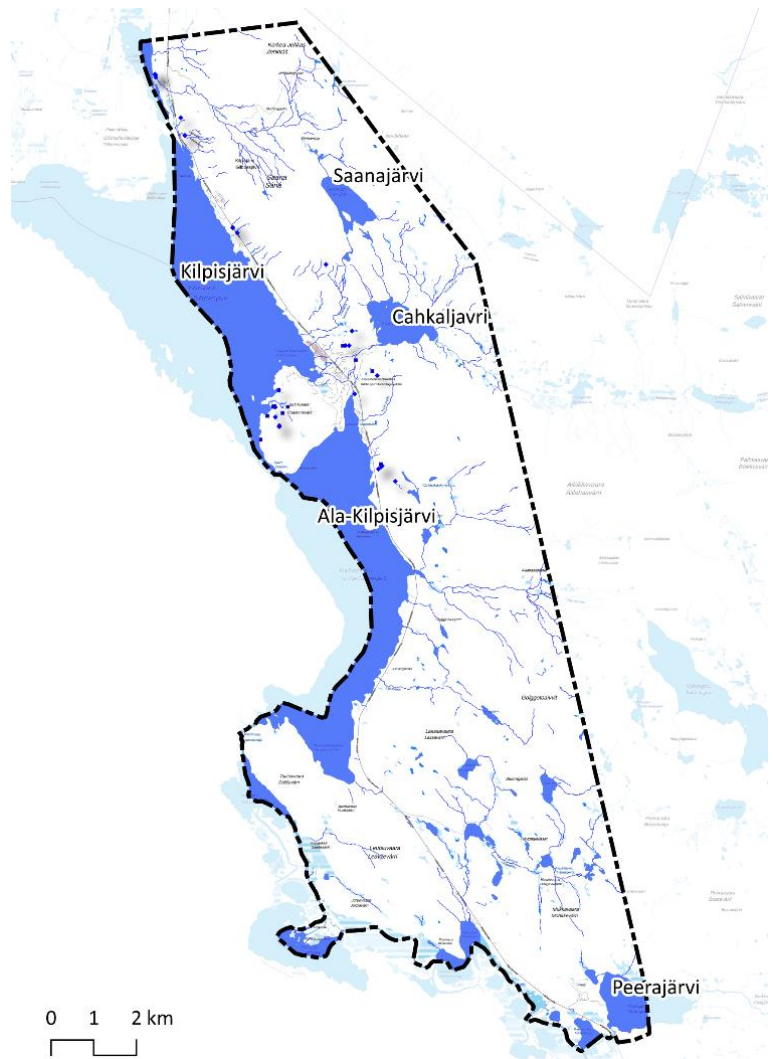
¹⁴ Finnish Consulting Group, 2020. Kilpisjärvi 2020 -hanke. Luonnontilan selvitys. Enontekiön kunta.

¹⁵ Finnish Consulting Group, 2020. Kilpisjärvi 2020 -hanke. Luonnontilan selvitys. Enontekiön kunta.

4.2.5 Pintavedet

Kaava-alue rajoittuu länsiosastaan Siilasjärveen, Kilpisjärveen ja Ala-Kilpisjärveen, Taatsajärveen, Kiellijärveen, Mukkajärveen ja Peerajonkkaan, joita kaikkia joki Könkämäeno yhdistää. Alueen vesistöt kuuluvat Torniojoen-Muoniojoen vesistöalueeseen. Muita järviä alueella ovat Saanajärvi, Čáhkálgávri, Peerajärvi, Laassajärvi, Dápmotjávri, Haukijärvet ja useat pienemmät järvet ja nimettömät lammet. Tuntureilta Kilpisjärveen ja Ala-Kilpisjärveen laskevia jokia ovat Ahtaankurunjoki, Skirhasjohka, Saanajoki, Čáhkálgjohka, Kukkulajoki, Ailakkajoki ja Laassajoki. Haukijoki laskee Mukkajärveen. Näiden lisäksi on lukuisia pienempiä nimettömiä puroja ja noroja. Maastotietokantaan on merkitty vain yksi lähde Saanajärvenlompolon luoteispuolelle. Aiempien luontoselvitysten ja maastokäyntien perusteella alueella on kuitenkin lukuisia lähteitä, joita ei maastokarttaan ole merkitty.

Kilpisjärven alueen vesistöt kuuluvat Torniojoen–Muoniojoen päävesistö-alueeseen (67). Kaava-alueen pohjoisosa kuuluu Kilpisjärven valuma-alueeseen (67.64) ja eteläosa Könkämäenon yläosan alueen valuma-alueeseen (67.63) ja Peerajärven valuma-alueeseen (67.65).

Kaava-alueen pintavedet. (Pohjakartta ja aineisto Maanmittauslaitos)

Järvien ekologisessa luokittelussa (vesikartta.fi) Kilpisjärvi – Alajärvi kuuluvat ekologiselta tilaltaan luokkaan erinomainen. Erinomainen ekologinen tila on myös muissa alueen järvissä: Saanajärvi, Čáhkálgávri, Kiellijärvi ja Peerajärvi. Myös joessa Könkämäenon yläosan ekologinen tila on erinomainen.

Kilpisjärvi.

4.2.6 Pohjavedet

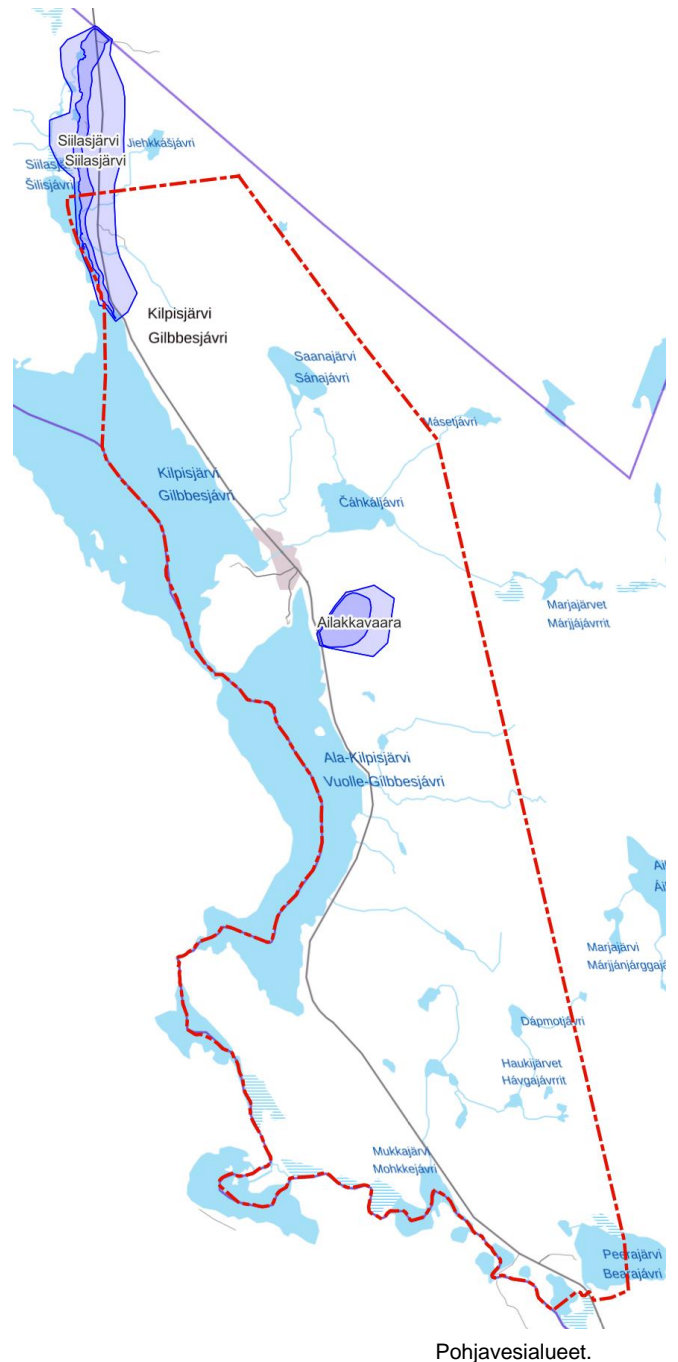
Kaava-alueella on kaksi luokitettua pohjavesialuetta, Ailakkavaara (12047114) ja Siilasjärvi (12047112), jotka luokitellaan vedenhankintaa varten tärkeäksi pohjavesialueeksi. Lisäksi Siilasjärven pohjavesialue luokitellaan luokkaan E, joiden pohjavedestä pintavesi- tai maaekosysteemi on suoraan riippuvainen. Aiemmin alueella on sijainnut myös pohjavesialueet Alajärvi A, B ja C, jotka on poistettu luokitukselta vuonna 2023.

Ailakkavaara on pieni glasifluvialinen delta, jossa materiaali on hiekkamaata (Hk). Alueelle tulee pohjavesilisäystä itäpuolisen rinteiden valunnasta. Pohjavesialueen reuna-alueilla on maaperäkartan perusteella avokalliomaata, josta vesi todennäköisesti valuu pintavaluntana alavammille alueille.

Siilasjärvi on harjumuodostuma, joka sijoittuu etelästä pohjoiseen suuntautuvan harjukson osaan. Harjumuodostuman materiaali on kivistä soraa ja hiekkaisa soraa. Eteläosassa on myös hiekkakerrostumia. Pohjatasona on muodostuman itäreunalla moreeni ja länsireunalla pohjavesi. Pohjavesilisäystä tulee itäpuolen rinteeltä kulkeutuvasta valunnasta. Pohjavesialue rajautuu pääosin moreeniin ja vesistöön. Pohjavesialueella inventoitiin kaksi lähdeä syksyllä 2020. Maastotöiden yhteydessä havaittiin muun muassa lähdepuro ja pohjavesivaikutteisia sammalajeja, minkä myötä alue sai E-luokan. Siilasjärven pohjavesialueelle on vuonna 2014 myönnetty lupa ottaa pohjavettä 500 m³/vrk. ELY-keskuksen käytössä olevien tietojen mukaan Siilasjärven pohjavesialueelle on edelleen suunnitteilla vedenotto, ja alueelle on tarkoitus hakea uutta vedenottolupaa lähivuosina.

Lisäksi kaava alueella sijaitsee Enontekiön Vesihuolto Oy:n pistemäinen pohjavesialue.

Kaikkien pohjavesialueiden määrällinen tila (EU) luokitellaan hyväksi. Siilasjärven kemiallisesta tilasta (EU) ei ole tietoa, ja tämänhetkisen tiedon mukaan se on määriteltävä selvityskohteeksi. Ailakkavaaran pohjavesialueen kemiallinen tila on hyvä.

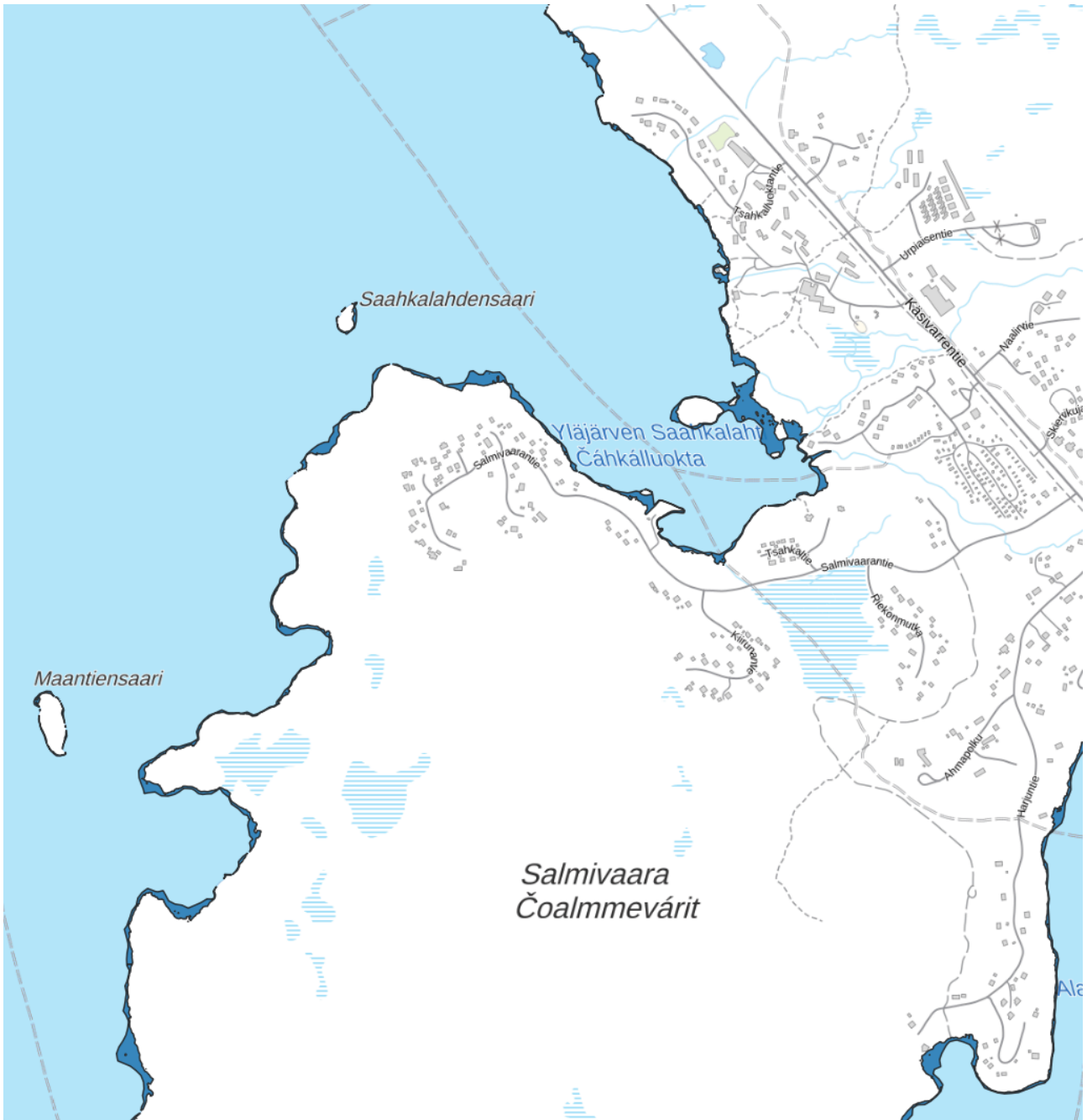
Taulukko 1. Kaava-alueen nykyiset ja käytöstä poistuneet pohjavesialueet. (Lähde: SYKE/Hertta)

Pohjavesialue	Tunnus	Vanha luokka	Uusi luokka	Rajausmuutos (2023)	Pinta-ala km ²	Antoisuus m ³ /d
Siilasjärvi	12047112	I	1E	Kyllä	6,06	630
Ailakkavaara	12047114	I	1	Ei	1,74	170
Alajärvi	12047115A	III	4	Poistettu	0,90	100
Alajärvi	12047115B	III	4	Poistettu	0,87	230
Alajärvi	12047115C	III	4	Poistettu	1,52	250

4.2.7 Tulva-alueet

Kilpisjärvelle on määritetty kaavatyön tueksi harvinaiset tulvatilanteet kerran sadassa vuodessa (1/100a) Tulvariskien alustava arviointi Tornionjoen-Muonionjoen vesistöalueella, II Suunnittelukausi raportissa. Kilpisjärven tulvariskejä arvioitiin maaston korkeusmallin ja vesistöjen keskivedenkorkeuksien avulla karttatarkasteluna. Lisäksi käytettiin Kilpisjärven vedenkorkeuden havaintoasemien tietoja 1/100a.

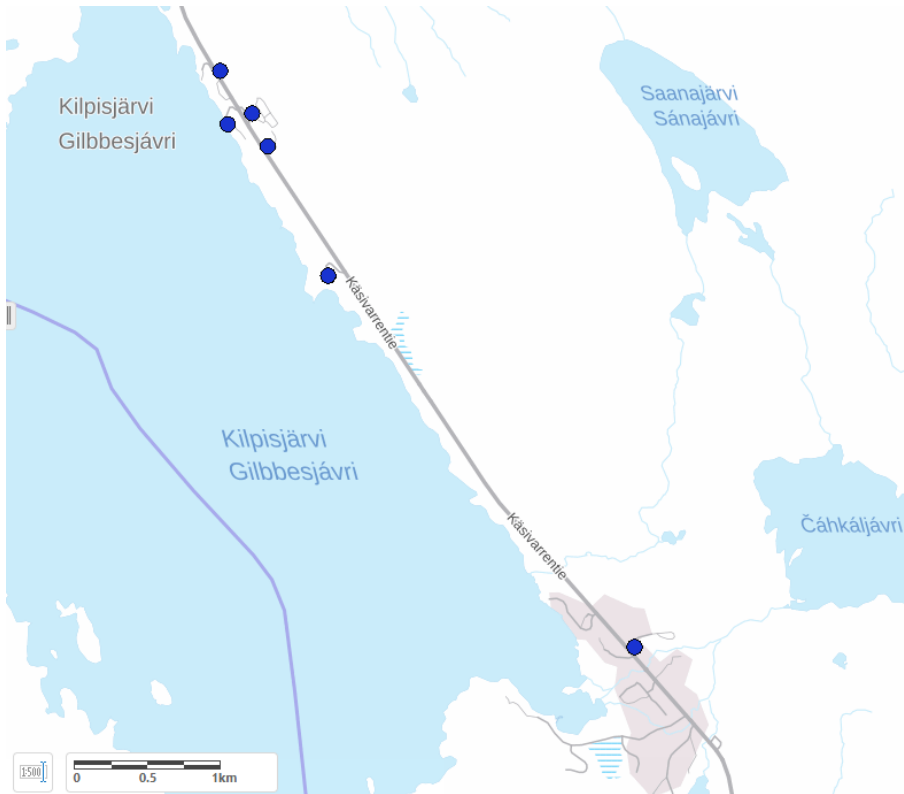
Yleiskaavakartalla on osoitettu aluerajaukset 1/100a ja alue, joka on 1 metrin yläpuolella tilannetta 1/100a.

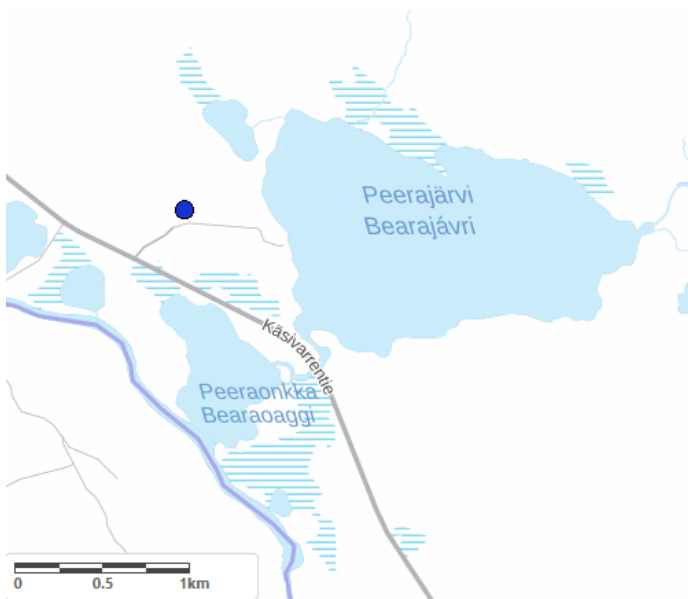
Kartta tulvista, joiden esiintymisriski on kerran sadassa vuodessa (1/100a)

4.2.8 Pilaantuneet maa-alueet ja maaperän pilaantumisriskit

Osayleiskaavan alueella on seitsemän mahdollisesti pilaantuneen maan kohdetta ympäristöhallinnon ympäristökarttapalvelu Karpalon mukaan.

Karttaote Suomen ympäristökeskuksen Karpalo-ympäristökarttapalvelusta, Maaperän tilan tietojärjestelmän kohteet Pohjois-Kilpisjärvellä ja Kilpisjärven kylässä.

Karttaote Suomen ympäristökeskuksen Karpalo-ympäristökarttapalvelusta, Maaperän tilan tietojärjestelmän kohde Peeran Lomakylässä.

4.3 Maisema

4.3.1 Maisemamaakunta ja maisemaseudut

Kaava-alue sijaitsee Peräpohjola-Lapin maisemamaakunnassa, pohjoisosastaan Käsivarren ylätunturien maisemaseudulla ja eteläosastaan Enontekiön pohjoisella tunturiseudulla.

Käsivarren ylätunturien seutu

Ympäristöministeriön julkaisemassa maisema-alueityöryhmän mietinnössä¹⁶ Käsivarren ylätunturin maisemaseutua luonnehditaan näin:

Käsivarren ylätunturien kallioperä poikkeaa koko muusta Suomesta. Seutu kuuluu nimittäin Kaledonidien reunavyöhykkeeseen eli Kölin vuoristoon. Topografia on tälle vuoristolle luonteenomaista: laaksot ovat pyöreäpohjaisia ja jyrkkärinteisiä U-laaksoja, tunturien rinteet ovat vierivää louhikkoa ja niillä on jyrkkiä pahtoja. Monivuotiset lumilaikut laajojen puuttomien paljakkaluokien keskellä korostavat vuoristomaisen maiseman vaikutelmaa. Tunturit ovat useimmiten kuitenkin loivakaartoisia. Korkeimmat huiput nousevat reippaasti yli 1 000 m mpy. Suomen korkein huippu Halti on 1328 metriä korkea.

Alueella on pieniä kirkasvetisiä tunturilampia ja niitä suurempia laaksojärviä. Koskiset purot ja joet virtaavat tuntureiden ja vaarojen lomassa.

Alue kuuluu alpiiniseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Kasvillisuuden yleisilme on olosuhteiden ankaruuden vuoksi karua, tundramaista. Laaksoissa on tunturikoivikoita, mutta vähänkin ylävämmät alueet ovat puutonta paljakkaa rakkalouhikkoineen. Kallioperän kalkkipitoisuuden seurauksena monin paikoin on kuitenkin hyvin rikasta kasvistoa. Soita ei juurikaan ole.

Asutusta on niukasti. Joitakin poronhoitoon liittyviä rakennelmia ja tilapäistä asumista palvelevia rakennuksia on tunturialueilla. Nykyisin on asutusta kertynyt alueelle lähinnä matkailuelinkeinojen harjoittamisen takia. Maamme vanhin suojelualue, Mallan luonnonpuisto ja sen lähellä oleva tunnettu Saanatunturi sijaitsevat alueen luoteiskolkassa retkeilijöitä houkuttelemassa.

Enontekiön pohjoinen tunturiseutu

Enontekiön pohjoista tunturiseutua kuvataan maisema-alueityöryhmän mietinnössä¹⁷ seuraavasti:

Enontekiön pohjoisella tunturiseudulla melko jyrkkärinteiset tunturi- ja vaaramaat ja alavammat kumpuilevat alueet vaihtelevat. Maisemia hallitsevat aavat tunturit vuorisine lakeuksineen ja jopa yli 900 metriin (mpy) nousevine korkeuksineen (Ropitunturi). Yleensä vaarat ulottuvat kuitenkin korkeintaan 600 metriin saakka. Laaksot ovat vaara-alueilla usein teräväpohjaisia, ns. V-laaksoja.

Maisemamaakuntajako maisemaseutuineen. (Kuva: Oona Räisänen, CC BY-SA 3.0).

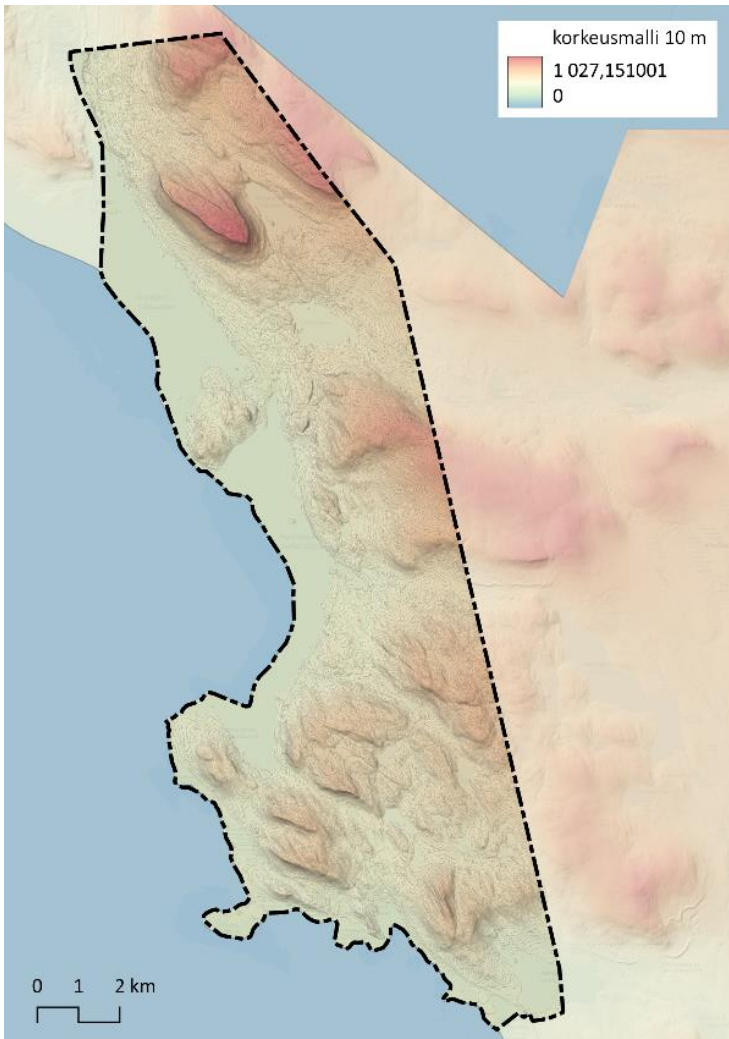
¹⁶ Ympäristöministeriö, 1992. Maisema-alueityöryhmän mietintö: 1, maisemanhoito. Helsinki: Ympäristöministeriö, 1992.

¹⁷ Ympäristöministeriö, 1992. Maisema-alueityöryhmän mietintö: 1, maisemanhoito. Helsinki: Ympäristöministeriö, 1992.

Seutu omaa tunturimaisen ylätasangon piirteitä, sillä se on osaksi metsänrajan yläpuolella. Suurin osa alueesta on kuitenkin harvojen, kuivien, usein jäkälikköisten koivumetsien peitossa. Havumetsät puuttuvat miltei täysin. Alue on pohjoisboreaalista - alpiinista vyöhykettä, metsän ja tundran vaihtumisvyöhykettä.

Pieniä ja keskikokoisia kirkasvetisiä järviä on melko paljon. Myös jokiaja puroja on runsaasti. Suot edustavat Tunturi-Lapin palsasoita ja niitä on vaihtelevan paljon. Seudun keskisillä osilla Lätäsenon ja Tarvantojen välisellä alueella yli puolet maa-alasta on pounikkoista ja palsaista suota. Tämä alue jakaakin koko seudun kahtia, sillä länsiosassa soita on hyvin vähän ja itäosissakin niukahkosti. Länsiosissa maastonpiirteet ovat jyrkempiä ja louhikkoisempia ja siellä se on myös vaikeakulkuisempaa kuin keski- ja itäosissa. Soisella keskiosan alueella ja itäosissa maasto on verraten tasaista. Vaihtelevuutta keskiosien soisten vuomien maisemiin tuovat helppokulkuiset harjujaksot ja niiden hietaiset tievät.

Väestö on alkuperäisesti ollut saamelaista. Muonionjoen -Könkämäenon laaksossa on suomalaista uudisasutusta. Asutus on erittäin harvaa, yksittäisasumuksista ja korkeintaan pienkylistä muodostuvaa. Kiinteä asutus ei vielä viime aikoihin saakka kuulunut alueen saamelaisen porotalouden harjoittamisen luonteeseen, vaan kullakin perheellä oli kesä- ja talvitalo erikseen etäällä toisistaan. Asuinpaikat vaihtelivat ennen kausittain poronhoidon edellyttämän paimennuksen ja liikkumisen mukaan; 1960-luvun alkuun asti eräät perheet asuivat vähintäänkin osan vuotta kodassa.

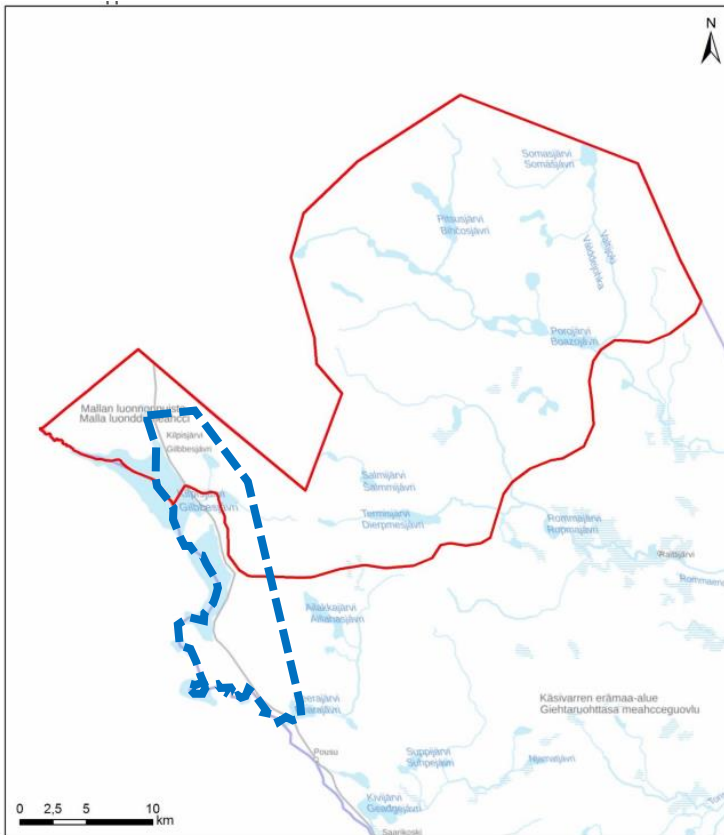
Alueen korkokuva, eli korkeusmalli (10 m) Maanmittauslaitoksen aineiston mukaan.

4.3.2 Maiseman yleiskuvaus

Maisemaa hallitsevat suurtunturit Saana, Termisvaara ja Halti, jotka ovat syntyneet Skandien vuorenpoimutuksen aikaan. Myöhemmin tapahtuneet siirrokset, maankohoamiset ja eroosio ovat voimistaneet korkeussuhteita entisestään. Suomen korkein kohta sijaitsee Haltin Haldichokka-nimisen sivuhuipun rinteellä (Helsingin yliopisto, Kilpisjärven luonto). Suomen maantieteellisen aluejaon mukaan Kilpisjärvi on osa Enontekiön ylätunturiseutua, jonka maisemat ovat jylhiä ylhiömaita. Saanan laki on vajaa puoli kilometriä Kilpisjärven pintaa (473 m) korkeammalla. Tunturit muodostavat kaakkoon suuntautuvia kielekkeitä. Niiden laakeat laet viettävät luoteeseen, mutta kaakkoisrinteet esiintyvät usein jyrkkinä pahtoina (FCG 2010).

4.3.3 Arvokkaat maisema-alueet

Suunnittelualueen pohjoisosat kuuluvat Käsivarren suurtunturien maisema-alueeseen, joka on arvioitu valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi vuonna 2021 valmistuneessa ympäristöministeriön laadittamassa inventoinnissa.

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 2021.

Suunnittelualueen rajaus.

Käsivarren suurtunturien alue on luonto- ja geologisilta arvoiltaan ainutlaatuinen alue koko Suomessa. Alueella sijaitsevat Suomen korkeimmat tunturit, ja sen lajistossa on useita kasvi- ja eliölajeja, joita ei tavata muualla Suomessa. Maisema-alueella kohtaavat saamelais- ja poronhoitokulttuurin synnyttämät kerrostumat sekä rajankäynnin, sotatoimien ja matkailun maisemat. Yliarjaisella maisema-alueella konkretisoituvat saamelaiskulttuurin pitkä historia sekä valtioiden kilpailu Saamenmaan omistamisesta.¹⁸

4.3.4 Maisemarakenne

Käsivarren suurtunturien alue kuuluu ainoana Suomessa Kaledoniidien reunavyöhykkeeseen eli Kõlivuoristoon. Maiseman perusrakenne on muovautunut mannerjään sulaessa ja liikuttaessa sulamisvesien mukana irtomaa-aineksia. Jäätiköt ovat silottaneet kallioita ja pyöristäneet pinnanmuotoja. Maiseman perusrakenteen osiksi ovat näin muodostuneet kallioperän suurmuotojen päälle kohoavat harjut ja selänteet ja niiden väliset laaksot ja vesialueet. Maisemarakenne ja siihen liittyvät luonnonpiirteet ovat ohjanneet ihmisen toimintaa, asutuksen sijoittumista ja elinkeinotoimintaa. Kilpisjärvellä ei perinteisesti ole ollut pysyvää asutusta, koska asutuksen kannalta suotuisia alueita on hyvin vähän.¹⁹

¹⁸ Suomen ympäristökeskus, 2021. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, Ylä-Lappi. Ympäristöministeriö.

¹⁹ Destia Oy, 2007. Tunturi Lapin maakuntakaavan maisemaselvitys, Enontekiö, Kittilä, Muonio ja Kolari. Lapin liitto.

Suunnittelualan maisemarakenne muodostuu kallioperän suurmuotojen päälle kohoavista harjuista ja selänteistä ja niiden välisistä laaksoista ja vesialueista. Kuvassa vasemmalla Salmivaara ja keskellä kohoaa Saana. Etualalla Ala-Kilpisjärvi.

4.3.5 Maisemakuva

Suunnittelualue on suurimmaksi osaksi joko matalan tunturikoivikon peittämää rinnealuetta tai avointa tunturipaljakkaa. Oman avoimen maisemakokonaisuutensa muodostaa Kilpisjärven laakson – Könkämäenon laakso, joka erityisesti Peeran alueella avautuu laajaksi avoimeksi maisematilaksi. Laajoja avoimia pelto-, niitty- tai suoalueita ei suunnittelualueella ole.²⁰

²⁰ Pöyry Finland Oy, 2010. Kilpisjärven maisemaselvitys. Enontekiön kunta, Kilpisjärvi 2020 –hanke.

Peerajärven alue avautuu avoimeksi maisematilaksi.

Kilpisjärven taajaman pienipiirteistä rakentamista Tsahkaljärven selänteen ja Kilpisjärven välissä.

Rakennetut alueet ovat luonteeltaan pienipiirteisiä ja rakennusten lisäksi kyläkuvaa jäsentävät rakennusten väliset ja rakennettuja alueita ympäröivät maastonmuodot ja tunturikoivikko. Kilpisjärven keskusta sijoittuu suhteellisen tasaiselle alueelle lähelle Kilpisjärven rantaa maisematilaan, jota rajaavat pohjoisessa Saanatunturi, idässä Saanan ja Ailakkavaaran välinen Tsahkaljärven selänne, etelässä Ailakkavaara ja lännessä Salmivaara. Saananjuuren alueella ei ole selkeitä maisematilallisia rajoja, vaan rakentaminen

sijoittuu järven rannan suuntaiselle rinnealueelle, josta avautuu näkymiä Saanan, Mallan ja Kilpisjärven suuntaan. Peeran alueella Peeran matkailukeskuksen rakennukset sijoittuvat Peerajärven ja Könkämäenolaakson avoimeen maisematilaan työntyvän selänteen reunavyöhykkeelle. ²¹

Suunnittelualan edustavimpia ja useimmin käytettyjä näköalapaikkoja ovat saapumiset Käsivarrentietä Kilpisjärven laakson alueelle sekä etelästä (näköalapaikka ja alas laaksoon laskeutuva tie) että pohjoisesta (laakson avautuminen Mallan ja Saanan välistä), näkymät Saanalta ympäristöön sekä näkymät kyläkeskuksen alueelta kohti Saanaa/Mallaa/Kilpisjärveä. Lisäksi mainittakoon Peerasta Leutsuvaaralle johtava tieosuus: Siirtyminen loivapiirteisemmältä ja alavammalta alueelta ylös jyrkkäpiirteisempien tunturiselänteiden vyöhykkeelle (ja päinvastoin) on vaikuttava. Myös suuri osa tienvarren levähdysalueista on luonteeltaan näköalapaikkoja. ²²

Kaukomaisemassa erottuvia maisemakuvan ongelmakohtia on alueella suhteellisen vähän: Muutamia rakennukset, matkailuvaunujen alueen terassoinnit Saananjuuren alueella, Saanan laen masto sekä rantaan sijoittuvat matkailuvaunualueet heikentävät maiseman yhtenäisyyttä tai maisema-arvoja myös kauempaa tarkasteltaessa. ²³

Saananjuuren matkailurakentamisen terassoinnit muodostavat kaukomaisemassa erottuvan maisemahäiriön.

Vuodenaikojen vaihtelu vaikuttaa maisemakuvaan alueella merkittävästi. Talvella kasvillisuuden peittävä vaikutus on vielä vähäisempi kuin kesällä, mutta valoisaa aikaa on toisaalta vähemmän ja lumi peittää monet ”ongelmakohdat” alleen. Kinokset rajaavat alueita, jotka lumettomaan aikaan vaikuttavat viimeistelemättömiltä. Keväällä runsaat sulamisvedet tuovat toisaalta maisemaan virtaavan veden elementin, mutta toisaalta aiheuttavat ongelmia erityisesti voimakkaasti muokatussa maastossa ja jyrkissä maastonkohdissa. ²⁴

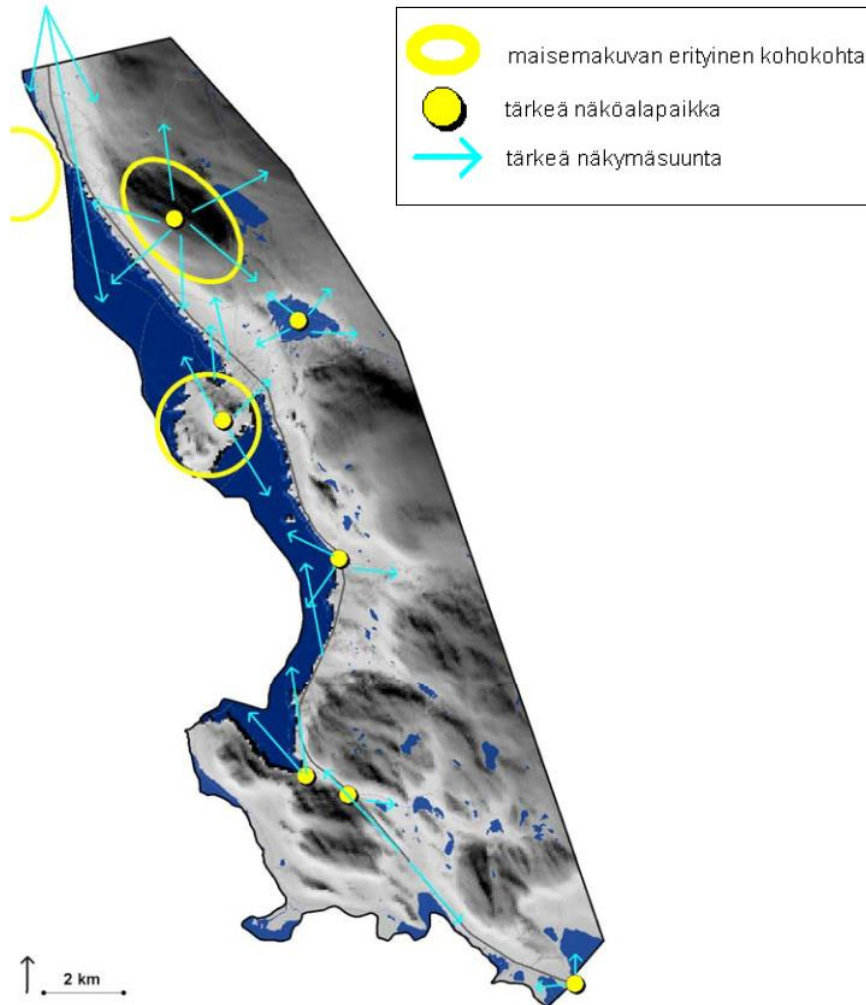
²¹ Pöyry Finland Oy, 2010. Kilpisjärven maisemaselvitys. Enontekiön kunta, Kilpisjärvi 2020 –hanke.

²² Pöyry Finland Oy, 2010. Kilpisjärven maisemaselvitys. Enontekiön kunta, Kilpisjärvi 2020 –hanke.

²³ Pöyry Finland Oy, 2010. Kilpisjärven maisemaselvitys. Enontekiön kunta, Kilpisjärvi 2020 –hanke.

²⁴ Pöyry Finland Oy, 2010. Kilpisjärven maisemaselvitys. Enontekiön kunta, Kilpisjärvi 2020 –hanke.

Merkittävimpiä näköalapaikkoja, näkymiä ja maisemakuvallisia kohokohtia on koottu seuraavalle kartalle.

Tiemaisema

Käsivarrentien tiemaisema on vaikuttavaa. Etelästä saavuttaessa Peeran alueella maisema on avaraa. Tämän jälkeen tie nousee Leutsuvaaralle, jolta avautuvat näkymät kohti Kilpisjärven laaksoa. Tie alkaa laskeutua kohti laaksonpohjaa Kilpisjärveä rajaavien tunturiselänteiden maastonmuotoja myötäillen, ja merkittävimpana maamerkinä edessä avautuvassa maisemassa näkyy Saanatunturi. Alhaalla laaksossa, Kilpisjärven kylän eteläpuolisella tieosuudella maastossa on pienipiirteistä vaihtelua ja tie on kumpuileva. Erityisenä maisemakohteena tällä jaksolla mainittakoon Ailakkalahti, jonka alueelta avautuu näkymiä sekä Kilpisjärven että Ailakkajoen laakson ja erämaan suuntaan. Saapumista varsinaiselle kyläalueelle edeltävät erilaiset tienvarren varasto-, tuotanto- yms. alueet. Keskeisellä kyläalueella tien maisematila on väljä. Tietä reunustavat suuret ojat, torin alue on avointa kenttää ja rakennukset sijaitsevat yleensä suhteellisen etäällä tiestä. ²⁵

²⁵ Pöyry Finland Oy, 2010. Kilpisjärven maisemaselvitys. Enontekiön kunta, Kilpisjärvi 2020 –hanke.

Käsivarrentien tiemaisema on vaikuttavaa.

Monin paikoin tien ja rakennusten välissä on kasvillisuusvyöhyke. Erilaisia mainoskylttejä on runsaasti.

Kyläkeskustan jälkeen on Kilpisjärven suhteellisen tasaista rantavyöhykettä seuraileva rakentamaton jakso, jolta avautuu näkymiä Kilpisjärven sekä Saanan suuntaan. Saananjuuren alueella osa rakentamisesta näkyy tielle mutta osa peittyi kasvillisuusvyöhykkeiden taakse. Saananjuuren alueen jälkeen rakennettuja ympäristöjä on hajanaisesti ennen tullin aluetta, joka erottuu omana rakennettuna kokonaisuutenaan. Tämän jälkeen viimeinen tiemaiseman maamerkki on kulttuurihistoriallisesti merkittävä Ahdaskurun silta, joka kuitenkin on tielläliikkujalle melko huomaamaton. Sillan jälkeen maasto alkaa kohota kohti Norjan rajaa ja puutonta paljakkaa.²⁶

Käsivarrentien yhteydessä on useita levähdysalueita, jotka ovat sijoittuneet näkymien kannalta houkuttelevasti. itse levähdysalueet ovat kuitenkin usein ilmeeltään jäsentymättömiä. Monien alueiden ympäristössä maasto on kulunutta ja sinne on syntynyt polku-uria voimakkaan käytön seurauksena.²⁷

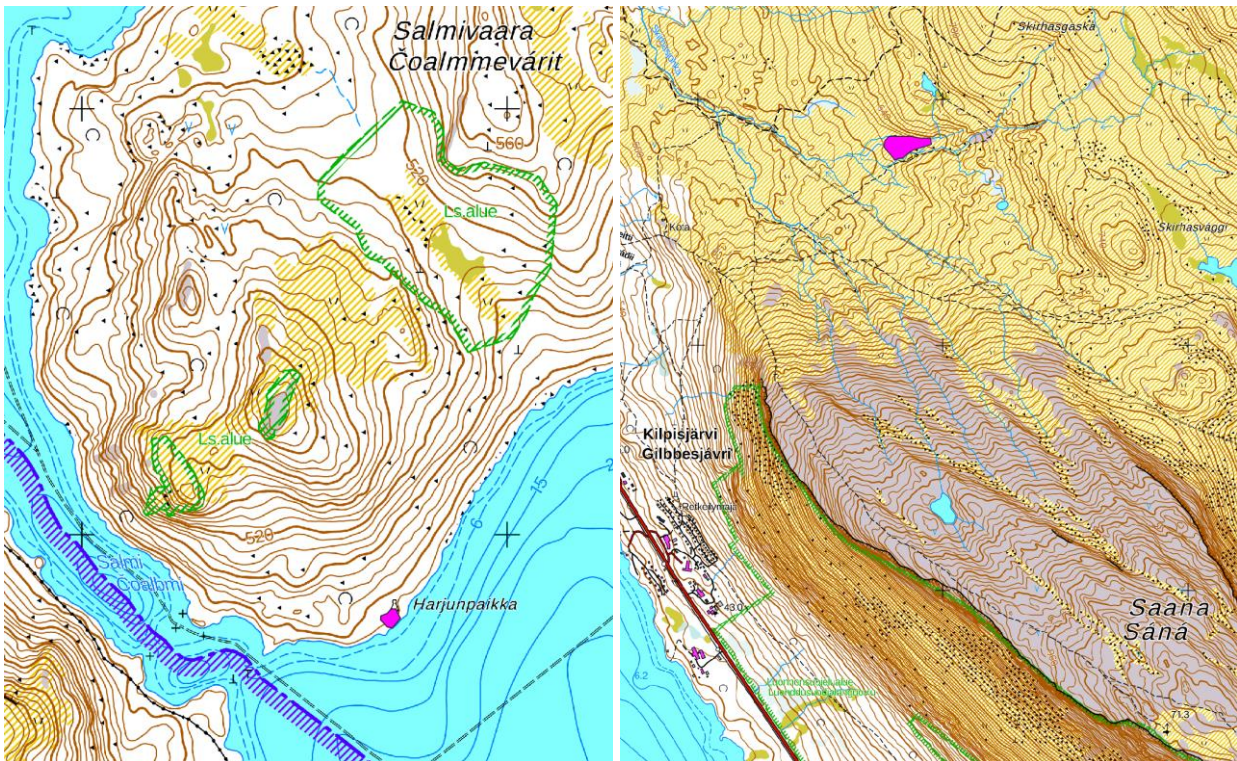
4.3.6 Perinnemaisemat

Perinnemaisemat eli perinnebiotoopit ovat perinteisten elinkeinojen ja maankäyttötapojen muovaamia alueita, joiden historialliset piirteet ovat säilyneet. Perinnemaisemia ovat esimerkiksi niityt ja hakamaat ja niiden käyttöön liittyvät rakenteet ja rakennelmat. Perinnemaisemat ovat usein melko pienialaisia ja osa laajaa kulttuurimaisemaa.

Suomessa on toteutettu vastikään valtakunnallinen perinnebiotooppien inventointi, johon tämän kaavaselostuksen perinnemaisematiedot pohjautuvat. Kaava-alueella on tuoreen perinnebiotooppiaineiston perusteella kaksi perinnemaisemaa: yksi Saanan pohjoispuolella ja toinen Salmivaaran kärjessä valtakunnan rajan lähellä.

²⁶ Pöyry Finland Oy, 2010. Kilpisjärven maisemaselvitys. Enontekiön kunta, Kilpisjärvi 2020 –hanke.

²⁷ Pöyry Finland Oy, 2010. Kilpisjärven maisemaselvitys. Enontekiön kunta, Kilpisjärvi 2020 –hanke.

Suunnittelualueella sijaitsevien perinnebiotooppien sijainnit on osoitettu maastokartalla lilialla värillä.

4.3.7 Maankäyttösuositukset

Alueelle vuonna 2010 laaditussa maisemaselvityksessä annetaan alueen suunnittelulle suosituksia, joiden mukaan alueen rakentamisen tulisi olla luonnonympäristölle ja maisemalle alisteisia ts. toiminnot tulisi sijoittaa niin ja toimintojen volyymien tulisi olla sellaisia, että ympäristön piirteet ja arvot säilyvät, muutosalueet on huolellisesti sovitettu ympäristöönsä ja suunnitteluratkaisut on kaiken kaikkiaan tehty tietoisina siitä, minkälaisia niiden vaikutukset ympäristöön ovat.

Uusi rakentaminen suositellaan keskittämään nykyisten rakennettujen ympäristöjen, keskustan, Saananjuuren sekä Peeran alueille, jotta mahdollisimman suuri osa alueesta säilyisi jatkossakin luonnonalueena. Erityisesti keskusta-alueelle suositellaan ensisijaisesti täydennysrakentamista, mutta myös laajentamista, jotta Kilpisjärven alueelle syntyisi yksi todellinen keskus ja sekä toiminnallisesti että ympäristöllisesti onnistunut kylämiljö. Pohjois-Kilpisjärvelle ja Peeraan suositellaan huomattavasti vähäisempää ja pienimittakaavaisempaa rakentamista kuin Kilpisjärven keskustan alueelle. Muilta osin alue suositellaan jätettävän rakentamisen ulkopuolelle lukuun ottamatta alueella tarvittavia pienimuotoisia retkeily- tai matkailupalveluiden "tukikohtia" sekä poroelinkeinoon liittyviä rakenteita.

Rakentamisen sijoitteluun annetaan seuraavia suosituksia:

- Rakentamisen sijoittamisessa tulee ottaa huomioon luonnolliset maisemalliset rajat: Loivalle tasanko- tai rinnejaksolle sijoittuvan rakentamisalueen ei tulisi levitä alueelle, jossa maasto selvästi jyrkkenee, vaan jyrkempi rinnejakso tulee jättää luonnontilaiseksi rakennetun maisematilan rajaksi. Maisematilojen rajautumisen kannalta merkittävät rinteet ja selännteet ja maisemakuvaa hallitsevat maastonmuodot tulee säilyttää eheinä.
- Jyrkille rinnealueille ei tule sijoittaa rakentamista myöskään siksi, että rakennusten, tiestön ym. sijoittaminen tällaiselle alueelle saattaa edellyttää voimakasta maastonmuotoilua mikä osaltaan vahvistaa rakentamisen visuaalisia vaikutuksia herkässä ja karussa ympäristössä ja voi myös eroosion kannalta olla ongelmallista.

- Lomarakentamisen tulee tukeutua selänteisiin niin, että selänteet, eivät rakennukset rajaavat rakennettua maisematilaa. Rakentamista ei tule sijoittaa niin, että katot nousevat yli maisematilaa rajaavan selänteen lakialueen: tällöin rakennus erottuu ”majakkamaisena” maisemakuvassa, ja rakennetun alueen visuaalinen vaikutus laajenee myös varsinaisen rakennetun maisematilan ulkopuolelle. Puuston peittävä vaikutus on alueella suuren osan vuodesta vähäinen, joten rakennusten sijoittaminen ja korkeudet tulee suhteuttaa alueen maanpinnan tasoihin.
- Keskusta-alueella rakentamisen volyyymi ja tyyli voi olla ympäröiviä asuin- ja loma-asuntojen alueita erottuvampaa, jotta keskusta hahmottuu selvästi.
- Muualla kuin aivan keskeisimmällä keskusta-alueella suositellaan rakennukset sopeutettavan mahdollisimman hyvin osaksi muuta rakennettua ympäristöä ja maisemakokonaisuutta. Rakennusten ei tule ”kilpailla” ympäröivän maiseman kanssa. Maamerkkimäiset rakennukset saattavat heikentää rakennetun ympäristön yhtenäisyyttä ja luonnonympäristön asemaa maiseman hierarkiassa.²⁸

4.4 Rakennettu ympäristö

Kilpisjärven asuttaminen tapahtui varsin myöhään, joten alueen perinteisestä rakennuskannasta ei juuri voi puhua. Vuonna 1916 rakennettu kylän ensimmäinen rakennus, e.m. vanha Siilastupa oli rakennettu etelän malliin. Se oli pitkälle nurkalle salvostettu vuoraamaton hirsirakennus. Hirsien läpimitta ei ollut suuren suuri, sillä hirret oli tuotava muualta. Tämän ensimmäisen Siilastuvan saksalaiset tuhosivat perääntyessään.

1930-luvulla virinnyt retkeilytoiminta synnytti ensimmäisen polven matkailurakennukset. Suomen Matkailijayhdistyksen Kilpisjärven retkeilymaja valmistui ja avattiin matkailijoille nykyisen Metsäntutkimuslaitoksen kohdalle 1938. Rakennus oli salvostettu vuotta aiemmin Kaaresuvannossa, josta se talven aikana siirrettiin poroilla Kilpisjärvelle. Tämäkin hirsirakennus jäi sotatoimien jalkoihin, mutta sen sijaan että olisivat polttaneet rakennuksen, saksalaiset veivät rakennuksen mukanaan ja pystyttivät sen Norjan puolelle upseerikanttiiniksi. Sieltä rakennus palautettiin 1946 takaisin Suomen puolelle Kilpisjärvelle retkeilijöiden käyttöön. Nykyiselle paikalleen osaksi Kilpisjärven retkeilykeskusta se siirrettiin vielä kerran 1956. Rakennus on siis ainoa Kilpisjärven sotia edeltävältä ajalta oleva rakennus, joka säilyi saksalaisten tuholta. Rakennuksen perusrakenne on säilynyt lukuisista siirroista huolimatta, vain majoitussängyt on poistettu.²⁹

Rauhan tultua retkeilykeskusta ruvettiin rakentamaan Suomen matkailijayhdistyksen toimesta. Varhaisimpia tuon kauden, siis 1940-luvun loppupuolen rakennuksia on tien varressa hyvin säilynyt kioski, joka tyylipiirteistä päätellen on arkkitehti Jouko Ylihannun suunnittelema. Ylihannu (1912-1987) oli astunut jo 1945 matkailijayhdistyksen palvelukseen ja hän vastasi yhdistyksen laajasta matkailurakentamisesta, mm. Pallastunturin matkailuhotelli on hänen käsialaansa. Retkeilykeskusta rakennettiin 1950-luvun alussa siten, että siihen kuului hirsinen ravintolarakennus, jonka toiseen päähän liitettiin edellä mainittu vanha retkeilymaja, nyt uudeksi Siilastuvaksi nimettynä. Kokonaisuuteen kuului lisäksi majoitusaitta sekä suurempi yhteismajoitustila, jotka niin ikään ovat yhä hyvin säilyneitä.³⁰

Valtion omistama ja Suomen Matkailijayhdistyksen hoitama Kilpisjärven matkailuhotelli rakennettiin 1953. Rakentamisesta vastasi Rakennushallitus ja suunnittelusta vastasi matkailijayhdistyksen arkkitehti Jouko Ylihannu. Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY 2009) selostuksessa todetaan:

”Kilpisjärven matkailuhotellissa ovat säilyneet Lapissa 1930-1960-luvuilla toteutetun matkailurakentamisen tunnusomaiset piirteet. Sen korkealaatuinen, maisemaan ja luonnonympäristöön sovitettu arkkitehtuuri on 1940- ja 1950-lukujen vaihteesta. Matkailuhotellin alue on edustavimpia kokonaisuuksia ajatellen kotimaisen massamatkailun alkuvaihetta ja varsinkin sen luontoyhteyteen perustuvia kansallisia erityispiirteitä. Saanatunturin läheisyys ja tunturikoivikkoinen ranta muodostavat hotellin rakennusryhmän vaikuttavat maisemalliset puitteet. Keskeiset hotelli- ja ravintolatoiminnat sijoittuvat 1949-1962 vaiheittain valmistuneeseen päärakennukseen. Kokonaissommitelmassa eri toiminnallisten osien kerrosokuva, muoto ja

²⁸ Pöyry Finland Oy, 2010. Kilpisjärven maisemaselvitys. Enontekiön kunta, Kilpisjärvi 2020 –hanke.

²⁹ Pöyry Finland Oy, 2010. Kilpisjärven maisemaselvitys. Enontekiön kunta, Kilpisjärvi 2020 –hanke.

³⁰ Pöyry Finland Oy, 2010. Kilpisjärven maisemaselvitys. Enontekiön kunta, Kilpisjärvi 2020 –hanke.

materiaalit vaihtelevat perustuen Jouko Ylihannun arkkitehtisuunnitteluun. Huoltorakennusten lisäksi pihapiiriin kuuluu ainoa säilynyt majoitussikermä vuodelta 1948. ”

Edellä mainitun majoitussikermän lisäksi kokonaisuuteen kuuluu kolme nuotiokatosta, jotka ovat hotellin perustamisen ajoilta ja Ylihannun suunnitteleimia. Hotellia laajennettiin 1962 ja peruskorjaus tehtiin 1979–81 (arkkitehti Heikki Taskinen).³¹

Ensimmäisen Rajavartioston ”rakennus” oli tehty pahvilevyistä, jotka saatiin saksalaisten sodanaikaisista rakennelmista. Nykyisen Siilastuvan vartion asemarakennus rakennettiin 1970-luvun alussa. Silloin rakennettiin myös ensimmäinen osa rivitalosta, jota jatkettiin 1981–1982.

Tuoretta julkista rakentamista edustaa vuonna 2017 valmistunut monitoimitalo, joka sijoittuu maantien ja Kilpisjärven väliin. Koulun lisäksi monitoimitalossa toimivat päiväkotit ja nuorisotila ja rakennuksessa on myös hartautustila. Valtatien itäpuolella sijaitsee vuonna 2003 valmistunut hirsinen Kilpisjärven luontokeskus, jonka on suunnitellut arkkitehtitoimisto Pekka Laatio. Luontokeskuksen vierelle on rakennettu vuonna 2022 valmistunut harjakattoinen ja arkkitehtonisesti korkealaatuinen hotelli Cahkal.

Asuinrakentaminen alueella koostuu lähinnä harjakattoisista yksi – kaksikerroksisista omakotitaloista, joiden muodostamia ryhmiä on keskustassa koulun alueella sekä Käsivarrentien itäpuolella.

Keskusta-alueen palvelukeskittymä (kauppa ym.) erottuu alueen muusta rakennuskannasta modernin tyylinsä, mitoituksensa ja keskeisen sijaintinsa johdosta.

Kilpisjärven palvelut ovat keskittyneet keskustaajamaan.

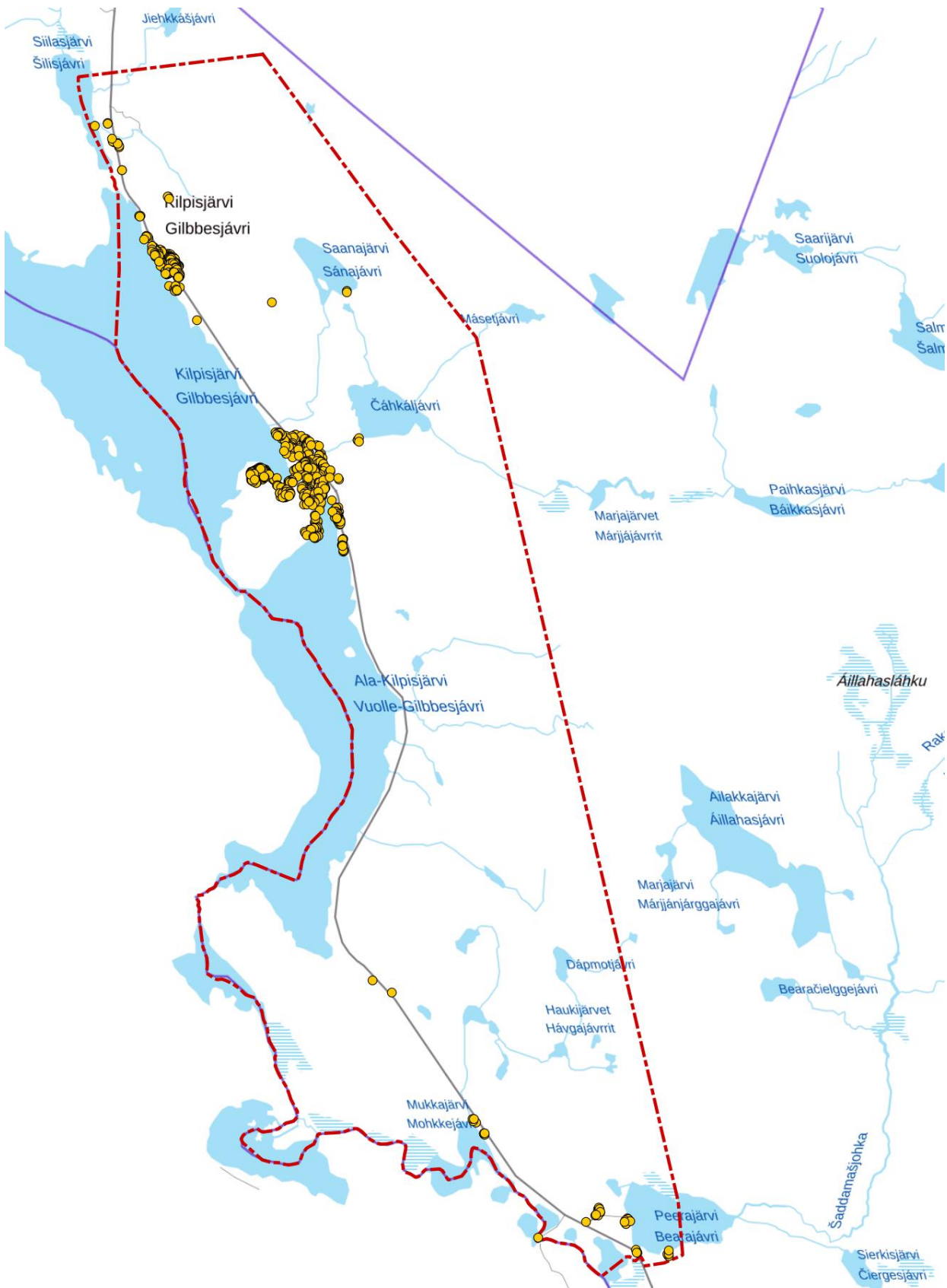
Lomarakentamisen ja matkailupalveluiden alueilla rakennusten tyyppi ja koko vaihtelevat. Salmivaaran alueella osassa lomarakennuksia näkyy selvästi norjalainen vaikutus. Keskustan alueella selkeästi erottuu omana modernina ja tiiviinä kokonaisuutenaan valkoisten loma-asuntojen kokonaisuus, jota vastikään on täydennetty pitkällä kaksikerroksisella hotellirakennuksella. Toinen erottuva kokonaisuus ovat vaaleansiniset rivitalomaiset lomarakennukset koulun eteläpuolella. Muu alueen lomarakentaminen edustaa perinteisempää ja vähemmän maisemassa erottuvaa tyyliä. Oman kokonaisuutensa muodostavat matkailuvaunujen alueet, joille norjalaista leirintäaluerakentamistapaa mukailien on kehittynyt pysyväisluonteista rakentamista (parakkimaiset rakennukset, terassit ym.).³²

4.4.1 Yhdyskuntarakenne ja asutuksen nykytila

Kaava-alueen läpi kulkee Käsivarrentie E8 jatkuen edelleen Norjan puolelle. Rakennetut alueet keskittyvät Kilpisjärven Yläjärven Saahkalahden ja Salmivaaran itäpuolelle, jossa on palveluja sekä vakituista ja loma-asutusta. Saanan luoteisrinteen alla Kilpisjärven rannalla on rakentamista. Lisäksi kaava-alueen eteläosassa Peerajärven länsipuolella on joitain rakennettuja alueita. Muu osa kaava-alueesta on asumatonta ja teitä tai polkuja on hyvin vähän. Yksittäisiä rakennuksia sijaitsee teiden ja vesistöjen yhteydessä.

³¹ Pöyry Finland Oy, 2010. Kilpisjärven maisemaselvitys. Enontekiön kunta, Kilpisjärvi 2020 –hanke.

³² Pöyry Finland Oy, 2010. Kilpisjärven maisemaselvitys. Enontekiön kunta, Kilpisjärvi 2020 –hanke.

Suunnittelualueen asutus (merkitty keltaisilla ympyröillä) keskittyy Kilpisjärven taajamaan ja Saanan läheisyyteen.

4.4.2 Valtakunnallisesti arvokkaat alueet ja kohteet

Alueella sijaitsee kaksi valtakunnallisesti arvokasta rakennetun kulttuuriympäristön kohdetta: Kilpisjärven matkailuhotelli Kilpisjärven taajamassa ja jatkosodan tapahtuma- ja muistopaikka, Ahdaskurun silta, kaava-alueen pohjoislaidalla, Siilasjärven itäpuolella. Jatkosodan tapahtuma- ja muistopaikkoja on Lapin maakunnassa useita. Kilpisjärven kohde on yksi niistä.

Käsivarren Lapilla oli keskeinen merkitys toisen maailmansodan loppuvaiheilla. Vaikka kaikilla Lapin sodan aikaisilla rakenteilla ei ole virallisesti tunnustettua statusta rakennettuina kulttuuriympäristöinä, esimerkiksi saksalaisten jättämällä jäljillä Saanan maastossa on historiallista arvoa.

Kohteiden kuvaukset ja kartat: Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY³³

Kilpisjärven matkailuhotelli

Lapin luonnon vetovoima ja parantuneet mahdollisuudet sen saavuttamiseen käynnistivät 1930-luvulla kulttuuri-ilmiön ja elinkeinon, jonka vaikutus maakunnassa on ollut huomattava. Valtio osallistui tunturihotellien ja matkailumajojen verkoston luomiseen sekä sen sodanjälkeiseen jälleenrakentamiseen ja täydentämiseen.

Rakennushallitus toimi rakennuttajana Kilpisjärvellä, kuten useassa muussa Lapin matkailuhankkeessa, ja täälläkin luottaen arkkitehti Ylihannun matkailurakentamista uudistaviin näkemyksiin. 1970- ja 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa sama rakennuttajataho vaihtoi sisätilojen tunturihenkisyden yleispätevämpään asuun.

Kilpisjärven matkailuhotelli sijaitsee Kilpisjärven taajamassa, Käsivarrentien ja Yläjärven Saahkalahtien välissä.

Kilpisjärven matkailuhotellissa ovat säilyneet Lapissa 1930–1960-luvuilla toteutetun matkailurakentamisen tunnusomaiset piirteet. Sen korkealaatuinen, maisemaan ja luonnonympäristöön sovitettu arkkitehtuuri on 1940- ja 1950-lukujen vaihteesta. Matkailuhotellin alue on edustavimpia kokonaisuuksia ajatellen kotimaisen massamatkailun alkuvaihetta ja varsinkin sen luontoyhteyden perustuvia kansallisia erityispiirteitä.

Kilpisjärven matkailuhotellin alueella toimii nykyään Lapland Hotels Kilpis.

³³ https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4261

Saanatunturin läheisyys ja tunturikoivikkoinen ranta muodostavat hotellin rakennusryhmän vaikuttavat maisemalliset puitteet. Keskeiset hotelli- ja ravintolatoiminnot sijoittuvat 1949-1962 vaiheittain valmistuneeseen päärakennukseen. Kokonaissommitelmassa eri toiminnallisten osien kerros-luku, muoto ja materiaalit vaihtelevat perustuen Jouko Ylihannun arkkitehtisuunnitteluun. Huoltorakennusten lisäksi pihapiiriin kuuluu ainoa säilynyt majoitussikermä vuodelta 1948.

Jatkosodan tapahtuma- ja muistopaikat

Kilpisjärvellä sijaitseva jatkosodan tapahtuma- ja muistopaikka viittaa valtatiellä 21 sijaitsevaan Ahdaskurun kivihoivisiltaan. Silta sijaitsee tullin ja valtakunnan rajan välisellä teosuudella. Silta on otettu Tiehallinnon nimeämäksi museokohteeksi 1983.

Enontekiön Ahdaskurun yksiaukkoinen kivihoivisilta (1943) on museosilltojen joukossa tyyppinsä ainoa edustaja. Siltaa ja sen ympäristöä on kunnostettu nykyliikenteen ja matkailukäytön ehdoilla.

Ahdaskurun silta oli rakennettu jo 1943 Suomen ja Norjan välisen rajan tuntumaan. Kivihoivisillan piti kestää raskasta saksalaisten Barbarossa-suunnitelman mukaista sotilasliikennettä Atlantilta Suomen rintamalle. Sillan suunnitteli ja rakennutti Tie- ja vesirakennushallitus ja sen rakentamiseen osallistuivat myös saksalaiset. Toisen maailmansodan viimeinen aseellinen yhteenotto Suomessa käytiin Kilpisjärven raja-alueella ja Norjaan perääntyvät saksalaiset tuhosivat Kilpisjärventien mm. siltapaikkojen osalta. Ainoastaan pieni ja huomaamaton Ahdaskurun silta säilyi.

Ahdaskurun kivihoivisilta sijaitsee valtatiellä 21 Siilasjärven itäpuolella, tullista pohjoiseen.

Ahdaskurun silta (kuva: Pentti, M. & Soosalu, L., 2022, Ahdaskurun silta, Kilpisjärvi, Enontekiö: Museosillan kunnossapitosuunnitelma).

4.4.3 Maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaat alueet ja kohteet

Kaava-alueella ei ole järjestelmällisesti kartoitettu rakennetun kulttuuriympäristön kohteita, eikä sieltä tunneta maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä.

4.5 Arkeologinen kulttuuriperintö

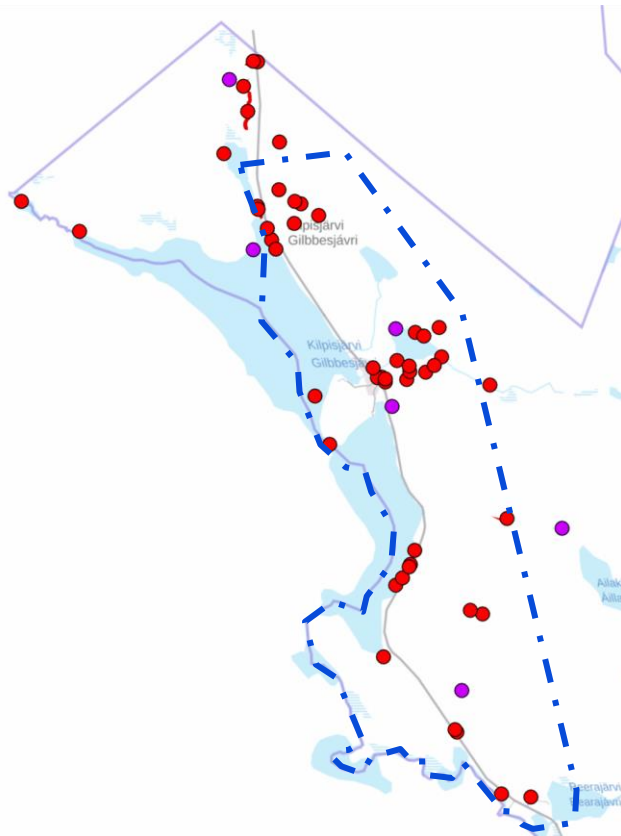
Kilpisjärven kulttuuriperintökohteita inventoitiin kesäkuussa ja elokuussa 2010 Metsähallituksen ja Enontekiön kunnan yhteisessä Kilpisjärvi 2020 -hankkeessa. Inventoinnissa keskityttiin erityisesti Tunturi-Lapin maakuntakaavan mahdollistamille rakentamisalueille Kilpisjärven kylän ympäristöön, E8-tien varrelle sekä rannoille Peerasta Kilpisjärven kylälle. Kilpisjärvellä on erittäin paljon toisen maailmansodan aikaisia kohteita. Lapin sotahistoriallinen seura on kartoittanut niitä Malialla ja hieman myös muualla Kilpisjärvellä. Myös Metsähallituksen toteuttamassa inventoinnissa kartoitettiin sotahistoriallisia kohteita.

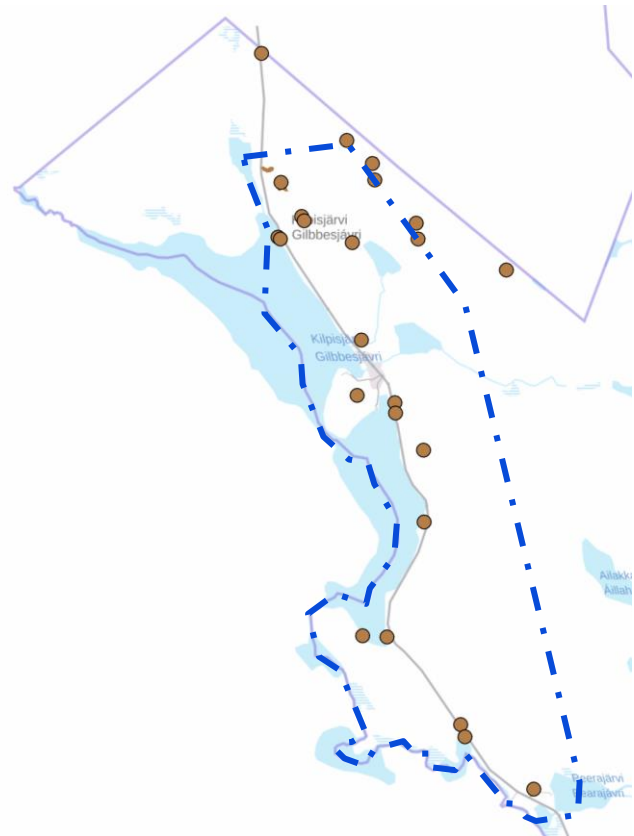
Lapin sodan viimeisten tykinlaukausten muistomerkki, Muotkatakan kohdalla Käsivarrentien varrella. (Kuva: Metsähallitus, Kulttuuriperintökohteiden inventointi 2010 Kilpisjärvi).

Kiinteät muinaisjäännökset, mahdolliset muinaisjäännökset ja muut arkeologiset kohteet on tallennettu Museoviraston ylläpitämään kulttuuriympäristön palveluikkunaan (KYPPi) ³⁴. Arkeologisten kohteiden tiedot on tarkistettu palveluikkunasta 5.3.2024.

Kaava-alueella sijaitsee lukuisia kiinteitä muinaisjäännöksiä ja muutamia mahdollisia muinaisjäännöksiä. Puolustusvarustuskohteet on merkitty muina kulttuuriperintökohteina. Myös näitä kohteita on runsaasti.

Kiinteät muinaisjäännökset (punainen väri) ja mahdolliset muinaisjäännökset (violetti väri) kaava-alueella (sininen rajaus). Lähde: Kulttuuriympäristön palveluikkuna.

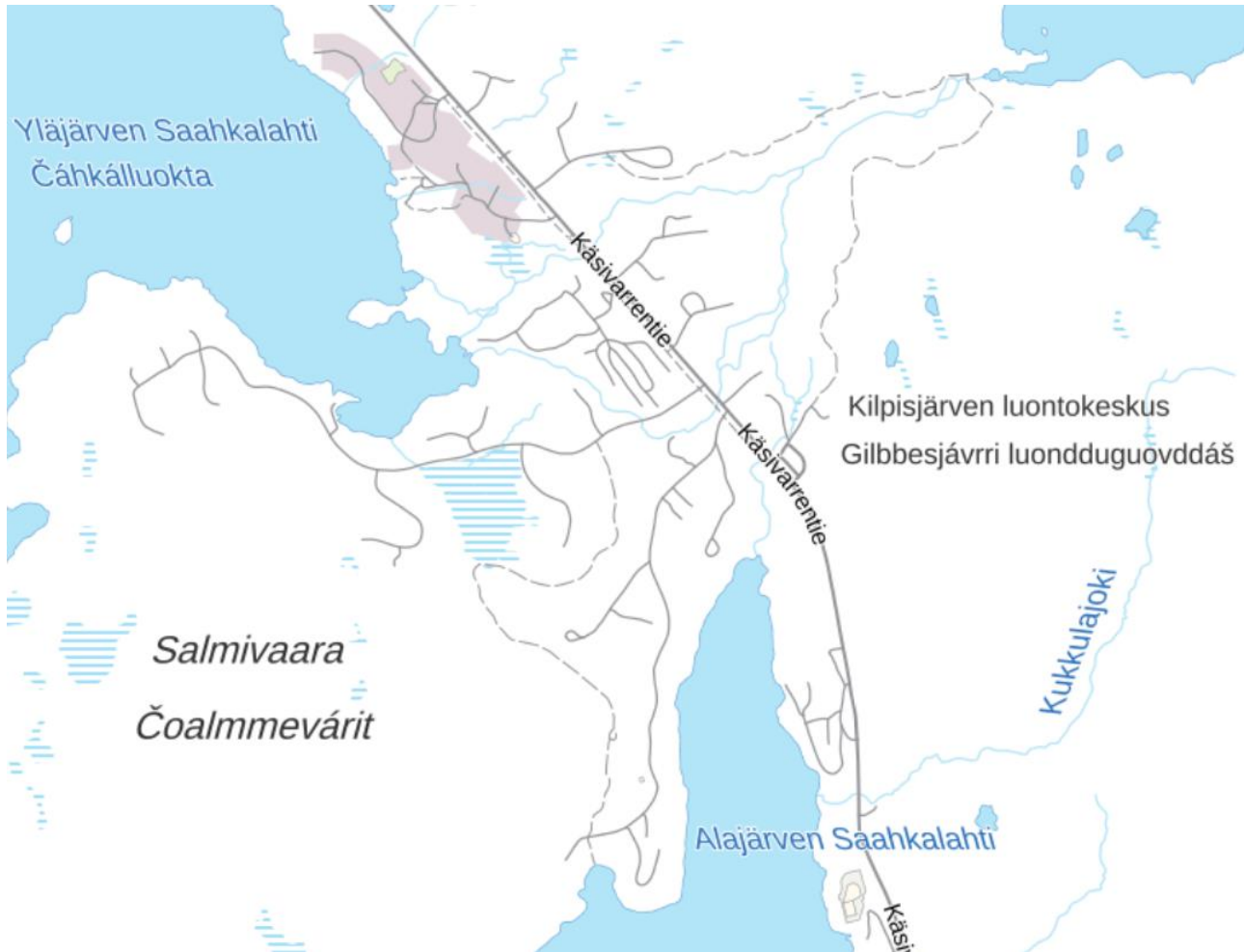

Muut kulttuuriperintökohteet (ruskea väri) kaava-alueella (sininen rajaus). Lähde: Kulttuuriympäristön palveluikkuna.

³⁴ <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

4.6 Liikenne ja reitit

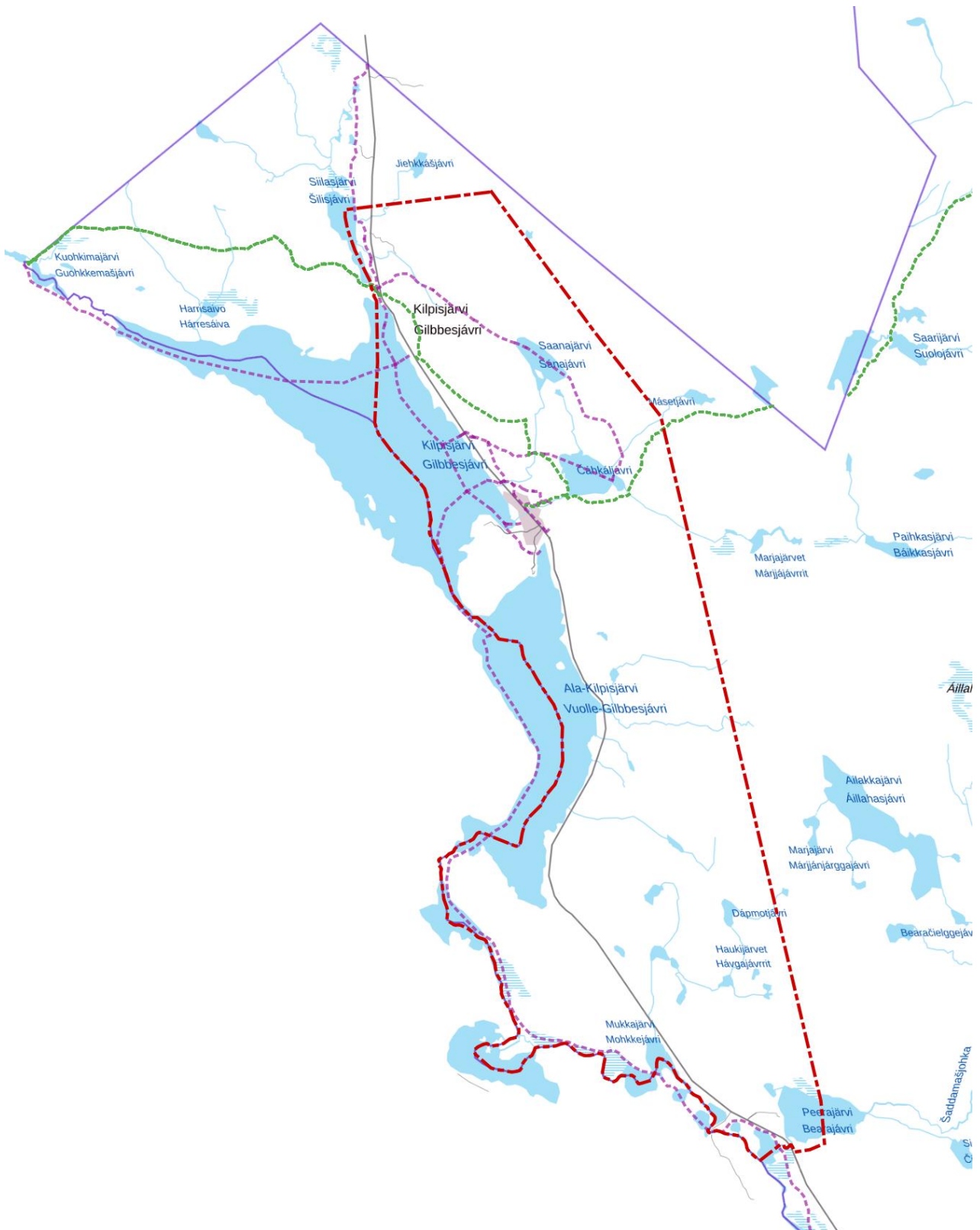
Kaava-alueen moottoriajoneuvoliikenne tukeutuu pohjois-eteläsuuntaiseen valtatiehen 21 (Käsivarrentie). Muut kaava-alueen tiet ja ajoyhteydet haarautuvat Käsivarrentiestä. Tiestöä on tiheimmin Kilpisjärven taajama-alueella; muualla tiestöä on erittäin niukasti ja valtaosa ajoneuvoreiteistä on pistoteitä. Kaava-alueella ei ole itä-länsisuuntaisia alueita halkovia autoteitä.

Kilpisjärven keskustaajaman tiestö.

4.7 Virkistys

Kaava-alueella polveilee retkeilyreittejä, moottorikelkkauria ja hiihtolatuja. Moottorikelkkaurat yhdistävät suunnittelualueen Norjaan, Ruotsiin ja etelään suuntautuvaan reitistöön. Retkeilyreitti puolestaan kulkee alueen halki itä-länsisuunnassa ja jatkuu kummassakin ilmansuunnassa Norjan puolelle. Hiihtolatuja on erityisesti kaava-alueen pohjoisosassa, Kilpisjärven taajaman ympärillä. Osa retkeily-, moottorikelkka- ja hiihtoreiteistä hyödyntää keskenään samoja linjauksia. Myös järvien ja jokien jäälle on osoitettu talvisten liikkumistapojen reittejä.

Suunnittelualan moottorikelkkaurat (violetilla pisteviivalla) ja retkeilyreitit (vihreällä pisteviivalla).

Kilpisjärven hiihtoladut sijoittuvat suunnittelualueen pohjoisosaan (Lipas.fi).

4.8 Vesihuolto

Kunnassa on laadittavana vesihuollon yleissuunnitelma.

4.8.1 Talousvesi

Kilpisjärven vesihuollosta vastaa Enontekiön Vesihuolto Oy. Kilpisjärven vesihuoltoverkosto jakaantuu kahteen alueeseen: pohjoinen Saananjuuren alue sekä eteläinen kylä- ja Salmivaaran alue. Enontekiön Vesihuollolla on alueella kaksi pohjavedenottamoita: pohjoisempi Saananjuuren ottamo ja eteläinen Ailakkavaaran ottamo. Näiden lisäksi tullilla ja retkeilykeskuksella on omat vedenottamot. Eteläisen ja pohjoisen vesijohtoverkoston välillä ei ole vesijohtoyhteyttä.

Keskimääräinen vedenkulutus Kilpisjärvellä on ollut noin 50 m³/d. Kevään sesonkiaikana vedenkulutus on noussut reilusti, jopa tasolle 150-200 m³/d. Suurimpien vedenkulutusten aikana verkostopaineet jäävät pieniksi korkeimmalla sijaitsevien kiinteistöjen alueilla ja Ailakkavaaran vedenottamolla on esiintynyt useamman kerran vedenlaatuongelmia. Syytä vedenlaatuongelmiin ei ole löydetty, mutta ongelmaa on esiintynyt nimenomaan suurimpien vedenottomäärien yhteydessä. Saananjuuren ottamolla on suurien kalkkipitoisuuksien kanssa ollut ongelmia. Kummallakaan pohjavedenottamolla ei ole varavesilähdettä.

Kilpisjärvellä kaavoitettavien uusien asutus- ja loma-alueiden myötä vedenkulutuksen arvioidaan kasvavan nykyisestä noin 50-100 %. Siten nykyinen vedenjakelujärjestelmä ei tule riittämään tulevaisuuden tarpeeseen.

Kilpisjärven talousvedenhankintaa voidaan kasvattaa suunnitellulla Siilasjärven pohjavedenottamalla, jonka sijainti on kaava-alueen pohjois-osassa, Siilasjärven pohjavesialueella, hieman tullin kiinteistöistä pohjoiseen. Ottamolle on annettu vuonna 2014 vedenottolupa virtaamalle 500 m³/d, mutta lupa on rauennut, koska ottamoa ei ole rakennettu neljän vuoden kuluessa luvan myöntämisestä. Vedenottolupahakemus on siten uusittava.

Siilasjärven ottamolle rauennessa vedenottoluvassa annettu vedenottolupamäärä 500 m³/d riittää kattamaan koko Kilpisjärven alueen vedenkulutuksen pitkälle tulevaisuuteen. Ottamolle on kuitenkin syytä olla varavesilähde, joten nykyiset Saananjuuren ja Ailakkavaaran ottamot on syytä pitää käyttökunnossa tulevaisuudessakin.

Siilasjärven ottamolta on suunniteltu 160 PEH-10 vesijohto Kilpisjärven molemmille vesijohtoverkoston alueille. Linjan pohjoispäässä liitetään tullin kiinteistöt uuteen vesijohtoon. Runkovesijohdon linjaus tulee pohjoisosassa Käsivarrentien varteen ja heti Siilaskosken jälkeen vesijohto sijoitetaan Kilpisjärven pohjaan. Järveen sijoitettavasta vesijohdosta on suunniteltu haara Saananjuuren alueelle. Lisäksi toinen haara on syytä suunnitella eteläisen vesijohtoverkoston pohjoisosaan, jotta eteläiselle alueelle johdettavalle vedelle saadaan kahdella liitospisteellä pienemmät ja tasaisemmat virtaamat vesijohtoverkoston. Siilasjärveltä tuleva runkovesijohto 160 PEH-10 liitetään eteläosassa Salmivaarantien varren nykyiseen vesijohtoverkoston.

Kilpisjärven kyläalueen itäpuolelle on suunniteltu sijoitettavan yläsäiliö, jonka avulla pyritään varmistamaan vesijohtoverkoston riittävät paineet myös suurimpien vedenkulutusten aikana. Yläsäiliön huoltotielle tulee tehdä aluevaraus. Tarvittavat vesijohdot ja kaapelit voidaan sijoittaa huoltotien alle.

Nykyistä vesijohtoverkosta laajennetaan tarpeen mukaan uusille kaava-alueille. Uudet vesijohdot sijoitetaan uusien katujen alle tai kadun reunan välittömään läheisyyteen. Tarvittaessa nykyisen vesijohtoverkoston runkoputkia saneerataan suuremmiksi verkoston toimivuuden mahdollistamiseksi. Siilasjärven ottamolta rakennettavan uuden yhdysvesijohdon haaroineen ja ylävesisäiliön vesijohdon lisäksi ei ole tiedossa muita uusia aluetarpeita vesijohtoverkoston laajentamiseksi.

Kaava-alueen eteläosassa Peerajärven lähistöllä sijaitsevat matkailualueiden vesihuolto järjestetään kiinteistökohtaisesti. Alueita ei ole taloudellista liittää nykyiseen vesihuoltoverkkoon.

4.8.2 Jätevesi

Kilpisjärven jätevedenpuhdistamo sijaitsee Saananjuuren sekä kylä- ja Salmivaaran viemäroityjen alueiden välissä. Jätevedenpuhdistamo on valmistunut vuonna 2001. Viemäroidyt jätevedet johdetaan molemmilta alueilta pumppaamon ja paineviemäriin avulla puhdistamolle. Nämä nykyiset paineviemärit on tarkoitus uusia Siilasjärven pohjavesiottamon suunnitellun runkovesijohdon rakentamisen yhteydessä. Paineviemärit asennetaan nykytilanteen mukaisesti pääosin Kilpisjärven pohjaan. Maa-alueella paineviemärit sijoitetaan nykyisten putkien viereen, joten uusia aluevarauksia ei näille paineviemäreille tarvita maa-alueella.

Vuositasolla keskimääräinen jätevesivirtaama Kilpisjärven puhdistamolle vuosina 2012...2021 on vaihdellut 97...123 m³/d välillä. Suurimmat tulovirtaamat ovat kuitenkin olleet jopa yli 350 m³/d.

Jätevedenpuhdistamo on bioroottorilaitos, jossa on esiselkeytys ja kemiallinen jälkiselkeytys. Puhdistamalla käsitellyt jätevedet johdetaan purkuputkella Kilpisjärveen noin 50 metrin päähän rannasta. Puhdistamolla muodostunut liete tiivistetään ja kuivataan. Kuivattu liete kuljetetaan kompostoitavaksi puhdistamolta noin 8 km pohjoiseen sijaitsevalle asfalttipohjaiselle kompostointikentälle.

Jätevedenpuhdistamo on mitoitettu siten, että biologinen prosessi toimii optimaalisesti kevät- ja syyskesäkuun mukaisella kuormituksella. Prosessin hydraulinen ja kemiallinen kapasiteetti on mitoitettu maksimikuormituksen mukaan. Maksimikuormituksen kestoaika on kuitenkin kerrallaan vain pari päivää, joten biologinen prosessi ei ehdi näin nopeaan muutokseen mukautua. Biologinen prosessi toimii kuitenkin maksimikuormituksellakin vähintään 80 %:n teholla.

Kilpisjärven jätevedenpuhdistamolla on Pohjois-Suomen aluehallintoviraston 30.12.2014 myöntämä ympäristölupa (Drno 169/2014/1). Ympäristöluvan mukaan puhdistamolta vesistöön johdettavan jäteveden on

täytettävä määrätyt raja-arvot puolivuosisikeskiarvoina ohjauksutukset ja ylivuodot sekä muut poikkeustilanteet mukaan lukien.

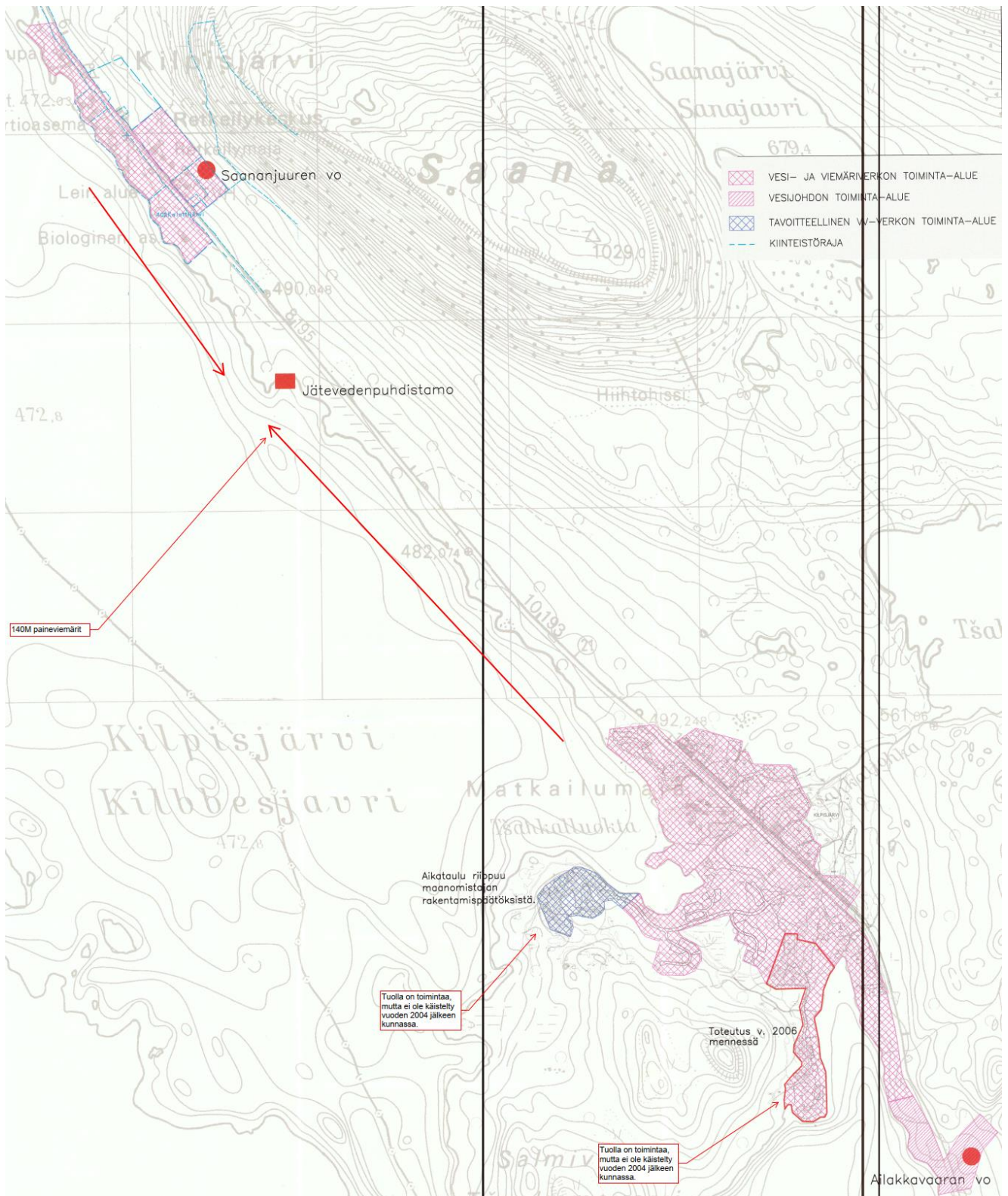
Puhdistamolta lähtevän veden laatu ja puhdistamon puhdistusteho ovat vaihdellut merkittävästi. Tarkasteluvuosina puhdistamon tulovirtaama ja -kuormitus ovat olleet lähellä optimaalista kevät- ja syyskesäkuukauden mukaista mitoitusolosuhteita. Tästä huolimatta ympäristölupaehdotuksia ei ole saavutettu vuosittain. Erityisesti fosforin pitoisuuden puolivuosisikeskiarvona edellytetty lupavaatimus on ylittynyt usein.

Puhdistamon velvoitetarkkailun mukaan puhdistamo ei ole toiminut ympäristölupaehdotusten mukaisesti useina viime vuosina, vaikka puhdistamon mitoitus ei ole ylittynyt. Osasyynä on oletettavasti ollut puhdistuskemikaalien toimimattomuus. Tulevaisuudessa kasvavien tulovirtaamien varalle puhdistamoalueelle on suunniteltu kaksiosainen tasausallas, jonka avulla pystytään johtamaan tulevaa jätevesivirtaamaa tasaisesti puhdistamolle. Jätevedenpuhdistamolle suunniteltu tasausallas mahtuu nykyiselle puhdistamon tontille. Tasausallasta ja laadultaan parempien puhdistuskemikaalien myötä on puhdistamon toiminnalta odotettavissa lupamääräysten edellyttämiä puhdistustuloksia. Osayleiskaavassa esitettyjen toimintojen toteutumisaikana alkaa jätevedenpuhdistamon käyttöikä loppumaan ja puhdistamolle tulee laatia riittävät saneeraustoimet. Tällöin puhdistamon toiminta suunnitellaan ja mitoitetaan ympäristöluvan ja ennustettujen jätevesimäärien perusteella.

Nykyistä viemäriverkostoa laajennetaan tarpeen mukaan uusille kaava-alueille. Lähtökohtaisesti tarvittavat viemärit sijoitetaan uusien vesijohtojen kanssa samaan kaivantoon uusien katujen alle tai kadun reunan välittömään läheisyyteen.

4.8.3 Vesihuollon toiminta-alueet

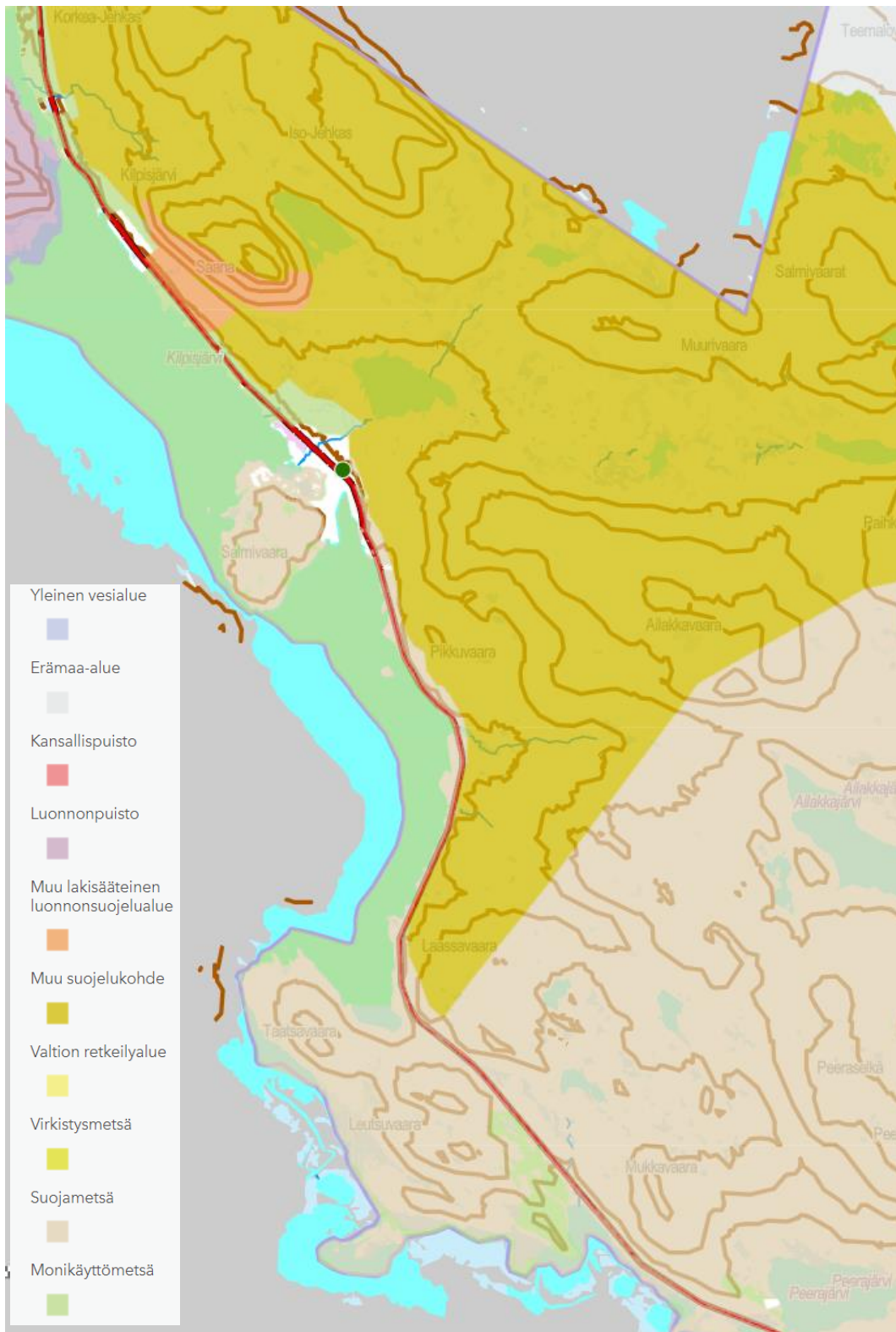
Nykyiset vuonna 2004 vahvistetut vesi- ja viemäriverkoston toiminta-alueet eivät täysin kata rakennettuja vesihuoltoverkoston alueita. Salmivaaran alueella on Salmivaarantien loppuosalla vesihuollon verkostoa, joka on ennakoitu tulevan toiminta-alueeksi, mutta toiminta-alueita ei ole vahvistettu kunnassa. Osayleiskaavan mukaisesti asutuksen ja loma-asuntoalueiden laajeneminen on hyvä huomioida ajoissa vesihuollon toiminta-alueita määriteltäessä.

Vesihuollon toiminta-alue osayleiskaava-alueella, 20.9.2004 Muutettu toiminta-aluemerkintöjä, Suunnittelukeskus Oy

4.9 Maanomistus

Osayleiskaavan päämaanomistaja on valtio. Yksityistä maanomistusta on rakennetuilla alueilla.

Kartassa on esitetty Metsähallituksen hallinnassa olevat maa- ja vesialueet

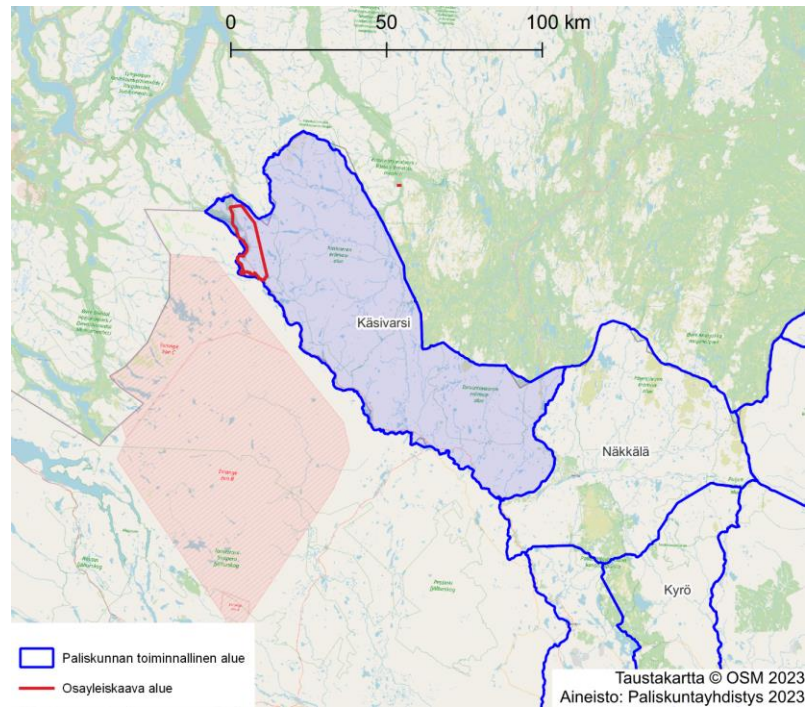
4.10 Väestö, elinkeinot ja palvelut

Osayleiskaavan alueella valtaosa asutuksesta sijoittuu Kilpisjärven kylään. Pääelinkeino on matkailu ja siihen liittyvät majoitus, ravintola- ja ohjelmapalvelut työllistävät Kilpisjärven alueella perinteisen poronhoidon ohella. Kilpisjärven kylällä sijaitsee luontokeskus, elintarvekauppa, huoltoasema sekä ryhmäperhepäiväkotina ja koulu. Kilpisjärven koulussa toimivat esiopetusryhmä ja luokka-asteet 1.-9. suomen kielellä. Koulun yhteydessä on monitoimitalo. Kaava-alueella on paikallisten mukaan enemmän tulijoita kuin oin tarjota asuntoja.

Pohjois-Kilpisjärvellä sijaitsee paitsi retkeilymaja myös yliopistojen tutkimustoimintaa. Helsingin yliopiston pohjoisimman toimipisteen, Kilpisjärven biologisen tutkimusaseman, tutkimuksen keskiössä ovat ympäristön tilaa kartoittavat pitkäaikaisseurannat, joista vanhin – myyrien kannanvaihtelun tutkimus – alkoi jo aseman syntävaiheessa vuonna 1946. Seurantojen rinnalle ovat nousseet moninaiset lintu- ja kasvillisuusseurannat sekä yhä keskeisempänä ilmastonmuutokseen liittyvät hankkeet. KAIRA (Kilpisjärvi Atmospheric Imaging Receiver Array) on Oulun yliopiston Sodankylän geofysiikan observatorion omistama ja ylläpitämä jatkuvatoiminen häiriöille herkkä radioteleskooppi. KAIRAn antennikentät kattavat taajuusalueen väliltä 10-270MHz. Lisätietoa: <https://www.sgo.fi/KAIRA/>

4.11 Saamelaiskulttuuri ja poronhoito

Kilpisjärven osayleiskaava-alue kuuluu Käsivarren paliskuntaan. Osayleiskaava-alue kattaa pienen osan, noin 3 % paliskunnan alueesta. Käsivarren paliskunnan erityispiirteenä on, että se rajoittuu lähes täysin naapurivaltioihin. Kaakossa paliskunta rajautuu Näkkälän paliskuntaan. Poronhoidon näkökulmasta kansallispuistoilla sekä pohjoiseen Lappiin vuonna 1991 perustetuilla erämaa-alueilla on tärkeä merkitys (Poronhoidon huomioiminen maankäyttöhankeissa -oppaan mukaan). Kansallispuistot ja erämaa-alueet rajoittavat usein muuta maankäyttöä (esim. metsätalous), mutta alueilla sallitaan poronhoito ja sen edellyttämien kämppien, poroitosten ja muiden rakenteiden tekeminen, poronhoitoon tarvittavan puun ottaminen sekä poronhoitoon liittyvä leiriytyminen, tulenteko ja moottorikäyttöisillä ajoneuvoilla liikkuminen. Erämaa-alueiden käytön

Käsivarren paliskunnan ja kaava-alueen sijainti.

tavoitteena on säilyttää alueiden erämaaluonne, turvata saamelaiskulttuuri ja luontaiselinkeinot sekä kehittää luonnon monipuolista käyttöä ja käytön edellytyksiä. Poronhoidon lisäksi samalla turvataan saamelaisen kulttuurin säilymistä. Kilpisjärvellä osayleiskaava-alueen itäpuolella on laaja erämaa-alue, Käsivarren erämaa.

Aiemman selvityksen³⁵ mukaan Kilpisjärven osayleiskaavan alueella laidunmaat jakautuvat kahdelle sidalle, Vasaralle ja Kova-Labballe.

Käsivarren paliskunta kuuluu Enontekiön merkkipiiriin. Paliskunnan pinta-ala on 4 839,7 km², maapinta-alasta 95,7 % on valtionmaata ja 4,3 % on muiden maanomistajien omistuksessa. Yli puolet paliskunnan alueesta on erämaa- ja soidensuojelualueita, ja valtaosa paliskunnan alueesta on tietöntä ja asumaton erämaata.

³⁵ Dierpmis ay, 2022. Selvitys Saanajojen asemakaavan vaikutuksista saamelaiskulttuuriin ja poronhoitoon.

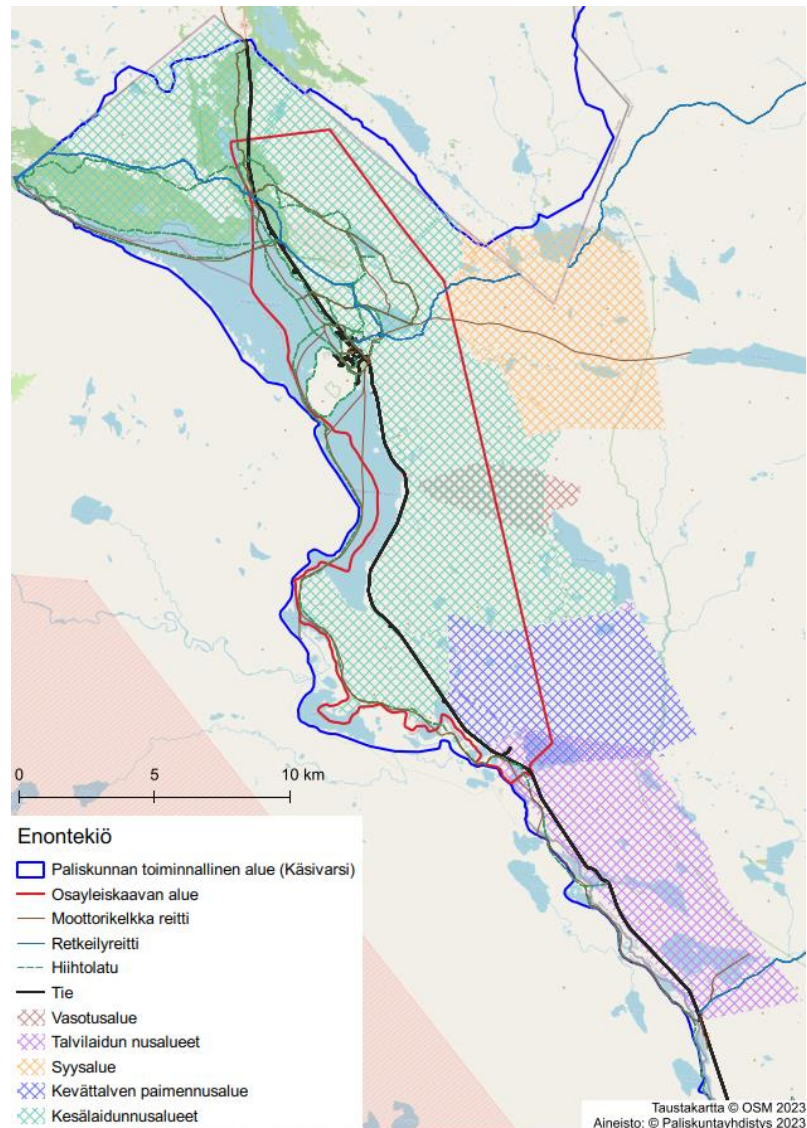
Paliskunnassa on poronmista 191 ja suurin sallittu eloporumäärä on 10 000. Paliskunnan osakkaan omistamien eloporojen suurin sallittu määrä on 500³⁶. Paliskunnan suurinta sallittua eloporumäärää on alennettu poronhoitovuoden 1997/1998 alusta 13 000:sta 12 000:een ja edelleen vuoden 2000 alusta 12 000:sta 10 000:een. Tähän ovat johtaneet Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen porotutkimuksen ja Oulun yliopiston maantieteenlaitoksen vuosien 1995–1998 laiduninventointien tulokset, joiden mukaan paliskunnan jäkälälaitumet osoittautuivat kuluneiksi ja talvilaitumet luokiteltiin huonoiksi³⁷. Käsivarren paliskunta on ylittänyt suurimman sallitun eloporumäärän vuosittain. Vuosina 2008/2009–2017/2018 eloporoja on ollut Käsivarren paliskunnassa keskimäärin 11 804³⁸.

Saamelaiskulttuurin historiaa Käsivarren alueella

Koko Enontekiö Käsivarren alue mukaan lukien on saamelaisten kotiseutualuetta. Saamelaiset ovat harjoittaneet poronhoitoa Käsivarren alueella jo keskiajalta lähtien. Kirjallisten lähteiden mukaan Rounalan siidan asukkaat ovat muuttaneet alueelle 1500-luvulla poropaimentolaisiksi, mutta saamelaisen perimätiedon mukaan alueen käyttö poron laiduntamiseen olisi ulottunut vielä tätäkin kauemmaksi historiaan. Kilpisjärven tunturialueilta löytyykin useita saamelaisten paimentolaiselämään liittyviä arkeologisia jäännöksiä, kuten liesilatomoja.

Käsivarren saamelaisten kesälaidunalueet sijaitsivat Norjan puolella aina Jäämeren rannalla asti, talveksi siirryttiin laiduntamaan Suomen puolelle Käsivarren alueelle. Laidunnus rajan yli kiellettiin vuoden 1852 rajasulussa, jonka jälkeen alueen poropaimentolaiset joutuivat etsimään uusia laidunalueita menetettyjen kesälaidunalueiden tilalle. Olemattoman valvonnan vuoksi rajan yli kulkeva laidunnus jatkui osittain vielä 1950-luvulle saakka, jolloin rajalle pystytettiin esteitä³⁹.

Kilpisjärvi on ollut vielä 1900-luvun alussa täysin saamelaisten

Paliskunnan vasotusalueet, talvilaidunnusalueet, syysalueet, kevättalven paimennusalueet ja kesälaidunnusalueet. Kartalla on lisäksi osoitettu alueella oleva moottoriajoneuvo- ja virkistysreitistö.

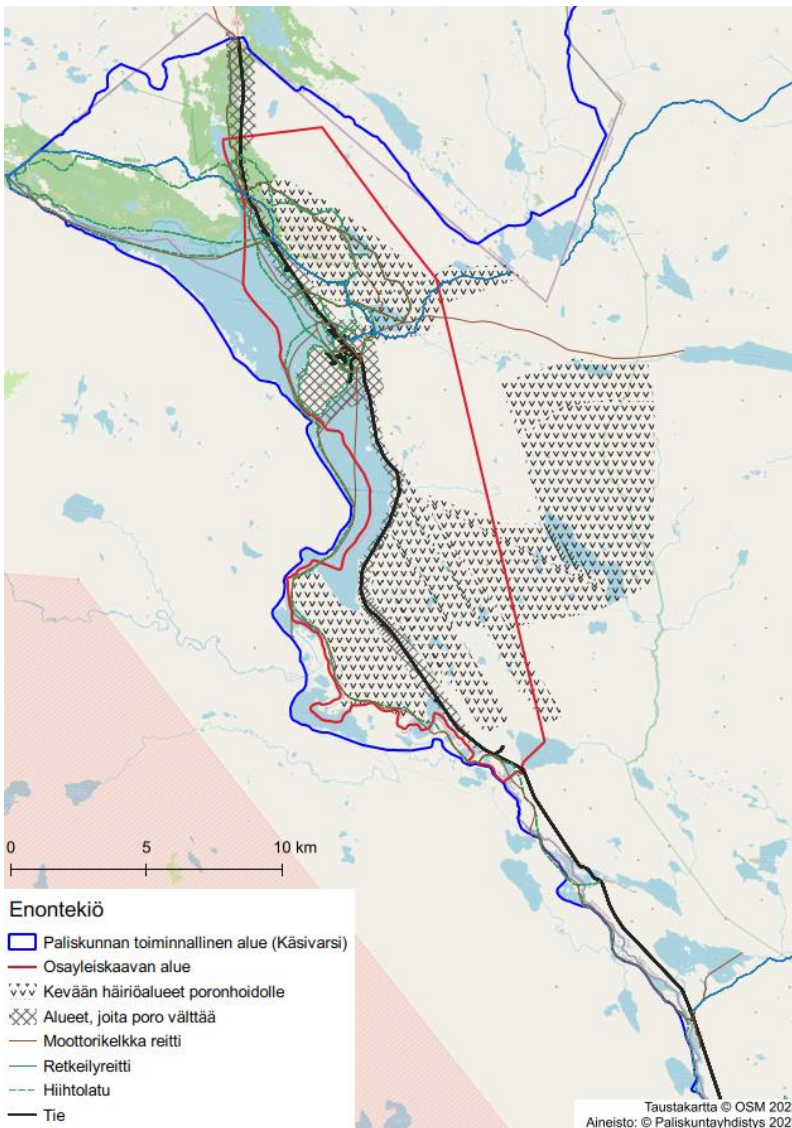
³⁶ Maa- ja metsätalousministeriön asetus merkkiireistä ja suurimmista sallituista poromääristä annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen 1 §:n muuttamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140857> (luettu 17.8.2023)

³⁷ Liisa Kajala ja Teppo Loikkanen (toim.), 2001. Käsivarren erämaa-alueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A, No 123

³⁸ Jouko Kumpula, Jukka Siitari, Sari Siitari, Mika Kurkilahti, Juha Heikkinen & Kari Oinonen (2019). Poronhoitoalueen talvilaitumet vuosien 2016–2018 laiduninventoinnissa : Talvilaidunten tilan muutokset ja muutosten syyt. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 29/2019.

³⁹ Näkkäläjärv, Klemetti (2021). Selvitys Enontekiön kunnalle Kilpisjärven alueen yleiskaavan laadintaa varten /Diepremis ay.

laidunalueena, kantaväestön muutto Käsivarren alueelle on tapahtunut vasta 1900-luvun puolivälin jälkeen. Poropaimentolaisuus väheni 1960-luvulla, jonka jälkeen saamelaiset siirtyivät taloasumiseen. Pysyvän asutuksen myötä poronhoito on saanut myös karjataloudelle ominaisia piirteitä. Nykyisin poroja talviruokitaan, ja moottorikelkka ja mönkijä ovat yleisiä poronhoidossa käytettäviä kulkuneuvoja. Tämä jättää jälkensä luontoon, ja jotkut pitävät koneellistumista yhtenä syynä ylilaiduntamiseen ja sitä kautta myös lyhytnäköiseen luonnon riistoon. Käsivarren alueella asuu 30-40 porotalousperhettä, joista pari laiduntaa suunnittelualueella. Suunnittelualueella asuvia saamelaisperheitä on muutama⁴⁰.

Lehtolan (2012⁴¹) mukaan Suomessa oli 1900-luvun alussa kahdesta neljään saamelaista kieli- ja kulttuuriryhmää määrittelytavasta riippuen: kielellisesti saamelaisväestö koostui inarinsaamen ja tunturisaamen (eli pohjoissaamen) puhujista. Pohjoissaame taas jakaantui kahteen päämurteeseen, joista toisen tukialueena olivat Teno ja Utsjokilaakso sekä Inarijoki, kun taas toista puhuttiin Enontekiöllä ja Sompiossa. Elinkeinojensa puolesta saamelaisväestö jaettiin järvi-, joki- ja tunturisaamelaisiin. Järvisaamelaiset olivat etupäässä inarinsaamelaisia, jokisaamelaiset Tenon asukkaita. Tunturi- eli porosaamelaisen elämänmuodot vaihtelivat alueellisesti. Enontekiön porosaamelaiset olivat kulttuurisesti omavaraisia huolimatta kiinteistäkin suomalaishuonekaluista. Saamelaisen elämäntavan erityisenä piirteenä voi pitää myös sekataloutta, vuotuiskierron mukaista tapaa käyttää hyväksi luonnon monimuotoisuutta. Vaikka saamelaiset eivät muodostaneet niin yhtenäistä väestöä kuin ulkopuoliset usein olettivat, he erosivat suomalaisista olennaisella tavalla: kieli, pukeutuminen ja kulttuuriperintö olivat erilaisia.

Saamelaisuuden luontosuhde

Heinämäki et al. (2023⁴²) mukaan luonto on saamelaisille aineellisen ja henkisen kulttuurin perusta. Luontoa ja kulttuuria ei eroteta toisistaan, jolloin

Alueet, joita poro välttää ja kevään häiriöalueet poronhoidolle Kartalla on lisäksi osoitettu alueella oleva moottoriajoneuvo- ja virkistysreitistö.

voidaan puhua holistisesta maailmankuvasta. Ympäristön moninaisuus ja sen monimuotoinen käyttö on synnyttänyt saamelaisalueella erilaisia elinkeinoja, kulttuurimuotoja ja kieliä. Luonnon tuntemus ja sen monipuolinen, säästeliäs käyttö on mahdollistanut selviytymisen vähätuottoisella subarktilla alueella. Elämä

⁴⁰ Luusua, Heleena ja Susanna Harvio (2011). Kilpisjärvi 2020 kehittämissuunnitelma /NordicTrend Oy.

⁴¹ Lehtola, Veli-Pekka 2012. Saamelaiset ja suomalaiset, kohtaamisia 1896-1953. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1351/Tiede.

⁴² Heinämäki, Leena, Inkeri Markkula ja Jan Saijets (2023). Saamelaisen alkuperäiskansaoikeudet ja saamelaiskulttuuria koskevien vaikutusten arviointi YVA-lain mukaisessa menettelyssä. Ympäristöministeriön julkaisuja 2023:2.

ja elinkeinot rytmittyvät luonnon kierron mukaan, ja niukkakasvuinen sekä kylmä alue on ohjannut yhdistelmätalouteen, koska vain yhden elinkeinon harjoittaminen ei ole taannut riittäviä elinmahdollisuuksia. Lisäksi eri elinkeinojen yhdistelmiin nojaava talous ei kuluta helposti loppuun tiettyä ympäristön resurssia ja voi edesauttaa luonnon monimuotoisuuden säilymistä. Luonnon tuntemus ja kokemus alueesta ja siellä liikkumisesta synnyttävät perinteistä tietoa, joka välittyy sukupolvelta toiselle mm. kielen avulla. Perinteiseen tietoon liittyvät myös tapaoikeudet, mm. siidat tai tokkakunnat. Saamelaiskulttuurille tärkeitä ekosysteemejä ovat ainakin tunturiekosysteemit (porojen laidunalueita, pyhiä paikkoja), tunturikoivikot ja mäntymetsät (porojen laidunalueita, materiaalien läheenä), palsa- ja aapasuot (porojen laidunalueita, hillasoita) sekä joet, järvet ja lähteet (eritoten kalastus). Lisäksi on olemassa kulttuurisia avainlajeja (kasveja ja eläimiä).

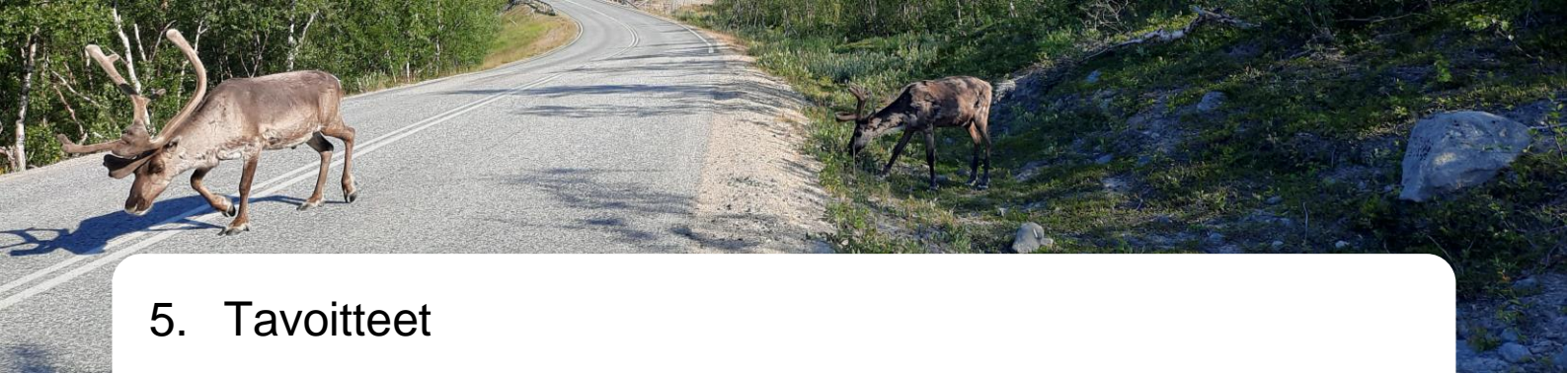
Saamelaisten kotiseutualueella väestöön ja elinoloihin kohdistuvien vaikutusten keskiössä ovat perinteiset elinkeinot.

4.12 Ympäristön häiriötekijät

Kaava-alueella ei juuri ole varsinaisia ympäristön häiriötekijöitä valtatie liikennemelun lisäksi.

4.12.1 Liikennemeluu

Valtatien melu selvityksessä on tarkasteltu selvitysalueen melutasoja nykytilanteessa sekä ennustetilanteessa vuonna 2050. Melu selvitys mallinnuskarttoineen on kokonaisuudessaan tämän selostuksen liitteenä. Selvitysalueen niissä kohdissa, missä olemassa olevat asuinrakennukset sijoittuvat väylän välittömään läheisyyteen, voi tieliikenteen muodostama keskiäänitaso kohota lähelle valtioneuvoston päätöksen 993/1992 mukaisia ohjearvotasoa. Tarkemmalla suunnittelulla ja asemakaavoituksessa voidaan hyvin huomioida tieliikenteen melun aiheuttamat rajoitukset rakennusten ja niihin liittyvien piha-alueiden sijoittelussa.

5. Tavoitteet

5.1 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat osa maankäyttö- ja rakennuslain mukaista alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää. Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL 24 §) mukaan tavoitteet on otettava huomioon siten, että edistetään niiden toteuttamista maakunnan suunnittelussa ja muussa alueiden käytön suunnittelussa. Tavoitteiden ensisijaisena tarkoituksena on varmistaa valtakunnallisesti merkittävien asioiden huomioon ottaminen maakuntien ja kuntien kaavoituksessa sekä valtion viranomaisten toiminnassa.

Valtioneuvosto on päättänyt valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista vuonna 2000, ja tavoitteita on tarkistettu 2008. Alueidenkäyttötavoitteet on uudistettu, ja uudistetut tavoitteet tulivat voimaan 1.4.2018.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet käsittelevät seuraavia kokonaisuuksia:

1. Toimivat yhdyskunnat ja kestävä liikkuminen
 - Edistetään koko maan monikeskuksista, verkottuvaa ja hyviin yhteyksiin perustuvaa aluerakennetta, ja tuetaan eri alueiden elinvoimaa ja vahvuuksien hyödyntämistä. Luodaan edellytykset elinkeino- ja yritystoiminnan kehittämiseksi sekä väestökehityksen edellyttämälle riittävälle ja monipuoliselle asuntotuotannolle.
 - Luodaan edellytykset vähähiiliseen ja resurssitehokkaalle yhdyskuntakehitykselle, joka tukeutuu ensisijaisesti olemassa olevaan rakenteeseen. Suurilla kaupunkiseuduilla vahvistetaan yhdyskuntarakenteen eheyttä.
 - Edistetään palvelujen, työpaikkojen ja vapaa-ajan alueiden hyvää saavutettavuutta eri väestöryhmien kannalta. Edistetään kävelyä, pyöräilyä ja joukkoliikennettä sekä viestintä-, liikkumis- ja kuljetuspalveluiden kehittämistä.
 - Merkittävät uudet asuin-, työpaikka- ja palvelutoimintojen alueet sijoitetaan siten, että ne ovat joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn kannalta hyvin saavutettavissa.
2. Tehokas liikennejärjestelmä
 - Edistetään valtakunnallisen liikennejärjestelmän toimivuutta ja taloudellisuutta kehittämällä ensisijaisesti olemassa olevia liikenneyhteyksiä ja verkostoja sekä varmistamalla edellytykset eri liikennemuotojen ja -palvelujen yhteiskäyttöön perustuville matka- ja kuljetusketjuille sekä tavarajäsenkilöliikenteen solmukohtien toimivuudelle.
 - Turvataan kansainvälisesti ja valtakunnallisesti merkittävien liikenne- ja viestintäyhteyksien jatkuvuus ja kehittämismahdollisuudet sekä kansainvälisesti ja valtakunnallisesti merkittävien satamien, lentoasemien ja rajanylityspaikkojen kehittämismahdollisuudet.
3. Terveellinen ja turvallinen elinympäristö
 - Varaudutaan sään ääri-ilmiöihin ja tulviin sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksiin. Uusi rakentaminen sijoitetaan tulvavaara-alueiden ulkopuolelle tai tulvariskien hallinta varmistetaan muutoin.
 - Ehkäistään melusta, tärinästä ja huonosta ilmanlaadusta aiheutuvia ympäristö- ja terveyshaittoja.
 - Haitallisia terveysvaikutuksia tai onnettomusriskejä aiheuttavien toimintojen ja vaikutuksille herkempien toimintojen välille jätetään riittävän suuri etäisyys, tai riskit hallitaan muulla tavoin.
 - Suuronnettomuusvaaraa aiheuttavat laitokset, kemikaaliratapihat ja vaarallisten aineiden kuljetusten järjestelyratapihat sijoitetaan riittävän etäälle asuinalueista, yleisten toimintojen alueista ja luonnon kannalta herkistä alueista.
 - Otetaan huomioon yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden tarpeet, erityisesti maanpuolustuksen ja rajavalvonnan tarpeet ja turvataan niille riittävät alueelliset kehittämis-edellytykset ja toimintamahdollisuudet.
4. Elinvoimainen luonto- ja kulttuuriympäristö sekä luonnonvarat

- Huolehditaan valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvojen turvaamisesta.
 - Edistetään luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaiden alueiden ja ekologisten yhteyksien säilymistä.
 - Huolehditaan virkistyskäyttöön soveltuvien alueiden riittävydestä sekä viheralueverkoston jatkuvuudesta.
 - Luodaan edellytykset bio- ja kiertotaloudelle sekä edistetään luonnonvarojen kestävästä hyödyntämisestä. Huolehditaan maa- ja metsätalouden kannalta merkittävien yhtenäisten viljely- ja metsäalueiden sekä saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen kannalta merkittävien alueiden säilymisestä.
5. Uusiutumiskykyinen energiahuolto
- Varaudutaan uusiutuvan energian tuotannon ja sen edellyttämien logististen ratkaisujen tarpeisiin. Tuulivoimalat sijoitetaan ensisijaisesti keskitetysti usean voimalan yksiköihin.
 - Turvataan valtakunnallisen energiahuollon kannalta merkittävien voimajohtojen ja kaukokuljettamiseen tarvittavien kaasuputkien linjaukset ja niiden toteuttamismahdollisuudet. Voimajohtolinjauksissa hyödynnetään ensisijaisesti olemassa olevia johtokäytäviä.

Kilpisjärven osayleiskaavan kannalta merkittävin valtakunnallinen alueidenkäyttötavoite on kohta 4., Elinvoimainen luonto- ja kulttuuriympäristö sekä luonnonvarat.

Kilpisjärven osayleiskaavan keinoin tuetaan alueen elinvoimaa ja hyödynnetään vahvuuksia. Lisäksi luodaan edellytykset elinkeino- ja yritystoiminnan kehittämiseksi sekä väestökehityksen edellyttämälle riittävälle ja monipuoliselle asuntotuotannolle. Osaltaan yleiskaavalla varaudutaan sään ääri-ilmiöihin ja tulviin sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksiin. Uusi rakentaminen sijoitetaan tulvavaara-alueiden ulkopuolelle ja selvityksin huolehditaan, ettei liikennemelusta aiheudu ympäristö- ja terveystaitoja.

5.2 Kunnan tavoitteet osayleiskaavan laadinnalle

Kilpisjärven yleiskaavan tavoitteena on osoittaa alueen maankäyttö pitkälle tulevaisuuteen. Rakentaminen keskitetään nykyisen kyläalueen läheisyyteen. Luonto ja maisema-arvot ovat Kilpisjärven tärkeimmät vetovoimatekijät, joten niihin on kaavoituksessa kiinnitettävä erityistä huomiota. Tavoitteena on myös turvata saamelaiskulttuurin ja poronhoidon toimintaedellytykset jättämällä laajat alueet rakentamistoimien ulkopuolelle.

Vuonna 2011 valmistuneen Kilpisjärvi 2020 kehittämissuunnitelman strategiset päämäärät alueen kehittämiseksi tarkistettiin hallituksen työpajassa marraskuussa 2022:

1. toimintojen sijoittaminen luontoon ja maisemaan siten, että perusvetovoima luonto ja maisema säilyvät
2. hallittu vakituisen asukasmäärän kasvu ja liiketoimintojen kehittäminen ympärivuotiseksi
3. kaupallisten majoituspalvelujen lisääminen ja tason nostaminen
4. reitistöjen ja ohjelmalvelujen kehittäminen ja monipuolistaminen
5. yrittäjien yhteistyö
6. kohti ympärivuotisuutta ja kansainvälisyyttä

Kaavatyön tavoitteellinen lähtökohta on, että oikeusvaikutteinen rakenneyleiskaava mittakaavaan 1: 20 000 on valmis kunnanvaltuuston käsiteltäväksi viimeistään loppuvuodesta 2024.

5.3 Osallisten tavoitteet osayleiskaavan laadinnalle

Toisen kaavaehdotuksen valmistelun alkuvaiheessa pidettiin kaikille avoin yleisötilaisuus, jossa esiteltiin kaavaprosessin tilaa ja tehtiin tavoitteiston kirkastamiseksi ryhmätöitä. Ryhmät tarkastelivat vuonna 2011 nähtävillä ollutta ja tilaisuutta varten tehtyä alustavaa ehdotusta usean eri teeman kautta.

Ensimmäisen ryhmän tehtävänä olisi keskustella rakentamisesta kestäväen kehityksen mukaisesti vertaillen kaavakarttoja. Työryhmä pohti riittävätkö kaavassa osoitetut alueet, jos rakentamista tiivistettäisiin ja että onko rakentamisen ulkopuolelle jäävien alueiden määrä sopiva suhteessa rakennettavaksi tarkoitettuihin. Ryhmä pohti myös uusien alueiden vaiheistusta; ensisijaisia ja laajentumisen alueita sekä reservialueita että ehdotusten kaavamääräysten muuntojoustavuutta.

Toisen ryhmän oli tarkoitus tutkia kaavakarttoja tavoitteen ”*Luonnonympäristöä kunnioittavat matkailualueet, jonka vetovoimana toimivat hiljaisuus, erämaaluonto, reitistöt, revontulien katselupaikat, yötön yö ja porotalous.*” näkökulmasta. Matkailupalvelulle varattujen alueiden ja osoitettujen reitistöjen riittävyttä pohdittiin. Osalliset osoittivat kaava-alueelta hiljaisimmat alueet ja paikat, jossa parhaat paikat ihastella revontulia. Ryhmä arvioi myös taukopaikkarakennetta ja miten porotalous olisi mahdollista yleiskaavalla saada osaksi matkailun vetovoimaa.

Illan kolmas ryhmä arvioi sitä, miten kaavaratkaisut turvaavat alueella saamelaiskulttuurin ja porohoidon toimintaedellytyksiä. Ryhmässä käsiteltiin erityisesti 2022 ehdotuksen merkintöjä ja määräyksiä todeten mm. kesälaiduntamisen ja vasomisen alueiden erottamisen toisistaan turhaksi. Ryhmä arvioi myös rakentamisen alueiden ja poron luontaisen kierron suhdetta sekä yleisesti toimintojen yhteensovittamista.

Neljännän ryhmän tarkasteltaviin kuului edellisestä ehdotuksesta saadun palautteen perusteella erinäisiä seikkoja; Taatsavaaraan osoitettua moottoriurheilualuetta, koiratilojen sovittamista kaava-alueelle, teollisuus- ja työpaikkoalueiden sijainteja sekä Kilpisjärven kesäkäytön tarpeita yleiskaavatasolla.

6. Suunnittelun vaiheet

6.1 Suunnittelun tarve

Kilpisjärvellä ei ole oikeusvaikutteista yleiskaavaa. Alueen arvojen ja muun muassa poroelinkeinoon turvaamiseksi on nähty tarpeelliseksi laatia yleiskaava, joka osoittaa alueet, joille muuttuva maankäyttö kohdistuu ja määrittää näiden ulkopuolisille alueille luonto- ja kulttuuriarvoja tukevat toimet. Rakentamisen ulkopuolelle jäävät alueet on tavoitteena säilyttää pitkälti nykyisessä käytössä ja turvata niiden kestävä käyttö myös tulevana vuosikymmeninä.

6.2 OAS ja luonnos

Osallistumis- ja arviointisuunnitelma asetettiin nähtäville (MRL 63 §) 12.3.2012. Ensimmäinen viranomaisneuvottelu järjestettiin 27.3.2012. Valmisteluvaiheen kuuleminen (MRL 62§, MRA 30§) oli 3.9. - 30.9.2012 ja luonnoksesta sai antaa palautetta.

6.3 Ensimmäinen ehdotus

Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaiset neuvottelut pidettiin 10.4.2012, 9.3.2021 ja 5.5.2021 sekä poronhoitolain 53 §:n mukaiset neuvottelut 3.3.2021 ja 16.3.2021.

Ensimmäisen kaavaehdotuksen kuuleminen järjestettiin 1.6.–16.7.2021. Kaavaehdotuksesta annettiin 8 lausuntoa ja neljä mielipidettä. Palautteen koonti ja vastine ovat tämän selostuksen liitteenä.

Kaavaehdotusvaiheessa saadun palautteen perusteella kunta totesi, ettei kaavaa ole mahdollista viedä hyväksymiskäsittelyyn. Nähtävillä pidetyssä yleiskaavaehdotuksessa on vielä merkittäviä puutteita kaavamerkinnöissä, -määräyksissä ja vaikutusten arvioinnissa. Lisäksi erityisesti on tarpeen tarkistaa luontoselvityksiä ja arvioitava asianmukaisesti vaikutukset Natura-alueiden suojeluperusteisiin. Tehtävien täydennysten ja korjausten jälkeen kaavaehdotus tulisi asettaa uudelleen nähtäville. Enontekiön kunta päätyi siihen, että kaavan valmiiksi saattaminen edellyttää kaavoituskonsultin vaihtamista.

6.4 Toinen ehdotus

Viranomaisten kanssa pidettiin työneuvottelu 14.12.2022 suunniteltujen selvitysten riittävydestä.

Toista ehdotusvaihetta varten laadittiin luontoselvitys ja meluselvitys, jotka ovat tämän selostuksen liitteinä. Kaavaselostus kirjoitettiin uudestaan ja sitä laajennettiin erityisesti vaikutusten arvioinnin osalta. Vaikutukset pohjavesiin ja arvokkaisiin geologisiin muodostumiin, maisemaan, poronhoitoon ja saamelaiskulttuuriin ovat kappaleessa 9. Kunta laatii parhaillaan vesihuollon yleissuunnitelmaa toisen kaavaehdotuksen perusteella, sen yleiskaavatasoiset ratkaisut on huomioitu kaavakartalla. Myös Luonnonsuojelulain 65 §:n mukainen Natura-arviointi yleiskaavan toteuttamisen vaikutuksista Natura-alueisiin laadittiin yhteistyössä Metsähallituksen kanssa sisältäen toimenpideohjelman. Natura-vaikutusten arviota laajennettiin koskemaan kaikkia laadittavana olevia kuntakaavoja osayleiskaavan alueella. Arviointi on toimitettu lausunnon ELY-keskukseen.

Vuorovaikutuksen ja osallisten tarpeiden sekä tiedottamisen että suullisen palautteen koontin vuoksi järjestettiin avoin työpaja, paliskuntaneuvotteluja, viranomaisten kanssa työneuvotteluja, maanomistajatapaamisia Metsähallituksen kanssa sekä neuvottelu saamelaiskäräjien kanssa.

Toinen ehdotus valmistui 28.6.2024 kunnanhallituksen käsittelyyn.

[täydentyy

pv.pv.vvvv § xx Kunnan toimielin, 2. kaavaehdotuksen käsittely

pv.-pv.vvvv Kaavaehdotus 2. julkisesti nähtävillä (MRL 65 § ja MRA 27 §)

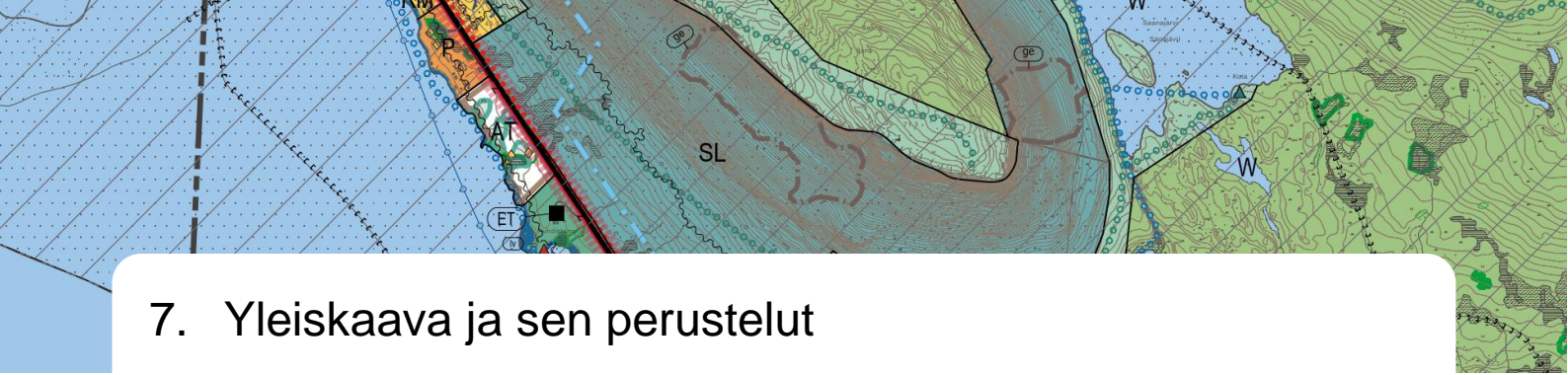
pv.pv.vvvv Viranomaisneuvottelu (MRL 66 § ja MRA 26 §)

pv.pv.vvvv § xx Kunnan toimielin hyväksyi kaavaehdotuksen

pv.pv.vvvv § xx Kunnanvaltuusto hyväksyi kaavaehdotuksen]

6.5 Vaihtoehdot ja niiden vertailu

Kilpisjärven yleiskaava on muotoutunut toiseksi kaavaehdotukseksi luonnoksen ja ensimmäisen ehdotuksen sekä alustavan toisen ehdotuksen kuulemisvaiheiden myötä. Toisen kaavaehdotuksen ratkaisut tukevat paitsi kunnan asettamia tavoitteita parhaalla tavalla myös osallisten palautteen perusteella ne ovat myös sosiaalisesti kestäviä. Kaavaratkaisujen valintaan on vaikuttanut asiantuntijoiden tekemä vaikutusten arviointityö arvokkaan luontoympäristön ja maiseman vaalimiseksi. Valmistuneen toisen ehdotuksen aluevarauksissa on huomioitu valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja maakuntakaava edeltäneitä vaihtoehtoja selkeämmin.

7. Yleiskaava ja sen perustelut

7.1 Kaava-alueen rajaus

Osayleiskaava-alue rajautuu etelässä Peerajärven eteläpuolen rantavyöhykkeelle, lännessä valtakunnan rajaan, pohjoisessa Ahdaskurun kivihoivisillan pohjoispuolelta Jiekkakselle ja idässä tunturialueisiin siten, että kaavoitettavaan alueeseen kuuluu mm. Saanajärvi, Tshakkajärvi, Ailakkavaaran länsirinne, Golggotoaivit ja Mukkavaara.

7.2 Yleiskaavan kuvaus

Suunnittelualueetta on tarkasteltu kokonaisvaltaisesti siten, että osoitettaessa uusia aluevarauksia huomioidaan kunnan osa-alueen kehittämistarpeet, suojelu- ja virkistysarvot sekä elinkeinojen harjoittaminen. Kaavan aluerakenne ja eri maankäyttöalueiden suhde toisiinsa perustuu taajama-alueiden ja niitä ympäröivien alueiden vuorovaikutukseen sekä paikallisten kylämäisten alueiden kehittämiseen.

Yhdyskuntarakenteen hajautumista pyritään hallitsemaan osoittamalla aluevarausten keskinäinen toteuttamisjärjestys: ensisijaiset alueet, laajentumiset alueet ja tavoitevuotta pidemmän aikavälin reservialueet. Täysvärisinä osoitetut rakentamisen alueet on tarkoitettu ensimmäisinä täydentyviksi ja ehtyviksi. Mikäli alueilla rakentaminen vähäistä merkittävämpää, tulee alueiden rakentaminen ratkaista asemakaavoittamalla. Uudet mahdolliset laajentumisen alueet on kaavakartalla osoitettu kehävärillä ja valkoisella pohjalla. Alueet on valittu teknistaloudellisesti kestävästi täydentämään olemassa olevaa rakennetta, mikäli vastaavat alueet on otettu jo käyttöön. Värireunus ja kirjainmerkinnät osoittavat maankäyttömuodon. Mikäli osayleiskaava-alueen kehitys olisi huomattavasti ennustettua voimakkaampaa, on yleiskaavassa esitetty katkoviivalla ja /res-määreellä ns. pitkän aikavälin reservialueet. Alue voidaan ottaa käyttöön, kun samalla maankäyttömerkinnällä osoitettu viereinen laajentumisen alue on lähes toteutunut. Laajentumisalueiden ja reservialueiden toteuttaminen edellyttää asemakaavaa. Ennen asemakaavoitusta, tai muuta käyttötarkoitusta osoittavaa toimitusta, alue on Poronhoitoon valtaosin tarkoitettua aluetta (MPo).

Suunnitellut palveluiden ja työpaikkojen alueet ovat hyvin eri väestöryhmien saavutettavissa ja toisaalta ne sijoittuvat asuinalueiden läheisyyteen siten, ettei henkilöauton käytölle ole juurikaan tarvetta. Liikenneturvallisuuksia sekä kävelyn ja pyöräilyn edellytyksiä on kaavamerkinnöin parannettu. Kaavalla edistetään luonnon kannalta arvokkaiden ja herkkien alueiden monimuotoisuuden säilymistä ja viheralueiden välisiä ekologisia yhteyksiä. Rakentamiselle tarkoitettut alueet eivät pirsto yhtenäisiä luontoalueita eivätkä viljelykäytössä olevia peltoja.

Ympäristön arvot ovat olleet lähtökohtana kaavamerkinnöille ja määräyksille. Siten tarkemmassa suunnittelussa ja rakentamisessa on otettava huomioon maiseman ja kulttuuriympäristön ominaispiirteet. Valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita on vaalittu tarkoituksen mukaisin kaavamerkinnöin ja määräyksin. Kaavalla on siten myönteisiä vaikutuksia maisema-alueen vaalimiseksi ja se osaltaan edistää arvojen säilymistä.

Kaava osaltaan pyrkii vähentämään myös olemassa olevien ympäristöhaittojen vaikutuksia, mm. uusia asuinalueita ole osoitettu mahdolliselle liikenteen melualueelle, ja tulvan sekä sulamisvesien riskialueet on kaavassa esitetty.

7.2.1 Aluevaraukset

Tässä luvussa esitellään aluevarausten tavoitteet ja muita aluevarausten määrittelyssä huomioituja asioita. Itse kaavamääräykset esitellään myöhemmin kaavaselostuksessa.

Poronhoitoon valtaosin tarkoitettu alue (MPo)

Valtaosa kaava-alueesta on osoitettu aluemerkinällä, jolla alue osoitetaan valtaosin poronhoidon käyttöön. Aluetta saa käyttää vähäisissä määrin myös muuhun tarkoitukseen, kunhan toiminnasta ei aiheudu haittaa poronhoidolle. Saanan lähistölle sallitaan virkistykseen liittyvien rakenteiden ja reittien rakentaminen, mutta

myös näiden suunnittelussa tulee huomioida porojen laiduntaminen. Poronhoidon vuodenkierto on huomioitu alueen käytön rajaamisessa: vasomisaikana alueella ei saa esiintyä häiriötä.

Retkeilyalue (VR)

Kaava-alueella on toiseksi eniten retkeilytoimintoihin varattuja alueita. Myös näillä alueilla tulee huomioida porojen laiduntaminen. Retkeilyalueet sijaitsevat paikoissa, joissa vierailijoiden voidaan olettaa käyvän: Saanan ympäristössä ja Salmivaaralla.

Luonnonsuojelualue tai luonnonsuojelualueeksi perustettavaksi tarkoitettu alue (SL)

Kaava-alueelle sijoittuu myös luonnonsuojelualueita, joilla kiinnitetään erityistä huomiota luonto- ja ympäristöarvojen turvaamiseen. Nykyisiä luonnonsuojelualueita esitetään paikoin laajennettaviksi. Myös laajennusalueet on osoitettu tällä aluevarausmerkinnällä.

Kyläalue (AT)

Kyläalueet keskittyvät jo rakennetuille alueille ja niiden välittömään läheisyyteen. Kyläalueilla rakentaminen muodostaa tiivistä, kylämäistä asutusta ja uusien rakennusten tulee sopia sijoituksen, koon, materiaalien ja julkisivuvärien osalta alueen nykyiseen rakennuskantaan ja kyläkuvaan. Rakennuspaikan rakennusten tulee muodostaa luonteva pihapiiri.

Pientalovaltainen asuntoalue (AP)

Alueet on tarkoitettu pääasiassa asuinrakentamista varten, mutta alueelle voidaan myös sijoittaa sellaisia palveluita, jotka ovat asumisen näkökulmasta tarpeellisia. Nämä toiminnot eivät saa aiheuttaa ympäristöönsä häiriötä.

Porotila-alue (APO)

Alue on tarkoitettu poroelinkeino toiminnan mahdollistamiseen. Lisäksi alueilla saa olla majatalotoimintaan ja siihen liittyvään asumiseen tarvittavia rakennuksia. Kaavamääräyksessä on huomioitu porotilan mahdolliset vaikutukset vesistöihin asettamalla tietyille toiminnoille rajoituksia.

Palvelujen ja hallinnon sekä liike- ja työpaikkarakentamisen alue (P)

Alueelle sijoitetaan pääasiassa julkisia ja yksityisiä palveluja, hallinnon toimintoja sekä liiketiloja. Alueelle saa lisäksi rakentaa toimintaan liittyviä asuinrakennuksia.

Loma-asuntoalue (RA)

Alueet on osoitettu pääasiassa toteutuneiden loma-asuntojen ja osittain asemakaavojen mukaisesti. Alueella sallitaan ympärivuotinen asuminen, mikäli se soveltuu alueen muuhun maankäyttöön.

Matkailupalvelujen alue (RM)

Alue mahdollistaa monipuolisten matkailupalvelujen tuottamisen. Myös näillä alueilla on sallittu lomarakentamisen lisäksi ympärivuotinen asuminen, mikäli se soveltuu alueen muuhun maankäyttöön.

7.2.2 Osayleiskaavamerkinnot ja -määräykset

Alueiden käyttötarkoitukset

Kyläalue

Alue on tarkoitettu tiiviiseen kylämäiseen asumiseen ja sitä palvelevien majoitus-, liike-, palvelu- ja toimitilarakennusten rakentamiseen. Toiminnasta ei saa aiheutua ympäristöön melua, tärinää, ilman tai veden pilaantumista tai muuta merkittävää häiriötä. Uusien rakennusten tulee sopia sijoituksen, koon, materiaalien ja julkisivuvärien osalta alueen nykyiseen rakennuskantaan ja kyläkuvaan.

Rakennuspaikalle saa rakentaa yhden enintään kaksiasuntoisen asuinrakennuksen, sekä yhden 1½-kerroksisen sivuasunnon, yhden saunarakennuksen sekä talousrakennuksia. Nykyisiä asuinrakennuksia saa korjata nykyisessä laajuudessaan rakennusoikeuden estämättä.

Rakennuspaikan rakennusten tulee muodostaa luonteva pihapiiri. Alueen rakentamisen ja muiden toimenpiteiden yhteydessä tulee kiinnittää erityistä huomiota maisema- ja kyläkuvan sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten, rakenteiden, tiestön, kasvillisuuden, vesistöolojen ja näkymien säilymiseen.

AP

Pientalovaltainen asuntoalue

Alueet on tarkoitettu pääasiassa asuinrakentamista varten. Merkinän alueille saa sijoittaa myös asumiselle tarpeellisia julkisia ja yksityisiä palveluja sekä pienimuotoisia majoitus-, liike-, palvelu- ja työtiloja. Toiminnasta ei saa aiheutua ympäristöön melua, tärinää, ilman tai veden pilaantumista, raskasta liikennettä tai muuta häiriötä.

APO

Porotila-alue

Alueelle saa sijoittaa poroelinkeinotoimintaa palvelevien rakennusten ja rakennelmien lisäksi majatalotoimintaan tarkoitettun rakennuksen ja toimintaan liittyvän asumisen tarpeita varten asuinrakennuksia. Ranta-alueilla tulee ehkäistä sulamisvesien valuminen vesistöön esimerkiksi tarhapohjan kyntämisellä valumissuuntaa vastaan. Ruokintapaikan heinän- tai rehunjakopisteestä tulee olla vähintään 10 metrin suojavyöhyke vesistöön.

Vähimmäistilavaatimus alueella on enintään 50 poroa hehtaarille.

Mpo

Poronhoitoon valtaosin tarkoitettu alue

Alueella olevaa maata saa käyttää vähäisissä määrin myös asukkaiden ja toimijoiden muuhun toimintaan, mutta sillä tavoin, ettei siitä aiheudu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Alueelle ei saa aiheutua ympäristön (esim. ihmisten, kotieläinten, liikenteen tai muiden äänten) aiheuttamaa häiriötä vasomisaikana. Alueella on valtakunnallisesti merkittävän Saanatunturin lähimaisema-alueetta, jolla sallitaan virkistykseen liittyvien rakenteiden ja reittien rakentaminen luonnon kulumisen estämiseksi. Alueelle kohdistuvissa toiminnoissa ja suunnitelmissa tulee huomioida maisema-arvot ja porojen laiduntaminen. Aluetta koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä on pyydettävä paliskunnan lausunto.

P

Palvelujen ja hallinnon sekä liike- ja työpaikkarakentamisen alue

Alue varataan pääasiassa julkisille ja yksityisille palveluille sekä hallinnolle sekä liiketilojen rakentamista varten. Alueelle voi sijoittaa liike-, toimisto- ja palvelutyöpaikkoja, ympäristöhäiriötä aiheuttamatonta tuotantoa ja näihin liittyvää opetus- ja hoivatoimintaa, myymälätilaa sekä pienimuotoista varastointia. Palvelurakennusten lisäksi alueelle saa sijoittaa toimintaan liittyvän asumisen tarpeita varten asuinrakennuksia. Toiminnan laatuun ja rakennetun ympäristön ilmeeseen kiinnitetään sijainnista johtuen erityistä huomiota.

RA

Loma-asuntoalue

Alue varataan loma-asumisen alueeksi. Alueen suunnittelussa on huomioitava rakennusten ja rakennelmien sovittaminen maisemaan, luonnonympäristön laadun säilyminen ja vesihuollon järjestäminen. Alueella on sallittu ympärivuotinen asuminen, mikäli se soveltuu alueen muuhun maankäyttöön.

RM

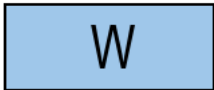
Matkailupalvelujen alue

Alue varataan monipuolisten matkailupalvelujen rakentamiseen. Alueen suunnittelussa on huomioitava liikennejärjestelyjen toimivuus ja turvallisuus, esteettömyys, rakennusten ja rakennelmien sovittaminen maisemaan, luonnonympäristön laadun säilyminen ja vesihuollon järjestäminen. Alueella on sallittu lomarakentamisen lisäksi ympärivuotinen asuminen, mikäli se soveltuu alueen muuhun maankäyttöön.

Yleinen pysäköintialue

Merkintä osoittaa ohjeellisen sijainnin. Tarkemmalla suunnittelulla rajattava alue on tarkoitettu yleisen pysäköinnin tarpeisiin. Alueella ei saa leirytyä.

Vesialue

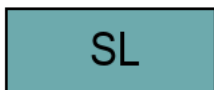
Virkistysalue

Alueella sallitaan virkistykseen, liikuntaan ja urheiluun liittyvä rakentaminen.

Retkeilyalue

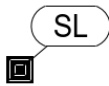
Alueelle kohdistuvissa toiminnoissa ja suunnitelmissa tulee huomioida porojen laiduntaminen. Alueella sallitaan virkistykseen liittyvien reittien rakentaminen luonnon kulumisen estämiseksi.

Luonnonsuojelualue tai luonnonsuojelualueeksi perustettavaksi tarkoitettu alue

Luonnonsuojelualueeksi osoitetulle alueelle ei saa suunnitella toimenpiteitä, jotka vaarantavat tai heikentävät sen luonto- ja ympäristöarvoja.

Kohde- ja viivamerkinnot

Luonnonsuojelulain mukainen kohde.

Luonnonsuojelulain mukaisen kohteen alueelle ei saa suunnitella toimenpiteitä, jotka vaarantavat tai heikentävät suojeltavan lajin (Kalkkihuurresammal) esiintymispaikkaa

Pientalokohde

Kohteelle saa sijoittaa kaksiasuntoisten pientalon asumistarkoitukseen, jonka rakennusoikeus on 300 k-m².

Matkailupalvelujen kohde

Matkailupalvelujen aluetta pienimuotoisempi monipuolisten matkailupalvelujen rakentamiseen tarkoitettu kohde. Kohteen suunnittelussa on huomioitava liikennejärjestelyjen toimivuus ja turvallisuus, esteettömyys, rakennusten ja rakennelmien sovittaminen maisemaan, luonnonympäristön laadun säilyminen ja vesihuollon järjestäminen. Rakennusoikeutta Mallan pysäköinnin ja Muotkatakan kohteilla on enintään 100 k-m² ja Peeran lomakylän kohteella 600 k-m².

Raideliikenteen kehittämiseksi selvittettävä yhteys

Merkittävästi parannettava valtatie

Kokoojatie

Laskennallinen tieliikenteen melualue

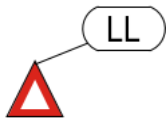
Aluerajaus osoittaa yleispiirteisesti maantieliikenteen 45 dB päivämeluvyöhykkeen ennustetilanteessa vuonna 2050. Rakennusten suunnittelussa ja sijoituksessa on huomioitava, että valtioneuvoston päätöksen mukaiset melutason ohjearvot ulko- ja sisätiloissa toteutuvat uudis- ja korjausrakentamisessa sekä mahdolliset muutokset melualueessa tiemuutosten myötä.

Ohjeellinen kokoojakatu

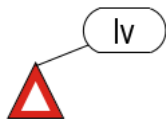

Ohjeellinen jalankulun ja pyöräilyn yhteys

Lentosatama

Kohdemerkintä osoittaa sataman ohjeellisen sijainnin. Tarkemmalla suunnittelulla rajattava alue varataan satamalaiturille ja satamatoimintaan välittömästi liittyville rakenteille ja toiminnoille. Alueelle saa rakentaa satamatoimintaa palvelevia rakennuksia ja rakennelmia.

Venavalkama/-satama

Kohdemerkintä osoittaa sataman ohjeellisen sijainnin. Tarkemmalla suunnittelulla rajattava alue varataan satamalaiturille ja satamatoimintaan välittömästi liittyville rakenteille ja toiminnoille.

Virkistyskohde, reitin levähdyspaikka

Levähdyspaikalle saa rakentaa retkeilyä tukevia taukopaikkarakenteita.

Ohjeellinen hiihtoreitti

Ohjeellinen ulkoilu-/retkeilyreitti

Ohjeellinen uusi ulkoilu-/retkeilyreititarve

Moottorikelkkaura

Luontoarvojen kannalta huomioitava kohteet:

Kohde on vesilain 2. luvun 11 §:n mukainen vesiluonnon suojelutyypin, jonka tilan vaarantaminen on kiellettyä.

Alue on metsälain 10 §:n mukainen erityisen arvokas elinympäristö, joiden säilyminen on turvattava. Osa-alueen luontoarvojen tila tulee selvittää alueen tarkemmassa suunnittelun yhteydessä.

— lehto — puronvarsi — suo

Luonnonsuojeluasetuksen mukaisen uhanalaisen tai silmälläpidettävän lajien elinympäristö, joiden säilyminen on turvattava.

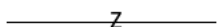
Merkittävää sammalajistoa ja sammalille tärkeitä elinympäristöjä. Alueelle kohdistuvassa suunnittelussa tulee huolehtia siitä, että maankäyttöratkaisun toteuttamisen soveltuvuus osa-alueella selvitetään siten, että osa-alueen luontoarvot turvataan.

— 1-luokka — 2-luokka — 3-luokka

Muinaisjäännösosa-alue ja/tai -kohde

Muinaismuistolaililla (295/1963) rauhoitettu kiinteä muinaisjäännös. Kohteen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty. Kohdetta koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä on pyydyttävä alueellisen vastuumuseon lausunto.

Suurjännitelinja

Vesihuoltolinja

Uusi vesihuoltolinja, sijainti ohjeellinen

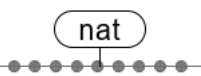
Yhdyskuntateknisen huollon alue/kohde

Alue varataan voimaloita, vedenottoa, vedenpuhdistamoa ja sähköasemia varten. Suunnittelussa on huomioitava alueiden käytöstä aiheutuva liikenne.

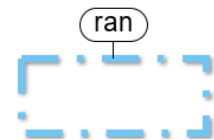
Erityisominaisuuksia ilmaisevat rasteri- ja viivamerkinnot

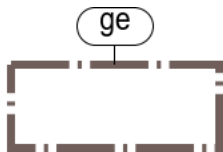
Ominaisuusmerkinnällä on esitetty Natura 2000-verkoston valtioneuvoston päätöksien mukaiset kuuluvat tai Natura 2000-verkoston ehdotetut maa- ja vesialueet.

Ominaisuusmerkinnällä on esitetty Natura 2000-verkoston valtioneuvoston päätöksien mukaiset kuuluvat tai Natura 2000-verkoston ehdotetut viivamaiset kohteet, kuten joet, purot ja norot.

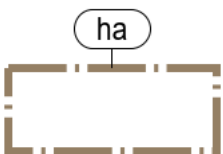

Valtion rantojen suojeluohjelman osa-alueella tulee rakentaminen ratkaista kaavoituksella. Rakentamisen ulkopuolelle jäävät alueet tulee säilyttää mahdollisimman luonnontilaisina.

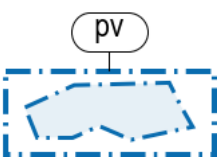
Valtakunnallisesti arvokas geologinen muodostuma

Alueen erityispiirteitä haitallisesti muuttavat toimenpiteet ovat kiellettyjä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä arvokkaan geologisen muodostuman suojeluun ja hoitoon.

Paikallisesti arvokas harjualue

Erityistä huomiota on kiinnitettävä arvokkaan geologisen muodostuman suojeluun ja hoitoon. Maankäytössä on pyrittävä siihen, että maanpintaa rikotaan mahdollisimman vähän ja rakentamattomat osat tulee säilyttää luonnontilaisina.

Tärkeä tai vedenhankintaan soveltuva pohjavesialue ja sen varsinainen muodostumisalue

Alueella on otettava huomioon pohjaveden suojelu siten, että sen käyttömahdollisuuksia, laatua tai riittävyttä ei vaaranneta. Ympäristönsuojeluviranomaisille on suunnittelu- ja rakentamistoimenpiteiden yhteydessä varattava mahdollisuus lausunnon antamiseen.

Tulva-alue

Kilpisjärvelle ja Peerajärvelle on määritetty harvinaiset tulvatilanteet kerran sadassa vuodessa (1/100a) Tulvariskien alustava arviointi Tornionjoen-Muonionjoen vesistöalueella, II Suunnittelukausi raportissa. Kilpisjärven ja Peerajärven tulvariskejä arvioitiin maaston korkeusmallin ja vesistöjen keskivedenkorkeuksien avulla karttatarkasteluna. Lisäksi käytettiin Kilpisjärven ja Peerajärven vedenkorkeuden havaintoasemien tietoja 1/100a.

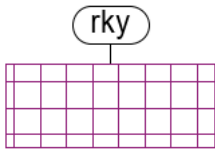
Yleiskaavakartalla on aluerajaukset 1/100a ja alue, joka on 1 metrin yläpuolella tilannetta 1/100a.

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Saanatunturi kuuluu käsivarren suurtunturien valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen, jonka arvo perustuu ainutlaatuisiin geologisiin arvoihin ja luontoarvoihin. Maisema-alueella korostuvat saamelais- ja poronhoitokulttuurin pitkän historian synnyttämät maisemakerrostumat. Kulttuuriperinnöltään monipuoliset matkailumaisemat yhdistyvät herkkään tunturiluontoon ja elinvoimaisen poronhoidon maisemaan. Alueen kehittämisen ja suunniteltujen toimintojen

lähtökohtana tulee ensisijaisesti olla tunturimaisema-arvojen turvaaminen. Valtakunnallisessa inventoinnissa mainittujen rakennusten korjaustöistä sekä muun ympäristön olennaisista muutoksista on pyydyttävä alueellisen vastuumuseon lausunto.

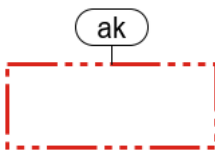

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY-kohteet)

Valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteet tulee säilyttää. Alueella tapahtuva rakentaminen, ympäristöhoito ja muu maankäyttö tulee sopeuttaa alueen maisemallisiin, kulttuurihistoriallisiin ja rakennustaiteellisiin arvoihin. Alueelle ominaisia piirteitä, maisematilaa ja näkymiä ei saa rikkoa. Maisemakuvan sekä kulttuuri- ja rakennushistorian kannalta merkittävistä rakennuksista ja rakennelmista tulee huolehtia. Uudet rakennukset tulee mahdollisuuksien mukaan nykyisten teiden varsille ja vanhojen rakennuspaikkojen tuntumaan. Rakentamisessa tulee suosia alueen perinteistä rakentamistapaa ja sille ominaisia rakennusmateriaaleja ja värejä. Ennen ympäristöä muuttaviin toimenpiteisiin tai merkittäviin rakennushankkeisiin ryhtymistä tulee museoviranomaisille varata tilaisuus lausunnon antamiseen. Alueella ei saa suorittaa maisemaa muuttavaa toimenpidettä ilman MRL 128 §:n mukaista maisematyölupaa.

Osayleiskaavan RKY-kohteet:

1. Ahdaskurun kiviholvisilta
2. Kilpisjärven matkailuhotelli

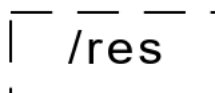
Asemakaavoitettu alue

Ympäristömuutoksia kuvaavat merkinnät ja indeksit

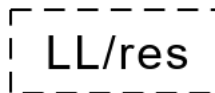
Uudet mahdolliset laajentumisen alueet

Alue on varattu täydentämään olemassa olevaa rakennetta, mikäli vastaavat alueet on otettu jo käyttöön. Värireunus ja kirjainmerkinnät osoittavat maankäyttömuodon. Alueen toteuttaminen edellyttää asemakaavaa. Ennen asemakaavoitusta, tai muuta käyttötarkoitusta osoittavaa toimitusta, alue on porohoitoon valtaosin tarkoitettua aluetta (Mpo).

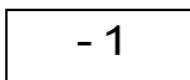
Pitkän aikavälin reservialuealue

Alue voidaan ottaa käyttöön, kun samalla maankäyttömerkinnällä osoitettu viereinen laajentumisen alue on lähes toteutunut. Alueen toteuttaminen edellyttää asemakaavaa. Ennen asemakaavoitusta, tai muuta käyttötarkoitusta osoittavaa toimitusta, alue on virkistysaluetta (VR), Retkeilyaluetta (VR) tai porohoitoon valtaosin tarkoitettua aluetta (Mpo).

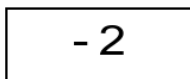
Ohjeellinen mahdollisen helikopteritoiminnan laajentumisen alue

Ennen alueen toteuttamista on ratkaistava jätevesien ja hulevesien käsittely niin, että alueen toteuttamisesta ja kopterikentästä ei aiheudu pinta- ja pohjavesien pilaantumisen vaaraa.

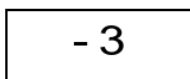

Alue, jolla sulamisvedet asettaa maankäytölle erityisiä vaatimuksia.

Alueen tarkemmassa suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huomioida rinteiden sulamisvedet huolellisesti.

Alueen tarkemmassa suunnittelussa ja toteutuksessa tulee selvittää erikseen luontoarvot.

Alueelle voidaan sijoittaa ohjelma- ja eläinpalveluita, kuten koiravaljakkotoimintaa.

7.2.3 Koko kaava-alueetta koskevat yleismääräykset

Osayleiskaava on MRL 42 §:n mukainen oikeusvaikutteinen yleiskaava.

Koko osayleiskaavan alue on erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettua aluetta ja saamelaiden kotiseutualueita. Yleiskaavan mukaisia toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa on otettava huomioon poronhoitolain takaama vapaa laidunnusoikeus.

Valtakunnallisesti poikkeuksellisen pitkäikäinen ja monipuolinen kulttuuriympäristön vetovoima-alue voi uudistua ja sopeutua ajan tuomiin muutoksiin siten, että tarkemmalla suunnittelulla edistetään kulttuuriympäristön kestävä käyttöä ja hoitoa sekä vahvistetaan alueen poroelinkeinojen säilyttämistä ja mahdollistetaan uudenlaisten elinkeinotoimintojen syntymistä. Suojeltavan rakennuskannan läheisyyteen rakennettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota rakennusten sijoitteluun ja rakennusten arkkitehtuuriin ja sovitettava se huolella ympäröivään taajamakuvaan ja maisemaan. Vähäistä merkittävämpi alueiden rakentaminen tulee ratkaista ensisijaisesti asemakaavoittamalla. Rakennetuilla ja rakennettavilla alueilla tulee ehkäistä hulevesien muodostumista ja niihin kohdistuvaa laatuhahtaa. Hulevedet on pyrittävä käsittelemään ja hyödyntämään syntypaikaltaan. Mikäli hulevedet johdetaan pois syntypaikaltaan, on järjestelmän oltava hulevesiä suodattava ja viivytävä. Toteuttamisessa tulee huolehtia myös rakentamisen aikaisista hulevesien hallinnasta.

Tarkemmassa suunnittelussa tulee selvittää onko jalankulun ja pyöräilyn väylän toteuttaminen mahdollista valtatieyhteyteen. Suunnittelussa otetaan huomioon kaikki liikkumismuodot, liikenneturvallisuus ja esteettömyys. Valtatien mahdolliset melu- ja värinävaikutukset ja suojaamistarpeet arvioidaan asemakaavoituksessa ja tarkemman suunnittelun yhteydessä, ennen alueiden ja/tai liikenneväylien parantamistoimien toteuttamista. Rakennuspaikalle tulee olla hyväksytty kulkuyhteys. Jos kulkuyhteys järjestetään maantieltä, on rakennusluvan myöntämisen edellytyksenä voimassa oleva tieviranomaisen myöntämä liittymälupa.

7.3 Yleiskaavan suhde valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin

Maankäyttö- ja rakennuslain 24 §:n 2 momentin mukaan alueidenkäytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista. Tämä velvoite koskee oikeudellisesti kaikkea kaavoitusta.

Kilpisjärven osayleiskaava vastaa valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin mm. seuraavalla tavalla:

1. Toimivat yhdyskunnat ja kestävä liikkuminen

- Kaavalla tuetaan alueen elinvoimaa ja paikallisten vahvuuksien hyödyntämistä varaamalla alueita Kilpisjärven elinkeinoille, mm. poronhoidolle ja matkailulle.
- Kaavan uudet aluevaraukset sijaitsevat pääasiassa olemassa olevan rakennetun ympäristön läheisyydessä ja pitävät yhdyskuntarakenteen näin tiiviinä.
- Kaavassa on tukeuduttu mahdollisimman pitkälle nykyiseen tai suunniteltuun tieverkostoon sekä kunnallisteknisiin verkostoihin.
- Raideliikenteen kehittämiseksi selvitettävä yhteys mahdollistaa vähähiilisen liikennemuodon kehittämisen, mikäli se on tulevaisuudessa tarpeen. Toteutuessaan raideliikenne edistäisi myös alueen tarjoamien palvelujen saavutettavuutta ja tarjoaisi aiempaa tasavertaisempia mahdollisuuksia vierailijoille.
- Uudisrakentamisen myötä kyläkeskusta saa uusia asukkaita, jolloin mm. palvelujen kysyntä kasvaa.

2. Tehokas liikennejärjestelmä

- Kilpisjärvi sijaitsee lähellä valtakunnanrajaa ja toimii porttina EU:n ja Norjan välillä. Merkittävästi parannettava valtatie ja raideliikenteen kehittämiseksi selvitettävä yhteys turvaa kansainvälisesti merkittäviä liikenneyhteyksiä.

3. Terveellinen ja turvallinen elinympäristö

- Suunnittelualueella on huomioitu mahdollinen tulviminen ja valtatie aiheuttama melu.

- Alueelle ei osoiteta toimintoja, jotka voivat aiheuttaa merkittäviä ympäristö- ja terveyshaittoja.
- 4. Elinvoimainen luonto- ja kulttuuriympäristö sekä luonnonvarat**
- Alueen maisema- ja luontoarvot on huomioitu uusia aluevarauksia tehtäessä ja kaavamääräyksin.
 - Kaavassa on osoitettu maakuntakaavan ja tehtyjen selvitysten perusteella suojeltavia alueita tai kohteita.
 - Alueelle on varattu virkistys- ja retkeilyalueita. Retkeilyalueilla sallitaan virkistykseen liittyvien reittien rakentaminen luonnon kulumisen estämiseksi.
 - Valtaosa kaava-alueesta varataan poronhoitoalueeksi, mikä edistää saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen säilymistä. Poronhoitoon varatut alueet ovat laajoja ja yhtenäisiä, ja esimerkiksi paliskunnan vasotusalueelle tai sen läheisyyteen ei osoiteta muita toimintoja. Myös retkeilyalueille kohdistuvissa toimissa tulee huomioida porojen laiduntaminen.
- 5. Uusiutumiskykyinen energiahuolto**
- Suurjännitelinja pysyy nykyisjainnissaan valtatie vierellä, eikä se pirsto luontoa.

7.4 Yleiskaavan suhde maakuntakaavoitukseen

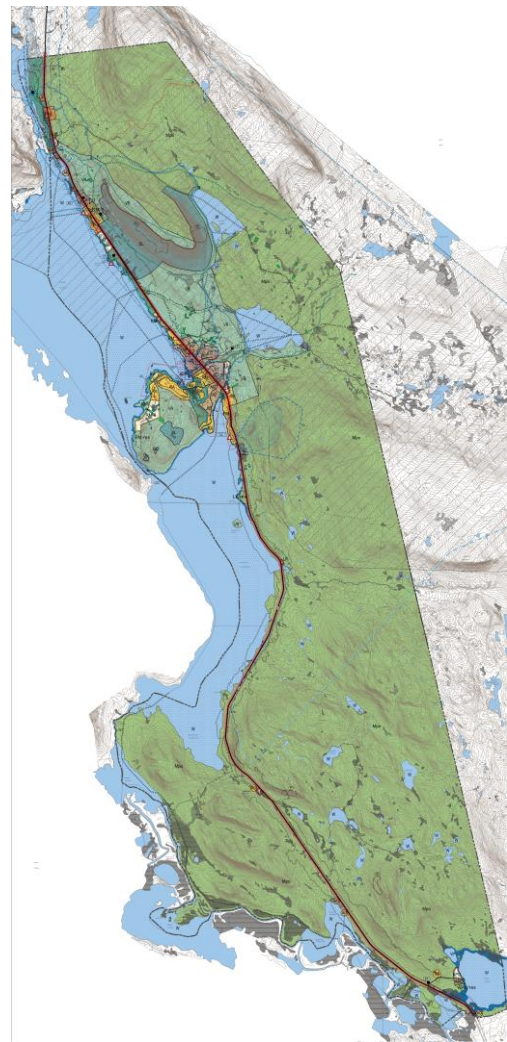
Maakuntakaavan aluevaraukset sekä muu sisältö on otettu osayleiskaavan laadinnassa huomioon. Osayleiskaava tarkentaa ja täsmentää kaavan aluevarauksia ja määräyksiä. Maakuntakaavan ja osayleiskaavan vertailussa tulee huomioida, että maakuntakaava on osayleiskaavaa yleispiirteisempi kaavataso, minkä vuoksi kaavamerkinnöissä ja -määräyksissä on mm. tarkkuustasoon liittyviä eroavaisuuksia.

Maakuntakaavassa osoitettu luontaistalous- ja poronhoitovaltainen alue on osoitettu yleiskaavassa poronhoitoon valtaosin tarkoitettuna alueena. Maakuntakaavassa sallitaan alueen käyttäminen myös muuhun toimintaan, kunhan se ei sanottavasti haittaa alueen pääkäyttötarkoitusta, poronhoitoa. Yleiskaavan kaavamääräys on maakuntakaavan hengen mukainen.

Maakuntakaavassa koko osayleiskaava-alue sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella. Saamelaisten kotiseutualueen kaavamääräyksessä viitataan lakiin saamelaiskäräjälaista (974/1995), jossa määritellään saamelaiskäräjien oikeus tulla kuulluksi ja neuvotella laissa määritellyistä toimenpiteistä. Näitä toimenpiteitä ovat muun muassa yhdyskuntasuunnittelu ja saamelaisten kulttuuriin kuuluvat elinkeinot. Lisäksi kaavamääräyksessä viitataan poronhoitolakiin, joka edelleen täsmentää poronhoitoelinkeinoon liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia. Osayleiskaavassa saamelaisten kotiseutualueeseen liittyvä neuvotteluvollisuus on sisällytetty muun muassa poronhoitoon valtaosin tarkoitettun alueen kaavamääräykseen, jossa sanotaan, että aluetta koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä on pyydettävä paliskunnan lausunto. Alueelle on lisäksi osoitettu porotila-alue ja retkeilyalueen kaavamääräyksessä mainitaan, että porojen laiduntaminen tulee huomioida alueelle kohdistuvissa toiminnoissa ja suunnitelmissa. Osayleiskaavalla pyritään turvaamaan saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset ennen kaikkea osoittamalla poronhoidolle laajoja, yhtenäisiä alueita, joilla mahdolliset muuhun toimintaan liittyvät toimenpiteet toteutetaan siten, ettei poronhoidon harjoittamisen olosuhteita vaaranneta.

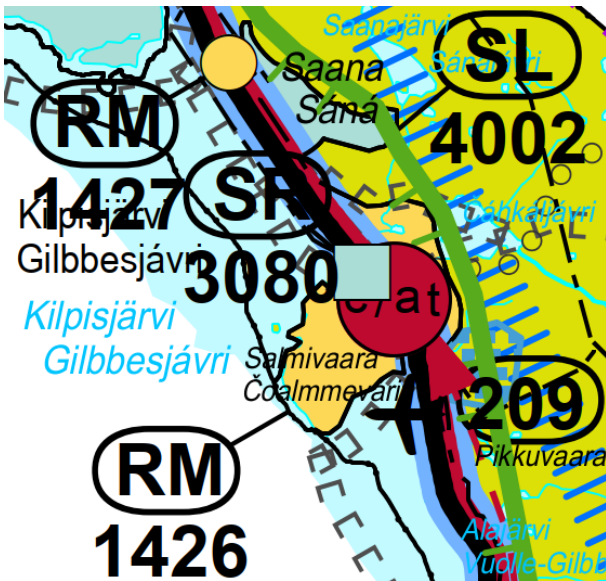

Ote Tunturi-Lapin maakuntakaavasta.

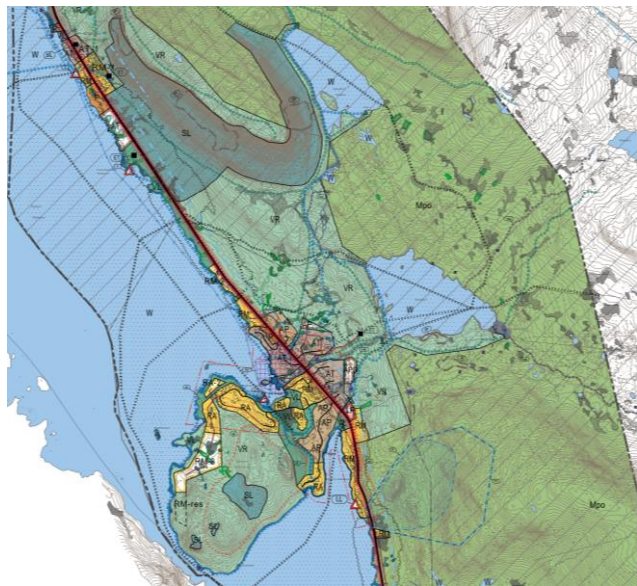

Kilpisjärven osayleiskaava.

Maakuntakaavassa Kilpisjärven taajama-alueelle on osoitettu keskustatoimintojen alue ja keskuskylä sekä matkailupalveluiden alue/-kohde. Osayleiskaavassa osoitetut asumisen ja matkailupalveluiden alueet vastaavat maakuntakaavassa osoitettuja keskuskylää ja matkailupalveluiden alueita. Maakuntakaavassa – maakuntakaavan yleispiirteinen suunnittelu- ja piirtotarkkuus huomioiden – koko Salmivaaran alue on osoitettu matkailupalveluiden alumerkinnällä, kun taas osayleiskaavassa alueelle on osoitettu matkailupalveluiden lisäksi retkeilyalueita ja luonnonsuojelualueita. Matkailualueet on lisäksi osoitettu vaiheistettuna siten, että keskustaa lähimmät alueet otetaan käyttöön ensimmäisenä ja kaukaisemmat alueet vasta sitten, jos muut aluevaraukset on jo käytetty. Saanan juurella on sekä maakuntakaavassa että osayleiskaavassa matkailupalveluille varattu kohde/alue. Maakuntakaavan ja osayleiskaavan välillä on vähäisiä poikkeavaisuuksia osayleiskaava-alueen eteläosassa: osayleiskaavassa valtatie 21 lähistölle on osoitettu yksittäisiä matkailupalveluiden kohteita, joita ei ole merkitty maakuntakaavaan.

Ote maakuntakaavasta keskuskylän ja Saanan alueilta.

Ote osayleiskaavasta, jossa näkyvät keskustaajaman toiminnot ja Saanan matkailupalvelualue, sekä luonnonsuojelualueita.

Sekä maakuntakaavassa että osayleiskaavassa mm. helikoptereiden käyttämälle lentopaikalle on osoitettu sijainti Kilpisjärven keskustaajaman eteläpuolelle. Valtatie 21 on osoitettu kummassakin kaavassa merkittävästi parannettavana tienä, ja kaava-alueen kautta on lisäksi kummassakin osoitettu raideliikenteen kehittämiseksi selvitettävä yhteys. Osayleiskaavassa raideyhteys on sijoitettu valtatie 21 yhteyteen, kun taas maakuntakaavassa se on osoitettu periaatteellisena linjana syvemmällä tunturialueilla.

Kilpisjärven osayleiskaava-alueella on merkittäviä maisemallisia, luonnonsuojelullisia ja matkailullisia arvoja, mikä näkyy sekä maakuntakaavan että osayleiskaavan merkinnöissä ja määräyksissä. Kummassakin kaavassa on huomioitu alueella sijaitsevat Natura-alueet sekä osoitettu Saanan rinteitä luonnonsuojelualueina. Vaikka Mallan Natura-alue ei sijaitsekaan osayleiskaava-alueella, se on huomioitu Kilpisjärven osayleiskaavan kaavaselostuksessa ja kaavasuunnittelun aikana toimintojen sijoittamisessa.

Kummassakin kaavassa on näytetty Saanan maisema-alue. Osayleiskaavassa maisema-alueen raja on voitu mittakaavan ansiosta osoittaa tarkemmin kuin maakuntakaavassa. Maakuntakaavassa valtakunnallisesti arvokas Ahdaskurun silta on osoitettu kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeänä kohteena, kun taas osayleiskaavassa kyseinen kohde on osoitettu valtakunnallisesti merkittävänä rakennettuna kulttuuriympäristönä. Käytännössä kumpikin merkintä turvaa kohteen säilymistä. Kilpisjärven hotelli on merkitty maakuntakaavassa rakennussuojelukohteena ja osayleiskaavassa valtakunnallisesti merkittävänä rakennettuna kulttuuriympäristönä.

Maakuntakaavassa osa alueesta on matkailun vetovoima-alue tai matkailun ja virkistyskehittämisen kohdealue. Osayleiskaavassa ei ole tätä vastaavaa merkintää, mutta matkailun olosuhteet on huomioitu muissa kaavamerkinnöissä (esimerkiksi loma-asuntoalueissa, matkailupalveluiden alueissa ja yleisissä pysäköintialueissa, retkeilyalueissa ja virkistyskohteissa ja -reiteissä).

8. Yleiskaavan vaikutukset

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan kaavaa laadittaessa on selvitettävä suunnitelman toteuttamisen ympäristövaikutukset (MRL 9 § ja MRA 1 §). Vaikutuksen arvioinnin tarkoituksena on selvittää tarpeellisessa määrin kaavan toteuttamisen aiheuttamat vaikutukset ennakolta. Kaavan vaikutuksia selvitetessä otetaan huomioon kaavan tehtävä ja tarkoitus. Kaavan vaikutuksia selvitetessä otetaan huomioon aikaisemmin tehdyt selvitykset sekä muut selvitysten tarpeellisuuteen vaikuttavat seikat. Selvitysten on annettava riittävät tiedot, jotta voidaan arvioida suunnitelman toteuttamisen merkittävät välittömät ja välilliset vaikutukset:

- 1) ihmisten elinoloihin ja elinympäristöön;
- 2) maa- ja kallioperään, veteen, ilmaan ja ilmastoon;
- 3) kasvi- ja eläinlajeihin, luonnon monimuotoisuuteen ja luonnonvaroihin;
- 4) alue- ja yhdyskuntarakenteeseen, yhdyskunta- ja energiatalouteen sekä liikenteeseen;
- 5) kaupunkikuvaan, maisemaan, kulttuuriperintöön ja rakennettuun ympäristöön;
- 6) elinkeinoelämän toimivan kilpailun kehittymiseen.

Osayleiskaavan vaikutusten arviointi on toteutettu asiantuntija-arviona yleiskaavaprosessin aikana käytyihin neuvotteluihin, selvityksiin ja mallinnuksiin pohjautuen.

8.1 Ympäristövaikutukset

8.1.1 Vaikutukset maisemaan, kyläkuvaan, kulttuuriperintöön ja rakennettuun ympäristöön

Vaikutukset maisemaan ja kyläkuvaan

Kaava-alue on laaja ja sen maisemavaikutukset ovat erilaiset eri osa-alueilla. Suurin osa kaavan pinta-alasta on osoitettu poronhoitoon valtaosin tarkoitetuksi alueeksi. Näille alueille ei osoiteta uutta rakentamista tai muuta maisemaa muuttavia toimenpiteitä ja kaavalla on siten maisemaa säilyttävä vaikutus. Lisäksi yleiskaavassa Saanan rinteillä sijaitsevaa luonnonsuojelualuetta laajennetaan Saanan itärinteille, joten yleiskaavalla on niiltäkin osin maisemaa säilyttävä ja suojeleva vaikutus.

Alueen matalasta kasvillisuudesta ja avarista maisemanäkymistä johtuen uusi rakentaminen tulee näkymään maisemassa. Yleiskaavassa on tarkoituksellisesti keskitetty rakentaminen selkeästi tietyille alueille ja jätetty laajat alueet rakentamisen ulkopuolelle. Yleisesti ottaen yleiskaavassa osoitetaan alueita uudelle rakentamiselle varsin maltillisesti ja uusi rakentaminen keskittyy jo olevan rakentamisen yhteyteen. Uusi rakentaminen sijoitetaan pääosin niin, että se tiivistää ja täydentää olevaa rakennetta. Rakennettavat alueet ovat luonnonmaisemakokonaisuudelle alisteisia: rakentamista ei osoiteta rinteiden yläosiin tai harjanteille, jolloin rakentaminen ei nouse maisemassa keskiöön, vaan alueen luonnonmaiseman pinnanmuodot muodostavat jatkossakin maisematilan rajat.

Karkeasti ottaen uutta rakentamista osoitetaan kolmeen eri paikkaan: Pohjois-Kilpisjärvelle, Kilpisjärven kylän alueelle sekä Peerajärven rannalle. Pohjois-Kilpisjärvellä rakentaminen sijoittuu jo olevan rakenteen sisään sekä jatkeeksi täydentäen valtatie 21 varrelle rakentunutta nauhamaista kylärakennetta. Uusi rakentaminen sijoittuu pääosin Kilpisjärven rantaan, jolloin suurimmat maisemavaikutukset muodostuvat rakentamisen lähialueille sekä Kilpisjärven selälle. Kilpisjärven taajamassa rakentamisen laajennusalueet liittyvät kiinteästi jo olemassa olevaan rakenteeseen eikä muodosta maisemassa uutta irrallista kokonaisuutta. Salmivaarassa vapaa-ajan asuminen laajenee merkittävästi länteen, mutta sielläkin rakentaminen on sijoitettu rinnealueiden juurille, jolloin uusi rakentaminen ei korostu maisemassa. Peerajärven rannalle uutta rakentamista osoitetaan hajautetusti ja hyvin vähän. Käsivarrentien yhteyteen on osoitettu muutamia yksittäisiä uusia matkailurakentamisen paikkoja, joissa rakentamisen määrä jää kuitenkin vähäiseksi.

Yleiskaavan maisemavaikutuksia on tutkittu muun muassa 3D-mallin avulla. Maastomalliin on tuotu olemassa olevat rakennukset ja mallinnettu alueen kasvillisuus, minkä jälkeen on tarkasteltu uusien rakennettavien alueiden näkymistä maisemassa. 3D-tarkastelun perusteella

Vertaileva kuvapari: vasemmalla valokuva alarinteestä ylärinteeseen ja oikealla ylärinteestä kohti alarinnettä. Rakennukset erottuvat maisemassa selvemmin silloin, kun niitä tarkastellaan alarinteen puolelta. Tämä johtuu muun muassa siitä, että alarinteestä käsin tarkasteltuna kasvillisuus peittää pienemmän osan rakennuksesta kuin ylärinteen suunnasta tarkasteltuna. Rakennuksista näkyy kattojen lisäksi seinäpintoja, kun taas ylärinteestä katsottuna näkyvissä ovat lähinnä katot. Osayleiskaava-alueen olemassa oleva rakentaminen sijaitsee valtaosin maaston notkelmissa. Myös uudet rakennettavat alueet on osayleiskaavassa osoitettu rinteiden alaosiin. Vaarojen ja tuntureiden päältä sekä ylärinteen puolelta tarkasteltuna muutos maisemaan jää melko vähäiseksi, sillä rakennukset piiloutuvat maastonmuotojen ja erityisesti lehtiaikaan kasvillisuuden sekaan. Valtatieltä käsin muutos on suurempi, mutta toisaalta valtatie varsi on paikoin jo valmiiksi ihmistoiminnan muokkaama ja uudet rakennukset jäävät pitkälti jo olemassa olevien rakennusten taakse piiloon.

Rakentamisesta aiheutuvat suurimmat maisemavaikutukset kohdistuvat aivan rakennettavan alueen lähiympäristöön, tonttien maastoon ja tieliittymiin sekä järvien vesialueille. Varsinkin kesällä rakennettavan alueen peitteisyys sekä vaihtelevat maastonmuodot voivat paikoin pehmentää maisemavaikutusta piilottamalla osan rakentamisesta kaukomaisemassa. Maisemalliset vaikutukset ovat kaikkein voimakkaimmat rakennusvaiheessa, kun kasvillisuus on juuri poistettu ja maanpinta rikkoutunut rakennustoimien seurauksena. Kun kasvillisuus elpyy ja vaurioituneet alueet korjataan, myös maisemavaikutukset lievenevät ajan kuluessa.

Yleiskaavassa rakentamisen sopeuttamista maisemaan ohjataan määräämällä, että uusien rakennusten tulee sopia sijoituksen, koon, materiaalien ja julkisivuvärien osalta alueen nykyiseen rakennuskantaan ja kyläkuvaan. Lisäksi määräyksissä vaatimuksena on, että alueen rakentamisen ja muiden toimenpiteiden yhteydessä tulee kiinnittää erityistä huomiota maisema- ja kyläkuvaan sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten, rakenteiden, tiestön, kasvillisuuden, vesistöolojen ja näkymien säilymiseen. Tarkemmalla suunnittelulla asemakaava- sekä rakennuslupavaiheessa on jatkossa tärkeä merkitys sille, että rakentaminen saadaan sopeutettua maisemaan niin, että siitä aiheutuva maisemavaikutus ja maiseman muutos on hallittu.

Yleiskaavan mahdollistaman rakentamisen vaikutukset lähialueen maisemaan ovat paikallisesti merkittäviä, mutta kokonaisuudessaan laajemmassa maisemassa muutos ei ole nykytilanteeseen verrattuna merkittävästi heikentävä. Yleiskaavassa maiseman rakenne on huomioitu niin, että alueen luonnonpiirteet säilyvät jatkossakin maisemakuvaa hallitsevina. Lisäksi yleiskaavassa määrätään sopeuttamaan uusi rakentaminen ympäröivään kyläkuvaan ja maisemaan. Yleiskaavan alueelle ei synny uutta merkittävää maa-, tie tai vesirakentamista tai uusia kyläkeskuksia, joka muuttaisivat alueen kokonaisluonnetta ratkaisevasti. Toisaalta kyläalueen laajentuminen ja uusi rakentaminen kertoo kylän elinvoimaisuudesta ja kehitymisestä ja on positiivinen viesti sekä Kilpisjärvellä asuville että siellä vieraileville.

Vaikutukset rakennettuun kulttuuriympäristöön

Yleiskaava-alueella sijaitsevat valtakunnallisesti arvokkaiksi arvetut kulttuuriympäristöt, Kilpisjärven matkailuhotelli ja Ahdaskurun kiviholvisilta, on merkitty kaavakartalle omalla merkinnällään. Näitä kohteita koskevissa kaavamääräyksissä rakentamista, ympäristöhoitoa ja muuta maankäyttöä ohjataan sopeuttamaan arvoalueiden arvoihin. Määräykset koskevat useita erityyppisiä teemoja. Lisäksi määrätään, että ennen ympäristöä muuttaviin toimenpiteisiin tai merkittäviin rakennushankkeisiin ryhtymistä museoviranomaisille varataan mahdollisuus antaa muutoksista lausunto. Kaava turvaa näiden kohteiden arvojen säilymistä.

Vaikutukset arkeologiseen kulttuuriperintöön

Muinaismuistolailla rauhoitetut kiinteät muinaisjäännökset on merkitty kaavakartalle alue- ja kohdemerkinnöillä. Muinaisjäännöksiä koskeva kaavamääräys kieltää kohteen kaivamisen, peittämisen, muuttamisen, vahingoittamisen, poistamisen ja muun siihen kajoamisen. Kohdetta koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä on lisäksi pyydettävä alueellisen vastuumuseon lausunto. Alueille, joilta tunnetaan muinaisjäännöksiä, ei ole kaavakartalla osoitettu uutta, muuttuvaa maankäyttöä. Muinaisjäännösten lähialueiden rajaaminen rakentamisen ulkopuolelle ja mahdollisuuksien mukaan etäälle kulkureiteistä pienentää todennäköisyyttä, että muinaisjäännöskohteiden lähistöllä suoritettaisiin esimerkiksi maanmuokkaustoimia tai että yksittäiset ihmiset kajoaisivat kohteisiin. Muinaisjäännöksiä sijaitsee kuitenkin paikoin myös alueilla, joilla on jo reittejä tai rakentamista. Nämäkin kohteet on merkitty tiedoksi kaavakartalle. Kohteet huomioidaan asemakaavoituksessa tai mahdollisten rakennushankkeiden yhteydessä. Kaava suojaa osaltaan arkeologista kulttuuriperintöä.

Esimerkiksi kivilatomukset ja raaka-aineiden hankintapaikat voivat olla alttiita retkeilijöiden aiheuttamille vahingoille. Kuvassa kohde Cähkäljärvi etelä, suorakaiteen muotoinen rautakautinen liesilatomus. (Kuva: Metsähallitus, Kulttuuriperintökohteiden inventointi 2010 Kilpisjärvi).

8.1.2 Vaikutukset luontoon, maa- ja kallioperään, veteen ja ilmastoon

Vaikutukset luontoon

Valtaosa alueesta on nykyisellään poronhoitoon käytettävää aluetta. Rakennettuja alueita on vähän suhteessa poronhoidolle varattuihin alueisiin. Tämä luonnonympäristön ja rakennetun ympäristön suhde ei merkittävästi muutu osayleiskaavan laatimisen seurauksena.

Luontoselvityksissä esiin nostetut luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeät kohteet on merkitty kaavakartalle, eikä niille osoiteta merkittäviä maankäytön muutoksia. Lisäksi Natura-arvioinnin yhteydessä tehdyt havainnot on huomioitu kaavaratkaisussa.

Rakennetun ympäristön osuus kasvaa kaava-alueella rakennuspaikkojen toteutuessa maltillisesti. Muutokset kohdistuvat nykyisen asutuksen lähelle, jolloin niillä ei arvioida olevan merkittävää vaikutusta alueen kasvillisuuteen.

Pohjoinen ja erityisesti alpiininen kasvillisuus on herkkää kulumaan ankaran elinympäristön ja lyhyen kasvukauden sekä hitaasti uusiutuvan kasvillisuuden vuoksi.

Kaavan toteutumisen vaikutuksen on arvioitu erillisessä Natura-vaikutusten arvioinnissa, mikä on tämän selostuksen liitteenä.

Vaikutukset maa- ja kallioperään

Osayleiskaavalla ei osoiteta toimintaa, joka merkittävässä määrin muuttaisi maa- tai kallioperän olosuhteita. Kaavamerkinnyt- ja määräykset ohjaavat sekä suoraan että välillisesti maa- ja kallioperän olosuhteiden säilyttämiseen ennallaan. Kaavakartalla näytetään valtakunnallisesti arvokkaat geologiset muodostumat, joita koskevan kaavamääräyksen mukaan näiden alueiden erityispiirteitä haitallisesti muuttavat toimenpiteet ovat kiellettyjä. Kaava vaikuttaa positiivisesti myös Saanan alueen maa- ja kallioperään, kun sen rinnealueet osoitetaan kaavalla laajalti luonnonsuojelualueiksi. Myös Salmivaaran luonnonsuojelualueet turvaavat välillisesti maa- ja kallioperän olosuhteita kyseisillä suojelualueilla. Kaava-alueelle ei osoiteta esimerkiksi maaperää mahdollisesti saastuttavaa teollisuutta tai muuta toimintaa. Uusi rakentaminen – ja siten maanainesten tarve – on vähäistä. Raideyhteyden rakentaminen aiheuttaisi muutoksia maa- ja kallioperään.

Junaraide rakennetaan tyypillisesti loivapiirteiseen maastoon, minkä vuoksi on todennäköistä, että kaava-alueen maanpintaa olisi tarpeen paikoin leikata ja paikoin täyttää, jotta korkeuseroja saataisiin tasattua. Raide on merkitty yleiskaavaan selvitettävänä yhteytenä, eli sen sijainti ei ole lukittu, eikä raidetta ryhdytä suunnittelemaan tai rakentamaan pelkästään yleiskaavan perusteella.

Rakentamisen lisäksi maaperään vaikuttavat ihmisten ja eläinten kulkeminen alueella sekä veden liike. Pintamaata paikoillaan pitävän kasvillisuuden kulutuskestävyys on kaava-alueella paikasta riippuen heikkoa tai erittäin heikkoa. Alueen maaperä on altista eroosiolle. Irtaimet maaperän osat voivat kulua, kulkeutua ja kasaantua esimerkiksi ihmistoiminnan tai sulamisvesien vaikutuksesta. Osayleiskaavalla ei ole mahdollista vaikuttaa veden virtaamisen tai jääytymisen aiheuttamaan rapautumiseen, mutta yleiskaavalla pyritään ohjaamaan ulkoilijat ja retkeilijät valikoiduille reiteille kaavataso asetettujen rajojen puitteissa. Retkeilijöiden poikkeamista reiteiltä ei ole kaavoituksella mahdollista kokonaan estää, mutta todennäköisyyttä on mahdollista vähentää osoittamalla riittävän kattava ja looginen reittiverkosto. Reittien on tärkeää lähteä ja päättyä sellaisiin paikkoihin, joissa ulkoilijat todennäköisimmin haluavat vieraila, ja niiden on hyvä olla jossain määrin suoraviivaisia, jotta houkutus oikaisulle vähenee. Osayleiskaavan reitit on osoitettu pääosin jo olemassa olevia polkuja noudattaen, jolloin poluston määrä ei juurikaan kasva. Lisäksi reittien suunnittelussa on mahdollisuuksien mukaan pyritty vähentämään houkutusosia oikaisuille. Osayleiskaavan retkeilyalueita koskevissa kaavamääräyksissä sallitaan virkistykseen liittyvien reittien rakentaminen luonnon kulumisen estämiseksi. Tämä suojaa kasvillisuuden lisäksi myös maaperää.

Arvokas useasta osasta koostuva geologinen muodostuma Saanan kivikot sijaitsee Saana-tunturin molemmin puolin sekä tunturin pohjoispuolen juurella. Kivikot sijaitsevat pääosin Saanan rinteillä, jotka ovat kaavassa osa luonnonsuojelualueutta sekä retkeilyaluetta. Kivikoille ei ole yleiskaavaan osoitettu muita toimintoja.

Tsahkaljärven moreenikivikoille ei ole yleiskaavassa suunniteltu muuttavaa maankäyttöä. Kivikot jäävät edelleen osin luonnonsuojelualueen kupeeseen Tsahkaljärven eteläpuolelle. Tsahkaljärven eteläpuolinen moreenikivikko sijaitsee retkeilyalueella eikä muodostumaan ei odoteta siten kohdistuvan vaikutuksia.

Muotkatakan talusmuodostuma sijaitsee Kilpisjärventien itäpuolella. Kaavaan muodostuman kohdalle ei ole osoitettu rakentamisen aluetta tai muita käyttötarkoituksia. Muotkatakan itäpuolen talusmuodostumaan ei yleiskaavan toteutuminen vaikuta. Muodostuman länsipuolen valtatielle on matkaa noin 500 metriä, ja tien yhteyteen esitetty pysäköintialue ja matkailukohde ovat riittävän kaukana muodostumasta. Matkailun lisääntymisen vaikutus ja sen myötä kasvava kuormitus on kuitenkin otettava huomioon matkailualueita kehitettäessä, sekä Kilpisjärven alueen yleisiä toimintoja suunniteltaessa.

Myöskään Mukkavaaran talus-/rakkamuodostuman kohdalle ei ole kaavassa esitetty aluetta muuttavaa merkintää tai muita kehityskohteita. Muodostumaan ei odoteta kohdistuvan vaikutuksia.

Siilasvuoman harjualueen eteläpää sijaitsee kaava-alueen sisällä sekä osittain pohjavesialueen eteläpäädyn ulkopuolella. Harjualueen reuna mukailee Siilasjärven rantaviivaa. Siilasvuoman harjualueen eteläpäätyyn sijoittuu matkailupalvelujen kehityskohde sekä pysäköintialue. Siilasvuoman harjualueelle rakennettaessa tai maa-ainesottoa suunniteltaessa tulee noudattaa paikkakohtaista harkintaa sekä maa-aineslakia. Tarvittaessa maanmuokkaukselle on haettava lupaa. Alueelle rakennettaessa on otettava huomioon maanmuokkauksesta ja maankäytöstä aiheutuvat riskit myös pohjaveden pilaantumiselle, sillä harjualue on yhteydessä Siilasjärven pohjavesialueeseen. Muutokset harjualueella voivat vaikuttaa myös pintavesiin sekä alueen lajistoon, joka on huomioitava toimenpiteissä.

Kaavassa on selkeästi esitetty alueen arvokkaat geologiset alueet. Ne on osoitettu osa-aluemerkinnällä *valtakunnallisesti arvokas geologinen muodostuma* ja *paikallisesti arvokas harjualue*. Koska osa-alueita koskeva kaavamääräys kieltää alueiden erityispiirteitä haitallisesti muuttavat toimenpiteet ja vaatii kiinnittämään erityistä huomiota arvokkaan geologisen muodostuman suojeluun ja hoitoon, voidaan varmistua, ettei yleiskaavan toteutumisella ole haitallista vaikutusta muodostumiin vaan se osaltaan turvaa muodostumat.

Maa- ja kallioperään kohdistuvat vaikutukset ovat valtaosin positiivisia, eikä merkittäviä negatiivisia vaikutuksia arvioida syntyvän.

Vaikutukset pinta- ja pohjaveteen

Osayleiskaavassa on osoitettu sekä pintavesialueet että tärkeät tai vedenhankintaan soveltuvat pohjavesialueet ja niiden varsinaiset muodostumisalueet. Näihin liittyen on annettu määräyksiä, minkä lisäksi veden olosuhteisiin vaikuttaa eri maankäyttömuotojen sijainti suhteessa pinta- ja pohjavesialueisiin.

Pohjavedet

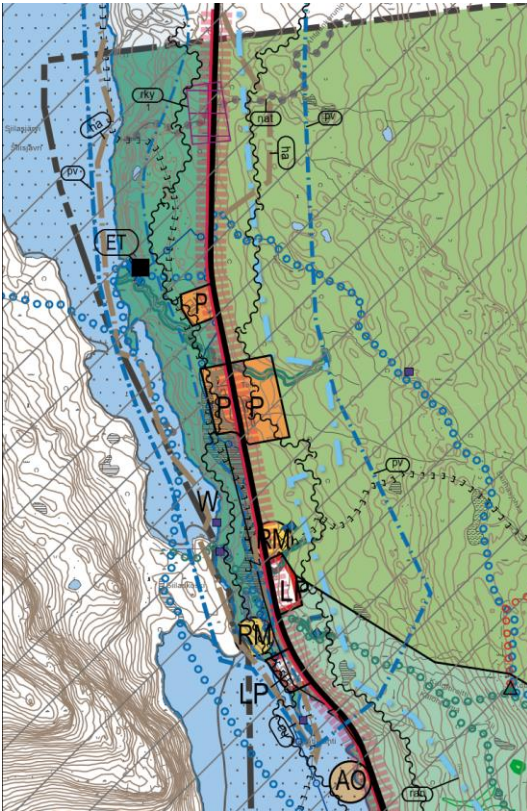
Pohjavesialueille rakennettaessa tai tehtäessä muutoksia on noudatettava yleisiä pohjavesiä koskevia suojauksia ja määräyksiä. Pohjaveden suojelu perustuu Suomessa keskeisesti ympäristönsuojelulain (YSL, 527/2014) 17 §:n pohjaveden pilaamiskieltoon ja maaperän pilaamiskieltoon (YSL 16 §), joka turvaa pohjaveden laatua maaperän kautta tapahtuvalta pilaantumiselta. Vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisessä annetun lain (1299/2004) mukaan pohjavesien tulee olla laadultaan ja määrältään vähintään hyvässä tilassa. Lisäksi hyvässä tilassa olevan pohjaveden laadun heikentäminen ei ole sallittua. Vesilaissa (587/2011) säädetään vesitaloushankkeiden luvanvaraisuudesta ja lupiin liittyvistä velvoitteista, vedenoton ilmoitusvelvollisuudesta, vedenotosta ja vedenottamoiden suoja-alueista, vedenottotarpeiden yhteensovittamisesta sekä vesiluontotyyppien suojelusta. Pohjaveden ottoon yhdyskuntien vedenhankintaan tarvitaan aina vesilain mukainen aluehallintoviraston lupa.

Pohjavesialueet on osoitettu kaavassa osa-aluemerkinnällä *tärkeä tai vedenhankintaan soveltuva pohjavesialue ja sen varsinainen muodostumisalue* ja kaavamääräys velvoittaa ottamaan huomioon pohjavesin suojelun siten, ettei pohjavesien käyttömahdollisuuksia, laatua tai riittävyttä ei vaaranneta. Kaavamääräyksellä varataan ympäristönsuojeluviranomaisille suunnittelu- ja rakentamistoimenpiteiden yhteydessä mahdollisuus lausunnon antamiseen, jolloin voidaan varmistua, ettei yleiskaavan toteutumisella ole haitallista vaikutusta pohjavesiin vaan se osaltaan turvaa niiden suojelua.

Mahdollisten vedenottamoiden ja maalämpökaivojen osalta on noudatettava yleisiä määräyksiä, sekä kunnan paikallisia ohjeistuksia. Tarvittaessa vedenottamoille voidaan määrätä suoja-alueet. Muutokset pohjaveden määrään, virtaussuuntiin sekä purkautumis- ja muodostumismääriin on myös huomioitava.

Pohjavesialueiden osoittaminen kaavakartalla varmistaa niiden huomiointia tarkemmassa suunnittelussa. Lisäksi hulevesiä koskevat määräykset lieventävät pohjavesiin kohdistuvia vaikutuksia. Viivytyksen yhtenä seurauksena vettä pääsee imeytymään maaperään ja sitä kautta suodattumaan erilaisten maakerrosten läpi, mikä vähentää hiukkasten päätymistä pohjaveteen.

Pohjavesialueille tai niiden varsinaisille muodostumisalueille ei ole osoitettu muuttuvaa maankäyttöä, lukuun ottamatta yleisiä pysäköintialueita sekä merkittävästi parannettavaa valtatieä ja raideliikenteen kehittämiseksi selvitettävää yhteyttä, jotka on yleiskaavassa sijoitettu samaan maastokäytävään, ja jotka kulkevat kolmen pohjavesialueiden kautta tai vieritse. Eri liikennemuotojen vaikutukset saadaan näin kohdistettua rajatulle alueelle. Muille pohjavesialueiden osille ei odoteta koituvan merkittäviä vaikutuksia, sillä niiden ympäristössä maankäyttö säilyy pääosin ennallaan. Pohjavesialueiden kautta ei osoiteta esimerkiksi uusia moottorikelkkauria tai retkeilyreittejä. Olemassa olevat reitit säilyvät nykyisillä paikoillaan.

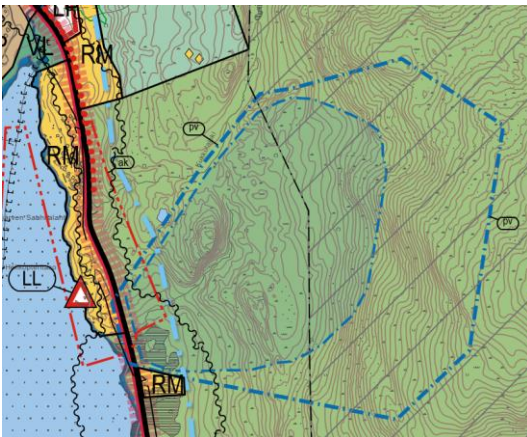

Siilasjärven pohjavesialue

Siilasjärven pohjavesialueen eteläpuoli sijaitsee kaava-alueella, pohjoisosa sen ulkopuolella. Pohjaveden muodostumisalueelle on esitetty palvelujen ja hallinnon sekä liike- ja työpaikkarakentamisen alue/kohde, jossa sijaitsee tullirakennus muine toimintoineen. Alueen eteläpuolelle on osoitettu matkailualuekohdetta sekä pysäköintialuetta. Rannan läheisyydessä sijaitsee kaksi muinaisjäänöskohdetta. Alueen läpi kulkevaa yhteyttä selvitetään raideliikenteen kehittämiseksi. Pohjavesialueella on myös Natura 2000-verkostoon kuuluva Ahtaankurunjoki. Pohjavesialue sijaitsee osittain luonnonsuojelualueella ja osittain porojen laidunalueella.

Pohjavesialueelle ei sijoitu teollisuustoimintaa tai muuta merkittävää yritystoimintaa. Pohjaveden muodostumisalueelle suunniteltavissa mahdollisissa toimenpiteissä on otettava huomioon rakentamisessa syntyvät muutokset pohjaveden muodostumiseen, ja maanmuokkauksessa ja massanvaihoissa on käytettävä vain puhtaita maa-aineksia. Kaava-alueen eteläosaan sijoittuvan pysäköintialueen ja tullirakennuksen välittömässä läheisyydessä sijaitsee inventoituja lähteitä ja pohjavesivaikutteisia sammallajeja. Pysäköintialueen rakentamisella saattaa olla vaikutusta lähteiden ja sammaleiden luonnontilaisuuteen, jolloin rakentamiselle tai lähteikköjen ja sammaleikkojen lähellä tapahtuviin muutoksiin tulee hakea erillistä lupaa. Lähtökohtaisesti lähteikköjen ja sammaleikkojen luonnontilaisuus tulee säilyttää.

Siilasjärven pohjavesialue kaavakartalla (pv, tumma sin pistekatkoviiva).

Ailakkavaaran pohjavesialue

Ailakkavaaran pohjavesialue sijaitsee Kilpisjärven taajamasta etelään. Alueen eteläisen puolen rajan tuntumaan on esitetty matkailutoimintaa. Kilpisjärven ranta-alue on varattu matkailupalveluihin sekä sen kehittämiseen. Alueelle on osoitettu myös lentosatama, joka sijaitsee pohjavesialueen ulkopuolella. Pohjavesialueen rannanpuoleinen tie on esitetty parannettavaksi koko pituudelta. Alue on myös kokonaan pronhoitoalueella.

Ailakkavaaran eteläpään matkailutoiminnot sijaitsevat pohjavesialueen ulkopuolella. Alueen toteutumisella ei nähdä olevan vaikutusta pohjavesialueeseen tai sen vedenlaatuun. Jos alueella käsiteltäisiin vaarallista jätettä/nesteitä, on näiden säilöminen ja varastointi hoidettava asianmukaisesti suojatulla, vettä läpäisemättömällä alustalla. RM-alueella sijaitseva suoalue on otettava huomioon rakennus- tai kehystoiminnassa. Suolle rakennettaessa on noudatettava kunnan yleisiä rakennusmääräyksiä ja pohjaveden suojeluun liittyviä määräyksiä. Pohjavesialueen länsipuolen läpi kulkevan valtatie parannustöissä on otettava huomioon rakentamisen aikaiset vaikutukset pohjaveteen.

Ailakkavaaran pohjavesialue kaavakartalla (pv, tumma sin pistekatkoviiva)

Pintavedet

Valtion rantojensuojeluohjelma-alue Käsivarren tunturijärvet on osoitettu omalla aluemerkinällä luonnonsuojeluohjelma, rantojensuojelu. Merkinän alueella rakentaminen tulee ratkaista kaavoituksella, jolloin rakentamisen vaikutukset tulevat tutkituksi tarkemmin. Itse pintavesialueille ei ole kohdistettu suoria määräyksiä, mutta yleisten määräysten mukaan rakennetuilla ja rakennettavilla alueilla tulee ehkäistä hulevesien muodostumista ja niihin kohdistuvaa lauhaittaa. Hulevedet on pyrittävä käsittelemään ja hyödyntämään syntypaikallaan. Mikäli hulevedet johdetaan pois syntypaikaltaan, on järjestelmän oltava hulevesiä suodattava ja viivyttävä. Hulevedet voivat suoraan vesistöihin päätyessään aiheuttaa vedenlaadun heikkenemistä, jos huleveden mukaan huuhtoutuu esimerkiksi ravinteita tai kiintoaineksia. Viivytyksen avulla hulevesien kiintoainekuormaa saadaan vähennettyä, jos raskaammat hiukkaset ehtivät laskeutua uoman tai viivytykseltaan pohjalle ennen vesistöön päätymistä.

Kaavaehdotuksessa on esitetty myös rantojensuojeluohjelma-alue. Rantojensuojeluohjelman tarkoituksena on säilyttää ranta-alueet luonnonmukaisina ja rakentamattomina, joten yleiskaavan rakentamisalueet on lähtökohtaisesti osoitettu rantojensuojeluohjelman ulkopuolelle. Vain pieniltä osin Kilpisjärven taajaman laajentumisalue ja paikallista kulttuuri tukeva porotila-alue on osittain rantojensuojeluohjelman alueella. Kaavamääräyksin on kuitenkin turvattu vesien tilaa, eikä suojelutavoite näin vaarannu.

Vaikutukset ilmastoon

Osayleiskaavalla ei osoiteta sellaisia merkittäviä maankäytön muutoksia, jotka vaikuttaisivat esimerkiksi päästöjen syntymiseen, hiilidioksidin sidontaan tai vihreää siirtymää tukeviin energiaratkaisuihin. Tulevaisuudessa mahdollisesti runsastuva turismi lisää alueelle kohdistuvia polttomoottoriajoneuvojen päästöjä, mutta toisaalta kaavalla turvataan luonnonalueiden säilymistä, jolloin ne voivat osaltaan toimia hiilinieluinä. Yleiskaavarakaisun vaikutukset ilmastoon ovat vähäisiä ja kokonaisvaikutukseltaan melko neutraaleja.

On haasteellista arvioida yleispiirteisen osayleiskaavan ilmastovaikutuksia tarkasti. Kaavan tarkoitus on olla strateginen suunnitelma lähinnä hajarakentamisen rajoittamiseksi. Toisin päin ajateltuna kaavan tavoite on osoittaa kestävän kehityksen mukaisesti, yhdyskuntarakennetta eheyttäen, ensisijaiset rakentamiselle soveltuvat alueet. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen KILVA-työkalulla voidaan osittain myös yleispiirteistä arviointia tehdä. KILVA-työkalulla maankäytön suunnitelmaa arvioidaan luonnonvarojen käytön minimoinnin, kestävän elämäntavan mahdollistamisen, kulutuksen päästöjen minimoinnin ja ilmastomuutokseen aiheuttamiin riskeihin varautumisen kannalta.

Osayleiskaavassa on minimoitu luonnonvarojen käyttö. Suunnitelma ei laajenna yhdyskuntarakennetta vaan hyödyntää resurssiviisaasti olevaa infraa. Kaavalla suojellaan olevaa rakennuskantaa ja kannustetaan olevien rakennusten säilyttämiseen sekä korjaamiseen. Rakentamisen alueet on osoitettu rakennettavuuden kannalta suotuisille paikoille ja joilla maamassoja ei tarvitse laajasti käsitellä. Kaavamerkinät ovat muuntojoustavia osa-alueiden käyttötarkoituksen muuttuessa.

Pääosa kaavasta on osoitettu nykytilassa poronhoitoalueena vähäisten hiilinielujen ja hiilivarastojen turvaamiseksi. Tiivistämällä ja täydentämällä ensisijaiset alueet ennen laajennusalueiden käyttöönottoa voidaan alueen puustoa säilyttää sekä maaperää vaalia koskemattomana pitkään. Monin määräyksin kehoitetaan uudis- ja korjausrakentaminen alueen ominaispiirteiden mukaiseksi eli suurelta osin asemakaavoissa vaadittaneen hiiltä sitovaa puuta käytettäväksi.

Kaavarakaisu mahdollistaa kestävän elämäntavan ja vähentää liikkumistarvetta. Alueelle on osoitettu asumisen ja palveluiden lisäksi lähivirkistämisen ja vapaa-ajan tekemistä. Rakentamisen alueet on osoitettu kyliin. Ohjeellinen jalankulun ja pyöräilyn yhteys muuntaa toteutuessaan kulkutapajakaumaa kestävämmäksi. Yhtenäinen reitti koko aluetta palvelien edistää jalankulun ja pyöräilyn sujuvuutta sekä turvallisuutta houkutellessa liikkumaan kestävästi.

Kilpisjärven osayleiskaavan alueella on kaikki mahdollisuudet elettävyyden edistämiseen. Viheralueille on pääsy kotoa ilman autoa ja virkistämisen sekä viihtymisen mahdollistavia alueita on lähellä. Kaavamääräyksin ei sallita uusien toimintojen aiheuttavan ympäristöhaittoja (melua, tärinää, ilman tai veden pilaantumista,

raskasta liikennettä tai muuta häiriötä) ja osoitettu alueet, joilla mahdollinen tieliikenteen melu on huomioitava. Kaavalla säilytetään ja vahvistetaan alueen ominaispiirteitä, sen omaleimaisuutta, kerrostunutta historiaa, rakennettuja ympäristöjä ja luonnonympäristöjä lukuisin merkinnöin ja määräyksin. Yleiskaavatyön aikana ei noussut esiin tahoja, jonka vuoksi olisi alueen uusiutuvan energian tuotantopotentiaalia lähdetty selvittämään

Alueen ilmastoriskeille alttiiden ominaispiirteiden tunnistamisen myötä laadittiin tulvariskiselvitys. Tulvalle alttiit rantojen osat on osoitettu kaavassa ja jäävät siten rakentamisen ulkopuolelle. Ilmastonmuutoksen vuoksi on yleismääräyksi huomioitu lisääntyvä sadanta. Rakennetuilla ja rakennettavilla alueilla tulee ehkäistä hulevesien muodostumista ja niihin kohdistuvaa laatuhaittaa. Hulevedet on pyrittävä käsittelemään ja hyödyntämään syntypaikallaan. Mikäli hulevedet johdetaan pois syntypaikaltaan, on järjestelmän oltava hulevesiä suodattava ja viivyttävä. Kaava ei juuri lisää vettä imemättömien alueiden pinta-ala. Yhteiskunnan perustoimintojen turvaamista on pyritty vahvistamaan kaavassa osoitetulla uudella vesihuoltolinjalla ja vedenottamalla sekä ylävesisäiliöllä.

8.1.3 Vaikutukset liikenteeseen ja infrastruktuuriin

Osayleiskaavalla osoitetut uudet asuin- ja matkailualueet vaikuttavat liikenteen olosuhteisiin ja muuhun infrastruktuuriin. Uusi rakentaminen painottuu olevan tieverkon ja kunnallistekniikan yhteyteen. Uudet rakennuspaikat eivät edellytä uusia merkittäviä tieyhteyksiä. Infrastruktuuriin kattamaa aluetta on tarve laajentaa, mikäli uudet alueet lähtevät rakentumaan. Esimerkiksi vesi- ja viemäriverkon toiminta-alue kattaa ainoastaan jo rakentuneet alueet Kilpisjärven kirkonkylällä ja Saanan juurella, muttei uusia rakennettavia alueita.

Liikennevaikutukset kohdistuvat valtaosin valtatiehen 21 ja pienemmältä osin paikallisteihin. Valtaosa moottoriajoneuvoliikenteen lisäyksestä liittyy matkailuun. Iso osa matkailurakentamisesta ja yleisistä pysäköintialueista on osoitettu aivan valtatiehen viereen. Tämä vähentää liikennöintitarvetta kaava-alueen kokoojateilla ja -kaduilla. Paikallistiet ovat lisäksi lähes poikkeuksetta pistoteitä, eivätkä siten kerää läpiajoliikennettä. Asuinalueet on eriytetty loma-asumisen ja matkailun alueista, joten vakituisen asumisen sisäisillä kaduilla muutos liikenteessä on todennäköisesti erittäin maltillinen. Liikennemäärän kasvu tarkoittaa välillisesti myös teiden kunnostustarpeen lisääntymistä. Valtatie 21 on osoitettu osayleiskaavassa merkittävästi parannettavana valtatiehenä.

Osayleiskaavassa on osoitettu ohjeellinen jalankulun ja pyöräilyn yhteys valtatiehen 21 varrelle, keskustaajaman eteläosasta Saanan juurella oleville vakituisen asumisen alueille saakka. Yleismääräysten mukaan tarkemmassa suunnittelussa tulee selvittää, onko jalankulun ja pyöräilyn väylän toteuttaminen mahdollista valtatiehen yhteyteen. Suunnittelussa otetaan huomioon kaikki liikkumismuodot, liikenneturvallisuus ja esteettömyys.

Kaava-alueen kautta on osoitettu raideliikenteen kehittämiseksi selvitettävä yhteys. Jos yhteyttä selvitetään ja päädytään sen toteuttamiseen, junaliikenne muodostaa kaava-alueelle täysin uuden liikennöintitavan. Tämä vaikuttaa eri liikkumismuotojen keskinäiseen suhteeseen ja liikenteeseen liittyvän infrastruktuurin tarpeeseen. On mahdollista, että raideliikenne vähentäisi jossain määrin moottoriajoneuvoliikennettä.

Osayleiskaavalla ei ollut tarkoituksenmukaista ratkaista maakuntakaavassa osoitettua Raideliikenteen kehittämiseksi selvitettävää yhteyttä, sillä radan mahdollinen toteuttaminen on pidemmällä kuin yleiskaavan aikajänne. Osayleiskaavalla kuitenkin tarkennettiin selvitettävän yhteyden sijainti samaan maastokäytävään valtatiehen kanssa. Maakuntakaavan mukaisella sijainnilla raide muodostaisi estevaikutuksen sekä eläinten, että ihmisten kulkemiselle ja mahdollisesti maisemavaurion. Osayleiskaava kuitenkin taholtaan tukee kestävästä liikkumisesta ja saavutettavuudesta näkökulmasta edistää yhteyden selvittämistä.

Osayleiskaavassa reservialueena osoitetulle LL-res-alueelle on mahdollista siirtää nykyinen helikopterikenttä, mikäli toiminta ei enää jatkossa Kilpisjärven keskustastaan sovi.

8.2 Vaikutukset alue- ja yhdyskuntarakenteeseen sekä yhdyskunta- ja energiatalouteen

Yhdyskuntataloudellisesti kestävä maankäyttö on olemassa olevan ja suunnitteilla olevan yhdyskuntarakenteen hyväksikäyttö. Osayleiskaavassa osoitetulla uudisrakentamisella on toteutuessaan sekä suoria että välillisiä taloudellisia vaikutuksia. Kaavan aluevaraukset toteutuvat kuitenkin pitkän ajan kuluessa yksittäisinä rakennuspaikkoina. Pitkällä aikavälillä kustannuksia aiheuttaa erityisesti katuverkon parantaminen ja vesihuollon järjestäminen. Kuntataloudellinen tarkastelu tulee tehdä alueittain asemakaavavaiheessa mahdollisen käyttöönoton ja -tarkoitusten täsmennyttä.

Yleiskaavatasolla esitetty maankäyttö perustuu nykyiseen yhdyskuntarakenteeseen ja on siten kuntataloudellisesti kestävä. Yleiskaavalla on huomioitu tulevaisuuden asumisen tarpeet ja sen vaatimat palvelut ovat saavutettavissa hyvin. Asukasmäärän lisääntyessä myös kunnallisten palveluiden ja yleisten virkistysalueiden tarve kasvaa. Eräs merkittävä menoerä aiheutuu koulukyydityksistä taajaman ulkopuolelta. Perusopetuslain 32§:ssä on säädetty kunnan velvollisuudesta järjestää oppivelvollisuusikäisille esiopetusoppilaille ja perusopetusta tai lisäopetusta saaville oppilaille, joiden koulumatka on yli 5 kilometriä. Oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen myös silloin, kun edellä tarkoitettu matka oppilaan ikä ja muut olosuhteet huomioon ottaen muodostuu liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi. Lakivelvoitteen lisäksi kunnat myöntävät kuljetuksia oman harkintansa mukaan. Keskustaajaman asuinrakentamisen täydentämisellä ja kyläalueiden eheyttämisellä pyritään tulevaisuuden kuluja vähentämään ennalta. Kaavaratkaisun asumisen alueet on esitetty tiiviisti taajamarakenteeseen kiinni, eivätkä välttämättä aiheuttaa kunnalle koulukuljetuskustannuksia. Myös jalankulku ja pyöräilyn yhteyksien parantaminen voi vähentää harkinnanvaraista kyyditystä.

Tuloja kunta saa muun muassa rakennuslupamaksuista sekä kiinteistö- ja kunnallisveroista. Tulevaisuudessa tuloja kasvattavat vesi- ja jätevesihuollon liittymis- ja käyttömaksut toteuttamistavasta riippuen. Kunnan elinkeinoelämän toimintaedellytykset paranevat ja työpaikka- ja matkailualueiden toteutumisen myötä kunnan työpaikkaomavaraisuus kasvaa. Uudet yritykset tuovat monenlaisia suoria ja epäsuoria tuloja.

Yksityisille kotitalouksille aiheutuu kuluja liikkumisesta kodin, työpaikan, palvelujen ja harrastusten välillä. Kaavan toteutumisen myötä yhä useampi asukas voi löytää työpaikan lähialueelta. Tämä vähentää työmatkakuluja.

8.3 Sosiaaliset vaikutukset

Esitetty maankäyttö antaa mahdollisuudet turvalliseen ja terveelliseen elinympäristöön. Alueen perusrakenteeseen, nykyisiin taajamaan pohjautuva kaavaratkaisu parantaa ja tukee olevan yhdyskunnan sosiaalista rakennetta ja toimivuutta. Asukasmäärän kasvaminen aiheuttaa sekä myönteisiä että kielteisiä sosiaalisia vaikutuksia. Joka tapauksessa sosiaaliset kontaktit tulevat lisääntymään uuden rakentamisen ja uusien asukkaiden myötä. Kaava-alueen ikärakenne pysynee lyhyellä aikavälillä ennallaan. Suurimmat muutokset tapahtuvat alueilla, joilla uudisrakentajat ovat enimmäkseen lapsiperheitä. Kaavaratkaisu ei vähennä alueen virkistykseen soveltuvia alueita.

8.4 Vaikutukset saamelaiskulttuuriin ja poronhoitoon

Saamelaiskulttuurin säilyttämiseen ja sen perustana olevien luontaiselinkeinojen turvaamiseen veloitetaan lainsäädännössä ja kansainvälisissä sopimuksissa. Saamelaisten oikeudesta ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan on säädetty Suomen perustuslaissa (731/1999). Saamelaisilla tarkoitetaan saamelaiskäräjälaissa (974/1995) määriteltyjä henkilöitä. Myös YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artikla turvaa vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuden nauttia omasta kulttuuristaan. Sopimuksen takaamia perusoikeuksia ovat oikeus uskontoon, kieleen ja kulttuuriin. Kulttuuriin kuuluviksi katsotaan perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus ja metsästys. Poronhoito ei ole ainoastaan elinkeino, vaan se on saamelaiskulttuurin olemassaolon perusta. Saamelaiskäräjälain perusteella yhdyskuntasuunnittelun hankkeita sekä valtion maan käyttöä koskevia asioita koskee neuvotteluvollisuus saamelaisten kotiseutualueella. Samoin poronhoitolaissa säädetään neuvotteluvollisuudesta suunniteltaessa poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä valtion maille.

Yleiskaavan pohjaksi on valmistunut vuonna 2011 kunnan toimeksiannosta NordicTrend Oy:n laatima Kilpisjärvi 2020 kehittämissuunnitelma, jonka laadinnassa on kuultu suunnittelualueella asuvia saamelaisperheitä sekä muualla asuvia, mutta Kilpisjärven alueella toimivia saamelaisia. Saamelaiskäräjälain 9 § mukaisia neuvotteluita on pidetty kaksi, ensimmäinen 9.3.2021 ja toinen 5.5.2021. Poronhoitolain 53 § mukaiset neuvottelut on järjestetty 3.3.2021 ja 16.2.2021. Ensimmäisen kaavaehdotuksen pohjalta Dierpmis ay on vuonna 2021 laatinut selvityksen saamelaiskulttuurista ja poronhoidosta suunnittelualueella. Selvitys on tehty haastatteleamalla alueella toimivia saamelaisia poromiehiä sekä taustoittamalla kirjallisiin lähteisiin perustuen poronhoitoa, saamelaiskulttuuria, sekä suunnittelualueen asutushistoriaa. Kehittämissuunnitelma sekä selvitys kaavan vaikutuksista saamelaiskulttuuriin ja poronhoitoon on huomioitu kaavatyössä.

Tärkeimpänä asiana saamelaisuuden kannalta yleiskaavasunnittelun eri vaiheiden neuvotteluissa ja selvityksissä esitetään elinvoimaisen porotalouden harjoittamisen mahdollisuus ja sen turvaaminen myös tulevaisuudessa. Porotaloudelle haittaa koetaan koituvan rakennettavan alueen laajenemisesta sekä turismin kasvusta. Merkittävimäksi yksittäiseksi porotaloutta haittaavaksi tekijäksi nousee selkeästi esille moottorisoidun maastoliikenteen kasvu, erityisesti urien ulkopuolinen maastoajo moottorikelkoilla. Ongelmaksi ei niinkään koettu matkailua itsessään, vaan nimenomaan erämaa-alueille kohdistuvan, erityisesti melua ja häiriötä aiheuttavan liikenteen kasvu. Dierpmis ay:n laatimassa selvityksessä todetaan, että alueella tapahtuvassa toiminnassa ja tarjottavissa ohjelmapalveluissa tulisi ottaa huomioon alueen saamelaisväestö ja poronhoito. Selvityksessä myös toivottiin, että uusi asuminen osoitettaisiin jo rakentuneen kylän yhteyteen ja keskitettäisiin erityisesti Salmivaaran alueelle, jossa se häiritäisi mahdollisimman vähän porojen laidunnusta. Myös Salmivaara on ollut perinteistä porojen laidunalueetta, mutta alueen rakentumisen myötä se ei enää sovellu laiduntamiseen.

Matkailun ja poronhoidon välinen tilanne paranee oleellisesti, kun talviajan reitit on merkitty ja matkailijat pysyvät reiteillä. Kesäisin matkailijat kulkevat tunturissa kävellen, eivätkä kävelijät häiritse porotaloutta. Yleiskaava ei suoraan vaikuta tunturi- ja erämaa-alueille suuntautuvan moottoroidun liikenteen kasvamiseen. Yleiskaavassa ei osoiteta uusia moottorikelkkauria nykyisten urien lisäksi. Liikkuminen moottorikelkalla urilla tai maastossa tapahtuu metsähallituksen luvalla. Luvatonta tai häiritsevää motorisoitua maastoliikennettä ei voida ratkaista yleiskaavalla, vaan se vaatii keskustelua Metsähallituksen kanssa maastoliikenteen lupien määrystä, valvonnan, tiedotuksen ja ohjeistuksen lisäämistä sekä keskustelua matkailun pelisäännöistä. Häiriöt ovat pahimmillaan touko–kesäkuulla, jolloin vasominen on käynnissä. Tällöin kelkkailua pitäisi voida joustavasti rajoittaa ajoittain tai muuttaa reittiä tilapäisesti. Asiasta tulisi sopia keskinäisin neuvotteluin paliskunnan, yrittäjäyhdistyksen ja Metsähallituksen kesken.

Selvityksessä nostetaan esille myös koiravaljakkoajelun negatiiviset vaikutukset porotalouteen. Koiravaljakolla kulkeminen tapahtuu jokaisenoikeuksiin perustuen, eikä sitä voi yleiskaavalla rajoittaa. Tässäkin paras tapa päästä yhteisymmärrykseen on keskustella koiravaljakkoyrittäjien kanssa matkailun pelisäännöistä ja ohjata koiravaljakkooajelut yhdessä sovituille reiteille.

Yleiskaavassa saamelaisen elämäntavan edellytyksiä on turvattu keskittämällä uusi rakentaminen jo olemassa olevan rakentamisen yhteyteen Kilpisjärven kyläalueille. Tiivis yhtenäinen kylärakenne edistää valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita eheyttämällä ja tiivistämällä olemassa olevaa taajamaa ja jättämällä kylää ympäröivät alueet rakentamattomiksi. Rakentaminen keskittyy Käsivarrentien varrelle, alueelle, jota porot luontaisesti välttelevät. Muut kuin kylien yhteyteen osoitetut alueet on osoitettu pääasiassa poronhoitoalueeksi tai porojen laidunalueeksi:

Mpo Poronhoitoon valtaosin tarkoitettu alue.

Alueella olevaa maata saa käyttää vähäisissä määrin myös asukkaiden ja toimijoiden muuhun toimintaan, mutta sillä tavoin, ettei siitä aiheudu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Alueelle ei saa aiheutua ympäristön (esim. ihmisten, kotieläinten, liikenteen tai muiden äänten) aiheuttamaa häiriötä vasomisaikana. Alueella on valtakunnallisesti merkittävän Saanatunturin lähimaisema-alueetta, jolla sallitaan virkistykseen liittyvien rakenteiden ja reittien rakentaminen luonnon kulumisen estämiseksi. Alueelle kohdistuvissa toiminnoissa ja suunnitelmissa tulee huomioida maisema-arvot ja porojen laiduntaminen. Aluetta koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä on pyydettävä paliskunnan lausunto.

Myös retkeilyyn osoitetut alueet on huomioitu kaavassa porojen laidunalueena, ja retkeilyn siellä tulee tapahtua poronhoito huomioon ottaen:

VR Retkeilyalue.

Alueelle kohdistuvissa toiminnoissa ja suunnitelmissa tulee huomioida porojen laiduntaminen. Alueella sallitaan virkistykseen liittyvien reittien rakentaminen luonnon kulumisen estämiseksi.

Yleiskaavan alueella sijaitsevan porotilan toimintaedellytykset on kaavassa turvattu osoittamalla sen toiminnalle laajenemisalueita sekä uusi alue kylätaajaman äärelle:

APO Porotila-alue

Alueelle saa sijoittaa poroelinkeino toimintaa palvelevien rakennusten ja rakennelmien lisäksi majatalotoimintaan tarkoitetun rakennuksen ja toimintaan liittyvän asumisen tarpeita varten asuinrakennuksia. Ranta-alueilla tulee ehkäistä sulamisvesien valuminen vesistöön esimerkiksi tarhapohjan kyntämisellä valumissuuntaa vastaan. Ruokintapaikan heinän- tai rehunjakopisteestä tulee olla vähintään 10 metrin suojavyöhyke vesistöön. Vähimmäistilavaatimus alueella on enintään 50 poroa hehtaarille.

Myös yleiskaavan yleismääräyksissä nostetaan alueen erityisyys poronhoitoalueena ja saamelaisen kotiseutualueena:

Koko osayleiskaavan alue on erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettua aluetta ja saamelaisen kotiseutualueutta. Yleiskaavan mukaisia toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa on otettava huomioon poronhoitolain takaama vapaa laidunnusoikeus.

Valtakunnallisesti poikkeuksellisen pitkäikäinen ja monipuolinen kulttuuriympäristön vetovoima-alue voi uudistua ja sopeutua ajan tuomiin muutoksiin siten, että tarkemmalla suunnittelulla edistetään kulttuuriympäristön kestävä käyttöä ja hoitoa sekä vahvistetaan alueen poroelinkeino säilyttämistä ja mahdollistetaan uudenlaisten elinkeinotoimintojen syntymistä.

Yleiskaavan tavoite on asetettu vuoteen 2040. Yleiskaava takaa tavoitevuoteensa saakka, että poronhoitoon osoitetuille alueille ei synny rakentamista, vaan rakentaminen ohjataan kylien yhteyteen. Näin yleiskaava turvaa ja edistää poronhoidon toimintaedellytyksiä suunnittelualueella. Ilman yleiskaavaa alueelle voi rakentaa rakennusjärjestyksen tai suunnittelutarveratkaisun perusteella ja jokainen alueelle esitetty rakennushanke harkitaan tapauskohtaisesti.

Vaikka poro on puolikesy eläin, sen laidunnukseen ja laidunalueiden valintaan vaikuttavat hyvin paljon myös laitumilla olevan muun maankäytön, ihmistoiminnan ja infrastruktuuriin aiheuttamat häiriöt. Erityisesti vaatimet vasaoneen ovat herkempiä häirinnälle kuin hirvas- ja härkäporot⁴³. Porojen välttämät alueet on esitetty paliskuntien kartta-aineistoissa. Alue on reilu 500 metriä nykyisestä rakentamisesta, ja 400 metriä moottorikelkkaurasta Kilpisjärven kylän kohdalla.

Rakentamisen alueiden laajentamisen keskeisellä kyläalueella (pientalovaltainen asuntoalue AP, kyläalue AT) ei oleteta merkittävästi kasvattavan porojen välttämää aluetta, koska nämä alueet jäävät kasvaessaankin moottorikelkkauran ja valtatie väliin. Myöskään Käsivarrentien ja Kilpisjärven väliin osoitetut matkailupalveluiden alueet (RM) eivät laajenna porojen välttämää aluetta. Osayleiskaavassa rakentamiselle varatut alueet sijoittuvat Salmivaaran alueita lukuun ottamatta valtatie läheisyyteen ja näin ollen jo nyt porojen välttämään alueeseen.

Yleiskaavassa ei ole osoitettu pitkän aikavälin reservialueita (/res) poron laidunalueiden läheisyyteen, joten yleiskaavasta ei aiheudu porojen laidunalueiden pienentymistä pitkälläkään aikavälillä.

Aiemman selvityksen (Dierpmis ay) mukaan osayleiskaavassa tulisi huomioida seuraavat asiat, jotta kaavoituksella olisi mahdollisimman vähän negatiivisia vaikutuksia saamelaiskulttuuriin ja poronhoitoon:

⁴³ Jouko Kumpula, Jukka Siitari, Sari Siitari, Mika Kurkilahti, Juha Heikkinen & Kari Oinonen (2019). Poronhoitoalueen talvilaitumet vuosien 2016–2018 laiduninventoinnissa : Talvilaidunten tilan muutokset ja muutosten syyt Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 29/2019.

Esitys:	Huomiointi osayleiskaavan 2. ehdotuksessa:
Moottoriurheilukeskuksen kaavavarauksen poistaminen	Sekä Muotkatakan lahden ajoharjoittelurata, että Leutsuvaaran lähellä sijaitsevan Taatsavaaran moottoriurheilualuumerkintä on poistettu toisesta kaavaehdotuksesta.
Uudisrakentamisen keskittäminen Salmivaaraan ja Kilpisjärven keskustan kyläpiirin välittömään yhteyteen sekä tarvittaessa Norjan rajaa vasten Kilpisjärven kylän pohjoispuolelle	Uudisrakentamisen pääosa sijaitsee Kilpisjärven keskustan välittömässä läheisyydessä sekä Salmivaarassa. Tullin pohjoispuolelle ei uudisrakentamista voi osoittaa.
Myös matkailupalvelujen siirtämistä Norjan rajan läheisyyteen valtatie välittömään läheisyyteen voisi harkita	Norjan rajan läheisyyteen tullin pohjoispuolelle ei uudisrakentamista voi osoittaa.
Hiljaiselle matkailulle/ekologiselle matkailulle oma kaavavaraus	Osayleiskaavassa ei esitettyä erillistä merkintää, mutta Mpo sallii ja mahdollistaa myös tällaisen kehittämisen alueelle.
Moottorikelkkareittien keskittäminen olemassa olevan infrastruktuurin läheisyyteen (tie & asutus)	Osayleiskaavassa ei ole esitetty uusia moottorikelkkareittejä. Muutamia yhdysuria on poistettu kaavakartalta.
Tietoa saamelaiskulttuurista, poronhoidosta ja toimimisesta poronhoitoalueella tulee jakaa turisteille	Kaavaselostuksessa on käyty asiaa läpi, mutta yleiskaavalla ei voida asiaa ratkaista. Paliskunta antaa tietoa matkailuyrittäjille vuosittaisissa tilaisuuksissa, kunta järjestää tilaisuudet ja kutsuu osallistujat paikalle.
Turismiyrityksissä työskenteleville tulee järjestää ohjausta poronhoidosta, saamelaiskulttuurista ja maastossa liikkumisesta	Kaavaselostuksessa on käyty asiaa läpi, mutta yleiskaavalla ei voida asiaa ratkaista. Paliskunta antaa tietoa matkailuyrittäjille vuosittaisissa tilaisuuksissa, kunta järjestää tilaisuudet ja kutsuu osallistujat paikalle.
Poronhoidolle oma kaavamerkintä ja se tulisi kattaa koko kaava-alueen	Poronhoito on huomioitu kaavamerkinnöissä ja -määräyksissä. Yleisissä määräyksissä asia nousee esille, ja lisäksi poronhoito huomioidaan eri alueilla jokaiselle alueelle erikseen pohditulla tavalla. Poronhoitoon valtaosin tarkoitettu alue kattaa valtaosan kaava-alueesta, minkä lisäksi retkeilyalueilla tulee huomioida porojen laidunnus. Myös luonnonsuojelualueet turvaavat elinkeinon harjoittamista.
Luontaiselinkeinotilojen kaavavarauksen poistaminen	Työpajassa ja paliskuntaneuvotteluissa on asiasta keskusteltu ja varauksille on tarvetta. Kaavassa on säilytetty Peerajärven oleva porotila-alue ja osoitettu uusi kylän tuntumaan.
Luonnonsuojelualueiden laajentamista kannatetaan	Saanan luonnonsuojelualueita on laajennettu ja luonnonarvoalueet ja kohteet osoitettu määräyksin.
Kilpisjärven kansallispuistohanketta tulisi edistää, ainoa keino säilyttää Käsivarren luonto, poronhoito, saamelaiskulttuuri,	Kansallispuistohanke ei ole edennyt, eikä aluetta voi tällöin osayleiskaavassa esittää kansallispuistona.

ilmastonmuutokseen sopeutuminen sekä luonnon monimuotoisuuden säilyminen	
Teollisuudelle varattu alue pitää poistaa	Teollisuustoiminnot ovat poistettu koko kaava-alueelta. Kaavassa tällä kohtaa on osoitettu pienehkö RM-alue, mikä kattaa nykyisen maa-ainesten varastointikäytössä olevan alueen, jotta häiriö muille elinkeinoille olisi mahdollisimman pieni. Poroelinkeinon kannalta tuottaa mahdollisesti lievää haittaa, mutta vähiten esitetyssä käyttötarkoituksessa ja laajuudessa.
Saamelaiskulttuuri tulisi saada aidoksi osaksi kaavoitusta ja Kilpisjärven elämää, tukien esimerkiksi saamen käsityötä ja poronhoitoa	Poronhoito on huomioitu kaavan merkinnöissä ja määräyksissä. Saamen käsityötä kaavaratkaisu ei estä, mutta kaavoituksella asiaan ei voida esittää määräyksiä.
Saamen käsityölle tulisi saada kylälle toimitilat/myynti- ja näyttelytila, jossa olisi laajemminkin esillä saamelaiskulttuuria	Kaavamerkinnot mahdollistavat tällaisen toteuttamisen Kilpisjärven keskustaan.
Cahkaljärven läheisyydessä olevat kaavavaraukset tulee poistaa	Levähdyspaikoista kaksi (kolmesta) poistettu, jätetty olemassa oleva.
Tukikohta koiravaljakotukikohdalle Ailakkalahdelta tulee poistaa kaavasta	Poistettu.
Nk. saksalaisreittiä ei tule kehittää motorisoitua liikumista varten	Reitti ei ole merkitty moottoriajoneuvoille vaan ohjeellisena ulkoilureittinä.
Moottorikelkkaliikennettä eikä turismia varten myönnettyjä maastoliikennelupia ei voi lisätä, ellei maastoliikenteen valvonta lisätä huomattavasti	Osayleiskaavassa ei ole esitetty uusia moottorikelkkareittejä. Lupiin ja valvontaan osayleiskaavalla ei ole mahdollista vaikuttaa. Yhteistyöpalaverissa tätäkin asiaa tulisi käydä läpi.
Kaavaselostus karttoineen ja saamelaiskulttuuria ja poronhoitoa koskevat selvitykset liitteineen on käännettävä pohjoissaamen länsimurteelle	Kaavamerkinnot ja määräykset käännetään, samoin kaavaselostus.

9. Yleiskaavan toteuttaminen

9.1 Oikeusvaikutteisen osayleiskaavan merkitys

Kilpisjärven osayleiskaavalla on voimaan tultuaan oikeusvaikutuksia. Kunnanvaltuuston hyväksymispäätöksen jälkeen ja kun lainvoimaisesta hyväksymispäätöksestä on kuulutettu, yleiskaava tulee lainvoimaiseksi ja sen määräykset oikeusvaikutteisiksi. Oikeusvaikutteinen osayleiskaava ohjaa yleispiirteisesti yksityiskohtaista kaavoitusta ja muuta maankäyttöä MRL 42 §:n mukaisesti. Kaava ohjaa maankäyttö- ja rakennuslain mukaan viranomaisten ja maanomistajien toimintaa mm. seuraavasti:

- Suunniteltaessa maankäyttöä koskevia toimenpiteitä on katsottava, ettei niillä vaikeuteta yleiskaavan toteutumista.
- Rakennuslupaa myönnettäessä on katsottava, ettei alueen käyttäminen yleiskaavassa varattuun tarkoitukseen vaikeudu.
- Yleiskaava ei ole voimassa asemakaava-alueilla, mutta se on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa asemakaavaa.
- Rakennuspaikkana käytettäväksi tarkoitettua aluetta ei saa maanmittaustoimituksessa muodostaa tilaksi siten, että toimenpiteellä vaikeutetaan alueen käyttämistä yleiskaavassa varattuun tarkoitukseen.

Osayleiskaava on laadittu MRL 42 §:n mukaisesti oikeusvaikutteisena. Oikeusvaikutteisen kaavan merkinnät ja määräykset ovat sitovia. Kunnan rakennusjärjestyksen säädökset ovat voimassa siltä osin, kun osayleiskaavassa tai asemakaavassa ei ole määräyksiä asiasta. Osayleiskaavan alueella noudatetaan kyseisen kaavan määräyksiä.

9.2 Yksityiskohtainen suunnittelu

Yleiskaavalla on esitetty pääpiirteisesti kaava-alueen maankäyttöä. Yleiskaavan rakentamiseen osoitettuja alueita tarkennetaan yksityiskohtaisemmassa asemakaavassa. Asemakaavalla määritellään kortteleittain yleiskaavaa täsmentäen tarkempi käyttötarkoitus ja mm. rakennusten sijainti, koko ja rakennuspaikat sekä luonnollisesti katualueet ja puistot sekä esimerkiksi teknisten rakenteiden tilatarpeet. Kilpisjärven osayleiskaava ohjaa siis alueellaan tarkempaa maankäyttöä. Yleiskaavan määräysten perusteella voidaan edelleen suppeammilla alueilla täsmentää moninaisten arvojen vaalimista ja toimintojen kehittämistä. Vaikka osayleiskaava-alueen tarkempi maankäytön suunnittelu toteutetaan asemakaavoin, voi kunta mahdollistaa yksittäisten rakennushankkeiden toteuttamisen myös suunnittelutarveratkaisuiden avulla.

Asemakaavaa laadittaessa ja muutenkin maankäyttöä suunnitellessa sekä luvittamisessa että toteuttaessa on siis paitsi otettava huomioon yleiskaavan sisältö myös lainsäädäntö. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan

”Asemakaava on laadittava siten, että luodaan edellytykset terveelliselle, turvalliselle ja viihtyisälle elinympäristölle, palvelujen alueelliselle saatavuudelle ja liikenteen järjestämiselle. Rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä tulee vaalia eikä niihin liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää. Kaavoitettavalla alueella tai sen lähiympäristössä on oltava riittävästi puistoja tai muita lähivirkistykseen soveltuvia alueita.” Siten asemakaavoituksen yhteydessä laaditaan myös tarkemmat selvitykset kaavatyon tueksi ja sen vaikutusten arvioimiseksi.

Hankkeen luvittaminen suunnittelutarveratkaisulla edellyttää MRL 137 § mukaisesti, että rakentaminen *”1) ei aiheuta haittaa asemakaavoitukselle, yleiskaavoitukselle tai alueiden käytön muulle järjestämiselle; 2) on sopivaa yhdyskuntateknisten verkostojen ja liikenneväylien toteuttamisen sekä liikenneturvallisuuden ja palvelujen saavutettavuuden kannalta; ja 3) on sopivaa maisemalliselta kannalta eikä vaikeuta erityisten luonnon- tai kulttuuriympäristön arvojen säilyttämistä eikä virkistystarpeiden turvaamista.*

Rakentaminen suunnittelutarvealueella ei myöskään saa johtaa vaikutuksiltaan merkittävään rakentamiseen tai aiheuttaa merkittäviä haitallisia ympäristö- tai muita vaikutuksia.” Siten mahdollisen

suunnittelutarvehakemuksen liitteeksi tulee hakijan liittää tarkemmat selvitykset hankkeen vaikutusten arvioimiseksi.

Yleiskaavassa on tunnistettu ne asiat, joihin liittyen maankäytön suunnittelun reunaehdoja tarvitaan, ja sillä on löydetty oikea taso määrittää näitä ehtoja tavalla, joka parhaiten tukee tärkeänä pidettyjen linjausten toteutumista. Yleiskaavalla ei ole suljettu pois sellaisia jatkosuunnittelun mahdollisuuksia, joilla on merkitystä kunnan strategisten tavoitteiden saavuttamisessa. Yleiskaavan tarkkuustaso antaa osaltaan joustavuutta nopeasti eteen tulevissa ennakoimattomissa tilanteissa, jotka voidaan ratkaista tarkemmalla suunnittelulla. Osayleiskaavan tasolla on osoitettu ne alueidenkäytölliset kehittämisperiaatteet ja reunaehdot, joita on tarpeen konkretisoida koko alueen tasolla. Yleiskaavan sisällä osa asioista, kuten esimerkiksi luonnon arvojen suojelu, on käsitelty täsmällisesti ja osa, kuten esimerkiksi ohjeelliset reitit, yleispiirteinä jättäen nämä kysymykset ratkaistavaksi jatkosuunnittelussa. Poikkeaminen yleiskaavan määräyksistä vaatii asian tutkimista asemakaavalla tai poikkeamisluvan. Huomattava poikkeaminen edellyttää osayleiskaavan muuttamista.

9.3 Vaiheittaisuus, epävarmuustekijät

Alueidenkäytön ohjaamiseen liittyy olennaisena piirteenä epävarmuuden hallinta. Osayleiskaavassa osoitettu uusi maankäyttö ja uudet rakennuspaikat toteutuvat vähitellen ja vaiheittain. Tähän vaikuttavat mm. maanomistajien (valtio ja yksityiset) omat rakentamistarpeet, rakennuspaikkojen myyntihalukkuus ja niihin kohdistuva kysyntä sekä yleinen taloustilanne. Yleiskaava antaa suunnan hyvälle elin- ja toimintaympäristölle, joka saavutetaan noudattamalla toteutuksessa järjestelmällisesti kaavan merkintöjä ja määräyksiä. Lisäämällä kuntalaisten tietoisuutta yleiskaavasta ja sen ohjausvaikutuksesta vähennetään riskiä kaavaprosessin tuottaman tiedon häviämisestä.

9.4 Seuranta

Kunta voi kaavoituskatsauksessaan nostaa yleiskaavan vuosittain esille ja siten osaltaan edistää määräyksiin sitoutuneisuutta. Kunnan tulee seurata kaavan toteutumista ja ryhtyä tarvittaessa muuttamaan tai tarkistamaan kaavan aluevarauksia ja mitoitusta. Yleiskaavan toteutumisen seurantaan varten infran toteutusohjelma ja kaavoitusohjelma on hyvä laatia valtuustokausittain.

Sanukka Lehtiö, kaavoitusarkkitehti, YKS-446
Sweco Finland Oy